Переклад Зінаїди Кундіренко

17 лютого 1957 року берлінська газета "Дер Морген" повідомила:

"Наприкінці минулого року екіпаж американського судна міжнародної арктичної служби безпеки, що курсувало у водах, де проходять шляхи плавучих айсбергів, натрапив на дивну знахідку".

ТАЄМНИЦЯ АЙСБЕРГА НОМЕР 77

Свіжий бриз злегка морщить спокійну поверхню моря. Рівномірно і плавно перекочується зиб по Великій банці. Дрібні, пружні хвилі розбиваються об борт патрульного судна, що несе вахту на південний схід від Ньюфаундленду. Небо до самого обрію чисте, тільки легенькі хмаринки де-не-де біліють на його ясній блакиті.

Як запевняв матрос Пат, така чудова погода встановилася саме тому, що сьогодні день його народження. Дев'ятнадцять безтурботних років прожив цей хлопець. Високий, широкоплечий, з великими незграбними руками, він міцно тримався на дебелих ногах і без особливих зусиль міг захистити себе, коли це було потрібно. Добродушні блакитні очі на широкому обличчі Пата завжди сміялися.

Сьогодні вранці Старик ляснув його по. спині й сказав:

— Тримайся так і надалі, Пат. З тебе ще вийде добрий моряк!

Цього дня Пат був вільний, якщо можна називатись вільним, коли судно патрулює в морі. Він вилежувався на койці, а товариші годили йому, наче якійсь красуні. Зараз у його величності іменинника не було ніяких бажань. Заклавши ногу за ногу, підсунувши під голову руку, Пат дрімав, приємно марячи про стрункіх дівчат. Коли це надокучило йому,

він спробував плюнути так, щоб попасти плювком на кінчик чобота. Але жувальна гумка щоразу прилипала до перебірки кубрика.

Пат постукав ногою в койку над ним.

— Чого тобі? — пробурмотів спросоння сусід.

— Сигарету!

— Тільки не кури!

— Не мели дурниць!

На верхньому — поверсі зашелестіло, потім звісилася рука, і на живіт Пата впала сигарета.

— Дякую!

— Дивись, побачить Старик! Він тобі дасть такої сигарети, що в тебе свічки засвітяться.

Клацнула запальничка раз, удруге, втретє. Потім почулося попихкування.

Пат жадібно затягувався сигаретою.

Раптом він відчув поштовх. Здавалося, по борту провели залізом. І в ту ж мить підсилився глухий гул моторів, їх пульсуючий ритм став швидший. На столі тихо дзенькнула чашка.

— Ей, Деві! Ти чуєш? — гукнув Пат. — Повний уперед, повернули руль на борт… Щось сталося, кажу тобі.

Не встиг Деві відповісти, як на судні пролунав пронизливий сигнал: "Усі наверх!"

Кілька секунд перед носом Пата хиталася пара матроських чобіт. Потім з верхньої койки стрибнув стрункий смаглявий юнак. Він схилився над Патом і підморгнув йому.

— Тепер уже ти напевно злізеш з свого небесного ліжка, щасливчику. Ось тобі й подарунок на день народження. Мабуть, Старик придумав це спеціально для тебе!

— Заткни пельку! — буркнув Пат, розшукуючи на койці свою безкозирку.

З шумом розрізаючи хвилі, залишаючи пінисті буруни, патрульне судно мчало вперед. Море оглушило матросів, що піднялися на капітанський місток. Вітер тріпав їх волосся, шарпав за штани.

Пат оглянувся. За кормою ще виднівся мис Рейс, який поступово танув на обрії. Над штирбортом на горизонті колихалися чорні цятки. То рибальські судна ловили рибу на багатих угіддях Ньюфаундлендської банки.

Зате попереду сторожового судна з морських пінистих хвиль піднімалося щось дивовижне. Від нього не можна було відвести очей, воно приковувало погляд, примушувало переноситися думками в країну чудес. Наче казковий замок із зеленкуватого мармуру з баштами, зубцями, арками, над морем здіймався айсберг, його підніжжя обрамовувала смуга бурхливого прибою, а на шпилях на висоті близько ста футів[1] виднілися клапті туману. Народившись десь серед гренландських глетчерів, він велично рухався на південь. Горе кораблям, на шляху яких, прикриваючись шапкою-невидимкою з густого туману, з'явиться цей красень, горе кораблям, які наштовхнуться на блискучі стіни, на гострі підводні крижані скелі!

Капітан нарешті опускає бінокль і звертається до штурмана, який все ще дивиться на гордий айсберг:

— Який красень! Безперечно, це він. Його бачили нещодавно з одного пароплава, сповіщали про це. — Капітан ткнув пальцем у карту міжнародної арктичної служби безпеки. — Зареєстрований під номером 77. З трьома зірочками!

Штурман зсунув кашкет на потилицю.

— Виходить, цей молодчик дуже небезпечний, його треба знищити.

— Гляньте на буруни, штурмане. Підводна частина айсберга тягнеться на кілометри. Не дай бог зустрітися з цим велетнем уночі та ще без радара, тоді хіба що тільки нічний ковпак лишиться вороні на гніздо. Щиро вдячний. Така перспектива мене не приваблює!

Капітан повернув обличчя до матросів, що саме підійшли до нього.

— Ну, хлопці, дивіться. Оце і є номер 77! Нарешті він потрапив до наших рук. Ми йому зараз такого всиплемо, тільки дух піде. Підготувати до спуску шлюпку з підривниками!

Матроси розбіглися по своїх місцях. Пролунали свистки, команди, дзвінки машинного телеграфу. Закипіла робота.

— Що, я не казав, щасливчику? Везе ж тобі! — зубоскалив Деві, стрибнувши слідом за Патом у шлюпку, яка поскрипуючи спускалася на воду.

Відчепили причальний канат, включили мотор. П'ять підривників схилилися до запобіжного скла. Змагаючись з хвилями, шлюпка з підвітряного боку підійшла до білого велетня.

Причаливши, матроси з допомогою льодорубів і кішок почали сміливо видиратися на гору. Недарма товариші називали їх жартома гірськими моряками. Важко дихаючи, вони несли на спинах підривне приладдя. За ними тягнулися довгі шланги бурових машин.

Пат перший дістався до невеликого майданчика. Він стояв там, широко розставивши ноги, розмахував руками і захоплено щось кричав. Десь біля підніжжя льодяної гори, метрів на двадцять нижче від майданчика, на виблискуючому блакитному морі гойдалася шлюпка. Вдалині на гребенях хвиль, то пірнаючи, то виринаючи, гойдалося судно.

Решта підривників теж піднялися на майданчик, скинули на лід свою ношу і витерли з лоба піт. Уоррик, майстер-підривник, оглянув усе навколо, показав, де бурити. Бури з шумом врізалися в лід. Динамітні шашки ковзнули в отвори, за ними, розмотуючись, потяглися шнури. Тепер лишалося тільки підпалити їх.

Нижче, посеред айсберга, треба було закласти ще один заряд. Уоррик досвідченим оком оглянув широку терасу крижаної фортеці.

— Пат, буріть тут! Один заряд закладемо на цьому місці, другий — на тому. Ми таки розбуркаємо цього блідолицього гуляку! На цоколі у нас теж іще добрий шматочок роботи.

— Гаразд, ми швидко, — Пат всадив свердло. — йде, наче в масло! — гукнув він, перекриваючи шум.

— Мабуть, молодий лід. Це гірше, — відповів підривник, наморщивши лоба.

— Цьогорічний?

Уоррик засміявся.

— Ні, але, можливо, йому років десять, двадцять або тридцять. В його верхніх шарах багато повітря, він більш пористий, ніж старий лід із глетчерів, і тому досить м'який.

— Мені хотілось... — Пат не договорив. Свердло вислизнуло з його рук. Лід розколовся. — Бережись! — закричав він.

Уоррик метнувся вбік. У ту ж мить величезна брила льоду відвалилася, з гуркотом покотилась униз і шубовснула в шумливу воду.

— Моя доля ще не вмерла, — пробурмотів майстер і почухав за вухом. — Ну, що там, Пат? Знайшов золоту жилу?

Пат стояв немов укопаний, пильно вдивляючись у лід. Потім повільно повернувся до Уоррика, поворушив губами, наче хотів щось сказати. Очі його гарячково блищали. Пат мовчки вказав на місце розколу.

Нічого не розуміючи, майстер підступив ближче. Підійшов і Деві. Всі троє втупилися очима в якийсь предмет, що невиразно темнів крізь лід.

— Шматок дерева... — сказав Деві. — Що ж там ще може бути!

— Яке там дерево, йолоп! — Пат перезирнувся з підривником.

— Дай-но сюди льодоруб! — буркнув Уоррик. — Це не схоже на дерево. — Він нахилився і обережно почав обколювати лід.

Обидва матроси з цікавістю стежили за його рухами. Незабаром стало видно кінець довгастого предмета. Уоррик спинився, почав придивлятися.

— Це не дерево, це шкіра!

Знову полетіли осколки льоду під обережними ударами блискучої сталі. Пат і Деві затамували подих.

Усе ясніше виступали обриси таємничої знахідки. Спочатку з'явився лакований черевик, потім нога в чорних штанях... Людська нога!

Важко дихаючи, Уоррик підвівся.

— Говоріть що хочете, хлопці, а в цьому проклятому айсберзі заморожена людина. Беріться за бури! Починайте якомога обережніше. Не там. Тепер правильно. Відколюйте сантиметр за сантиметром.

За чверть години підривники відокремили крижану брилу від айсберга. Вона була схожа на скляну труну, в якій лежала людина. Здавалося, людина спала.

Три голови схилилися над льодом. Моряки нічого не розуміли і дивилися, не відриваючи погляду.

Труп дуже добре зберігся. Це був чоловік років шістдесяти, з сивим волоссям і сріблясто-білими вусами. Але найдивнішим здавалося те, що на померлому була тільки накрохмалена сорочка і штани.

— Друже, Деві, та це ж сорочка з-під фрака. А білий бант як старанно пов'язаний!

— Гляньте, як сяють на сорочці ґудзики! Нехай капітан проковтне мене з усіма потрохами, якщо це не справжні перлини.

— Одяг якийсь чудний. Ніколи не бачив такого. Хіба що... Так і є, бачив у фільмі.

— Гм... сорочка, штани і лаковані черевики!

— Можливо, ця людина з корабля, який потерпів аварію?

— Труп, напевно, давно вже тут. Ви розумієте що-небудь? Я — ні.

— Досить теревенити! Ми нічого про це не знаємо. У всякому разі візьмемо його з собою. Давайте мотузки, обв'яжемо брилу, — звелів Уоррик.

Сказати це було легше, ніж зробити. Проте через півгодини лід з трупом був уже в шлюпці. Спішно закінчили підготовку до вибуху.

— Може, там ще є замерзлі покійники? Що тоді? — запитав Пат.

Майстер знизав плечима.

— Що ж нам розбивати на шматки весь айсберг?

На шлюпці Уоррик увімкнув контакт. Над морем прогриміли три вибухи. Білий казковий замок розлетівся в повітрі. Посипався дощ крижаних уламків.

— Тримайтеся! — крикнув Уоррик.

Шлюпка, наче горіхова шкаралупа, танцювала на поверхні розбурханого моря, з глибини якого з громовим гуркотом піднялася підводна частина айсберга.

Підривники наблизилися ще раз до місця вибуху, підігнали під лід міни з. дистанційними трубками. Але це вже були залишки сяючого колоса. З оглушливим тріском, в якому потонули навіть вибухи, лід розколювався, здіймаючи навколо високі хвилі. Номер 77 перестав бути смертельною загрозою для мореплавців.

Коли шлюпка підійшла до борту судна, капітан від подиву широко розплющив очі.

— Що ви там тягнете, хай йому чорт?

— В айсберзі була людина, капітане. Ми привезли її.

— Лю... що? Хлопці, я скручу вам в'язи, якщо ви хочете обморочити мене!

Уоррик відкрив брезент і показав на лід.

Капітанові відняло мову. Він довго стояв мовчки, втупившись у лід. Підійшов штурман, з'юрмилися матроси, навіть машиністи висунули брудні обличчя, щоб поглянути вниз, на воду, де погойдувалася шлюпка з таємничим вантажем. Капітан раптом вилаявся, прогнав усіх, сказав, що їм тут робити нічого, а сам кинувся до радіорубки. Вихопивши з рук радиста мікрофон, він сповістив своєму начальникові сенсаційну новину.

— Негайно повернутися в порт, — донеслася відповідь.

Змінили курс. Загула машина, і судно на всіх парах помчало до берега. Крижана брила, прикрита парусиною, була надійно закріплена на юті.

В кубрику не стихав гомін. Про день народження Пата ніхто навіть не згадував. Та й сам Пат забув про нього. Розмова точилася навколо покійника. Моряки робили всілякі припущення відносно того, як людина потрапила на айсберг, але жодне з них не було схоже на правду. Тому всі зраділи, коли в кубрик зайшов і сів біля матросів капітан — літній чоловік, якому довелося чимало побачити на своєму віку. Матроси з цікавістю чекали, що скаже він про таємничу знахідку.

— Он воно як, хлопці, такого зі мною ще не бувало. Не раз ганявся я за айсбергами і відправляв їх до дідька в пекло. Але щоб у них були покійники? Ні, тут справа нечиста.

— Ви помітили, капітане, як дивно одягнена ця людина? Тепер так не одягаються.

— Справді. Черевики, штани, комірець… Такий одяг був у моді до першої світової війни.

— А що, Деві, — вставив Пат, — не моя правда? Я бачив подібний одяг у кіно.

— Тільки подумати: людина плавала на айсбергзі по Атлантиці понад сорок років!

— Тут, напевне, криється якась давня історія.

Капітан замислився і сидів, погладжуючи підборіддя, а матроси тимчасом жваво перемовлялися. Та раптом капітан ляснув рукою по столу так, що на ньому все аж підскочило й задзвеніло.

— Хлопці! Сталося це в 1912 році… коли "Титанік"! Ну, звичайно ж! І як мені відразу не спало на думку! Ви, безперечно, чули про "Титаніка", правда ж? Важко повірити, що є хоч один моряк, який би не знав історії загибелі "Титаніка". Мені, здається, що саме в ту ніч цей чоловік стрибнув за борт… в чому був, у парадному костюмі. Скинув фрак — і в море. Він думав урятуватися на айсбергзі… І помер, замерз… поступово замерзав. Ось відгадка. Одяг, роки… цілком збігаються.

— Але це нечувана річ, капітане. В таке важко повірити. Відтоді минуло вже близько сорока п'яти років. Де ж був айсберг весь цей час? Чому ж він не розтав у південних широтах?

— Не всі айсберги тануть. Ви знаєте, ми перебуваємо на межі дрейфу айсбергів. Іноді айсберги досягають 36° північної широти. Але це буває дуже рідко. Більшість айсбергів Лабрадорська течія приганяє з протоки Девіса. Південніше Ньюфаундленду вони зустрічаються з Гольфстрімом, і тоді перед ними відкриваються два шляхи: або вони пливуть теплою глибоководною течією далі на південь, поки не розтануть там, або — і це якраз трапляється з найбільшими айсбергами — їх підхоплює Гольфстрім і несе через усю Атлантику. Недалеко від берегів Ісландії вони легко можуть потрапити в гренландський паковий лід.

— І тоді подорожі кінець, — скептично кинув один з слухачів.

— Для деяких кінець.

— Як же тоді потрапив сюди покійник?

— Щоб розтанув такий айсберг, потрібен час. Прибившись до краю пакового льоду, він стоїть на місці десять, двадцять, тридцять, сорок років, а може, й довше. Але поступово знову починає рухатися. Спочатку пливе навколо південної частини Гренландії, доки Лабрадорська течія знову не підхопить його. Тоді починається нове плавання. Точнісінько так мандрував і айсберг номер 77.

Не забувайте, що раніше не було міжнародної арктичної служби безпеки. Ніхто не розвідував морських просторів, не шукав айсбергів і не знищував їх.

Капітан підвівся, приклав руку до кашкета і піднявся на палубу перевірити курс. Але він навіть не глянув на компас. Погляд його був спрямований в море, туди, де, виблискуючи на сонці, гойдалися на хвилях уламки білого колоса.

Капітан ще раз повільно пройшов до таємничої крижаної брили, відкинув край парусини і глянув на обличчя мертвого. 1912 рік!.. Тоді він, капітан, був таким самим білявим парубком, як Пат, і теж почував себе на морі наче дома.

1912... "Титанік"... ніч... Коли б міг заговорити цей мертвий чоловік! Ось він лежить тут, мов на дивані. Здається, ліг відпочити на чверть години, щоб потім, надівши елегантний фрак поверх оздобленої перлинами сорочки, повести свою даму па гучний бал в океані... Це було п'ятдесят — років тому. Що ж трапилося тоді? Книга й розповість ту давню історію...

ДОРУЧЕННЯ СКОТЛЕНД-ЯРДУ[2]

Сірий день напровесні 1912 року згасав під низьким пологом темних дощових, хмар. Над кам'яними ущелинами вулиць британської столиці спалахнуло море кольорових вогнів. Засяяли куполи собору св. Павла, Ройял-Альберт-холла, зубчаті башти величних старовинних будов. Наче виткана з золотистої павутини, вогняна сітка розкинулася над будинками, вулицями та майданами, над мостами й доками, гублячись в тихих вечірніх парках і глухих вуличках Іст-Енду, де світло ліхтарів тремтіло від вологого морського вітру.

В цей час центральні вулиці лондонського Сіті були заповнені потоками людей, омнібусів, шумливих автомобілів та найрізноманітніших екіпажів, що рухалися повз виблискуючі дзеркальні вітрини розкішних магазинів і переповнених ресторанів, повз парадні фасади старовинних торгових контор та клубів для обраних, повз портал Королівської біржі й масивної громади з пісковику — Англійського банку, підвали якого були забиті золотом і сріблом, повз вуличних продавців і жебраків, повз темні провулки, де ховалися розпуста й злочинство, повз світло і темряву, багатство й злидні цього величезного міста з світовим ім'ям. А вгорі, над багатоголосим гомоном незавмираючого життя, урочисто лунали розмірені удари поважного Біг-Бена[3].

Недалеко від Піккаділлі Циркус перед яскраво освітленою вітриною контори судноплавної компанії зібрався натовп. Люди витягали шиї, піднімали вгору дітей і збуджено перемовлялися. Навіть візники, що проїжджали мимо, та кондуктори автобусів з цікавістю позирали в той бік. Натовп збирався дедалі більший, загрожуючи зупинити вуличний рух. Стривожений полісмен тримався поблизу.

З фешенебельного магазина мод вийшли дві дами, очевидно мати й дочка, в супроводі навантаженого пакунками слуги. Велика галаслива юрба привернула їх увагу. Вони, зупинилися.

— Що там таке, мамо? Подивимось? Ну, я тебе прошу! — промовила дочка.

Мати приклала до очей лорнет, недовірливо оглянула натовп перед вітриною: одяг більшості людей свідчив, що вони не належать до світського кола.

— Не знаю, дівчинко, що там. Але нам не личить стояти поряд з цими людьми, — відповіла вона суворо, хоч сама була теж явно заінтригована подією.

— О, я прошу тебе, мамо, — наполягала дочка. Слуга поштиво підступив ближче.

— Там виставлена модель великого корабля, мадам, — сказав він.

— Модель!? О! В такому разі можна було б…

Дівчина, мало не скрикнувши від радості, швиденько підібрала спідницю і кинулась в натовп. За нею, незадоволено похитуючи головою, рушила й мати. На деякій відстані од них ішов слуга, міцно притискаючи до себе пакунки.

За широким склом вітрини стояла майже двометрова модель корабля. Над корпусом судна з безліччю ілюмінаторів піднімалися верхні палуби, широкий капітанський місток, високі радіощогли та чотири великі труби. Як було сказано у виставлених поруч поясненнях, довжина "Короля морів" і справді становила двісті вісімдесят метрів, його шлюпочна палуба височіла над водою більше ніж на двадцять метрів, а від ватерлінії тіло велетня занурювалось у воду на п'ятнадцять метрів. Вантажопідйомність пароплава сорок п'ять тисяч тонн! Найкраще і найбільше судно в світі! Британське судно!

Серед радісно збудженого натовпу хтось заспівав "Пануй, Британіє!.." Інші, незалежно від чинів і соціального стану, підхопили пісню. Пануй, Британіє, оволодівай морями! Через кілька днів твій гордий корабель, маючи на борту близько трьох тисяч чоловік, вирушить у свій перший рейс через океан. Він ітиме з такою швидкістю і впевненістю, з якими ще жодне судно світу не перетинало зелені хвилі Атлантики.

Три тисячі чоловік подорожуватимуть у плавучому палаці небаченої розкоші!..

Тріумф був загальний. Радів Лондон, раділа вся Англія. Збудження досягло свого апогею, коли залунали дзвінкі голоси хлопчаків-газетярів:

— "Івнінг пост"! Найостанніші новини про судно-велетень! Світовий рекорд забезпечено! Фантастичні ціни за каюти!

Люди хапали з рук газети. Зчинилася давка. Чути було вигуки захоплення. Натовп біля вітрини весь час збільшувався. Полісмен знизав плечима, заклав руки за спину і рушив далі.

— Ой мамо! Ти бачиш? Оце диво! Який чудовий корабель! Тільки подумати: на ньому є басейни для плавання, тенісні корти, театр, кафе, бари, оранжереї, навіть магазини! А з палуби на палубу можна

потрапити за допомогою ліфта. І в кожній каюті телефон! О, це просто чудо! Як мені хотілося б поплавати на ньому! — захоплено говорила дівчина, йдучи до екіпажа, який чекав їх.

— За місце треба заплатити тисячу фунтів, — тверезо розміркувала мати, але це ніскільки не зменшило захоплення дочки.

— Нехай би навіть не в каюті люкс, мамо. Я з задоволенням погодилася б і на містечко в третьому класі. Тільки б побувати на цьому незвичайному пароплаві!

— В третьому класі! Ти компрометуєш мене. Будь ласка, поводься пристойно, дівчинко! — і енергійним помахом лорнета вона наказала "дівчинці" піднятися в екіпаж.

На Среднідл-стріт, де розташовані банки, зустрілися два літніх буржуа.

— Хелло! Як справи?

— Дякую. А ваші?

— Не ремствую. Ви були сьогодні на біржі?

— Ні.

— Ну й курс, скажу вам. Таких цін давно вже не бувало.

— Вайт-Стар-Лайн[4]?

— Ну, звичайно, Вайт-Стар. Ви знаєте, цей корабель-велетень…

— Непогана реклама.

— І це ви називаєте рекламою? Я вважаю, що сорок п'ять тисяч тонн — факт, з яким треба рахуватися.

— Гм… Я віддаю перевагу йоркшірському вугіллю.

— На нього зовсім немає попиту, мій любий. Раджу вам триматися. Шахтарі незабаром припинять страйк, і тоді ви знову підете вгору.

— Можливо, ви маєте рацію. Треба було б придбати акції Вайт-Стар.

— Вірте моєму слову, вельмишановний. Ще не занадто пізно, хоч десятого квітня судно вже виходить у море. Пробачте, поспішаю. Ей, кебмен!

Він узяв мотокеб, швидко виліз на сидіння і, махнувши на прощання рукою, поїхав.

Чоловік, що лишився, підвів очі до електричного ліхтаря, матова куля якого блідим місяцем висіла над вулицею, затьмарюючи слабке світло старого доброго газового ріжка. Та він не бачив ліхтаря. Перед його очима стояли цифри, безліч цифр і пакети акцій. Чоловік щось підрахував у думці, хитнув головою і пішов геть. Оце бізнес! Чудовий бізнес!

По обох берегах Темзи на сорок кілометрів тягнеться порт, який не стихає ні на хвилину. Насичене кіптявою повітря день і ніч тремтить над ним від какофонії звуків — брязкоту підйомних кранів, гудків пароплавів, пронизливих сирен та свистків паровозів. Величезні портові склади ненажерливо ковтають товари, що їх з місяця в місяць вивантажують тут тисячі океанських пароплавів, щоб потім, узявши на борт новий вантаж, знову вирушити в широкий світ. Армія матросів, вантажників, корабельних агентів безперервно заповнює численні портові таверни, що розмістилися поблизу.

Якось у таверну "Блакитний тюлень" зайшов молодий моряк у короткій куртці і широких штанях, недбало брязнув на стіл повну жменю монет.

— Ей, хазяїне, налий мені і моїм друзям! У мене в кишені ще дзвякає кілька пенсів. Завтра відчалюємо, — голосно гукнув він хазяїнові, якого не видно було за хмарами задушливого тютюнового диму і горілчаного перегару. Низьке приміщення таверни, до краю набите гамірливим натовпом людей всіх відтінків шкіри, було наче в тумані.

— Хай живе новий корабель-велетень! — вигукнув хтось за одним з столів.

Молодий матрос нахилив своє збуджене обличчя до сусіда з червоними від алкоголю очима.

— Не дуже хвастайся цією розкішною посудиною, боцмане.

— Ти що, хіба не англійський моряк? — в'їдливо запитав той.

— Ну, звичайно, англійський. Але з цим човном я не хотів би мати справ. Нехай спочатку покаже, на що він здатний.

— Не мели дурниць, хлопче. Вантажопідйомність цього велетня сорок шість тисяч тонн. Він робить двадцять п'ять вузлів за годину. Ми таки відберемо у клятих німців Блакитну стрічку першості, згадаєш мене!

— Вони швидше повісять тебе на тій стрічці!

Від громового реготу задрижали стіни таверни.

— Не вірите?! Ви ще побачите, — огризнувся боцман. Він розправив зім'яту газету і пальцем показав на аншлаг, надрукований жирним шрифтом: "Судно йде на рекорд!"

— Облиш! — спинив його моряк. — Наш брат однаково нічого з цього не матиме. Все дістанеться іншим. Я тільки брудний кочегар, боцмане, і мені зовсім байдуже, де сушити свої кістки: в кочегарці старої бананової шкаралупи чи біля сотень топок нового всесвітнього дива. Для нас, маленьких людей, це нічогісінько не змінює, і так буде завжди. Розумієш?

Моряк обняв руду дівчину, що пригорнулася до нього.

— Ходімо. Через три години я повинен бути на судні.

Боцман збентежено дивився їм услід.

Матрос разом з дівчиною похитуючись вийшов на темну портову вуличку. Сюди долинали галас і гуркіт з розташованого недалеко Вест-Індійського доку, чути було, як за старими халупами, що стояли край дороги, спліскується ріка.

Лакей обережно відчинив двері кабінету. В очі впала знайома обстановка. Із стелі, прикрашеної гіпсовими ангелами, звисала сяюча люстра. В її кришталевих підвісках грали переливаючись відблиски вогню, що палав у каміні. На стінах між книжковими шафами висіли картини в розкішних золотих рамах. Господар дому, повновидий, червонощокий чоловік, сидів за письмовим столом і читав, підперши голову рукою.

— Сер Брюс Ісмей, — доповів слуга.

Господар, не глянувши, підняв руку. Слуга вийшов і схилився перед відвідувачем, що чекав у вестибюлі.

— Екселенц запрошує вас.

Елегантно одягнений худорлявий чоловік з сивиною на скронях швидкою твердою ходою пройшов по дзеркальному паркету. Господар підвівся. Він був у довгому темному сюртуці з тонкого сукна. В пластроні, що виступав з модного жилета, виблискувала велика перлина. На чорному шовковому шнурку гойдався монокль. Приязно посміхаючись, господар пішов назустріч гостеві.

— Я потурбував вас у незвичний час, дорогий Ісмей. Але цього вимагали невідкладні справи.

— Завжди до ваших послуг, екселенц.

Господар і гість підійшли до каміна й сіли в м'які крісла. Лакей приніс вино й сигари, перевернув дрова в каміні і тихенько вийшов.

Кілька хвилин панувала мовчанка. Чути було тільки легеньке потріскування дров. Екселенц задумливо дивився на язики полум'я. Коли він підвів голову, обличчя його було серйозне.

— Німцям це не сподобається, сер Брюс, — промовив він. — Дуже не сподобається! Ви читали передову вчорашнього номера "Берлінер Локаль-Анцейгер"? Яке зухвальство!

Ісмей кивнув головою.

— Вільгельм II надто зарозумілий. — І, посміхнувшись, додав: — Судно завдасть чимало клопоту нашим дорогим братам.

Екселенц недбало відмахнувся.

— Що кайзер! Головне те, що німці — наші конкуренти… Авторитетові Великобританії як морської держави світового значення завдано удару. Це важливіше, ніж питання про відношення.

— Цілком правильно, — погодився сер Брюс. — Але судно…

— І судно, — жваво підхопив екселенц. — Воно мусить на весь світ продемонструвати нашу перевагу на морі. Тепер ми вирвемо в Північної Німеччини Блакитну океанську стрічку. Британський торговий флот матиме найбільше, найкраще, найшвидкохідніше і найсучасніше судно! — його світлі очі спалахнули. Екселенц був не лише екселенц, його превосходительство, але й акціонер компанії Вайт-Стар-Лайн. Він подався вперед. — Це судно мусить бути найшвидкохіднішим, сер Брюс. Поразка в змаганні не тільки підірвала б авторитет нації, але й завдала б серйозної шкоди компанії Вайт-Стар, а отже, і нам з вами. Я хочу, щоб ви, як президент компанії, ще раз, востаннє все добре продумали.

Сер Брюс навіть не поворухнувся. Він сидів, напівзаплющивши очі. Довгобразе обличчя його наче скам'яніло. Важко було зрозуміти, які думки ховалися за високим білим лобом, прорізаним двома глибокими зморшками. І тільки випещена рука, яка злегка тремтіла, коли він брав сигару, виказувала його хвилювання.

— Результати випробування судна перевершили всі наші сподівання. В мене немає ні найменшого сумніву в перемозі, — відповів сер Брюс.

Господар запалив сірник і дав прикурити Ісмею.

— Звичайно, звичайно… — Голос його був теплий і привітний.

Екселенц підвівся, підійшов до письмового стола і витяг з-під купи паперів тоненьку папку. Повернувшись до каміна, він злегка сперся на мармуровий карниз, вставив у око монокль і відкрив папку, на якій послужливий клерк розгонисто вивів слово "Титанік" — назву корабля,

що вже цілий тиждень викликав гарячі суперечки і був причиною нечуваних спекуляцій.

Погляд Ісмея затримався на цьому слові, губи президента, здавалося, вимовляли назву корабля. "Титанік"! Те, що колись було його сміливою мрією, сьогодні здійснений факт, який принесе славу, почесті й мільйони йому, компанії і нації! Сер Брюс узяв келих вина і залпом спорожнив його.

— Безпека пасажирів, звичайно, повинна бути гарантована, шановний сер Брюс, — господар глянув на гостя, продовжуючи перегортати сторінки.

Ісмей самовдоволено посміхнувся.

— Двадцять водонепроникних перебірок з найкращої англійської сталі, подвійна обшивка судна, сучасні автоматичні пристосування по безпеці. Навіть діти знають, що це судно не може потонути. Чого ж боятися, екселенц?

Самовпевнений тон створював неприємне враження. Він вимагав заперечень, і екселенц нахмурився.

— Мені доповіли, що кількість рятувальних шлюпок дуже мала. Виходить, розкіш куплено ціною безпеки.

Господар постукав пальцем по папці і з викликом подивився на президента. Але в обличчі сера Брюса ніщо не змінилося.

— Інструкція — формальність, — сказав він. — Шлюпок в разі необхідності вистачить для тисячі восьмисот пасажирів першого й другого класів.

— Добре, але ж ще є щонайменше тисяча двісті пасажирів третього класу, а крім того, близько дев'ятисот чоловік команди!

— Для них на борту судна є достатня кількість рятувальних поясів.

— Ну, це ваша справа, сер Брюс. — Екселенц усе ще перегортав сторінки. — Питання про безпеку цікавить мене трохи в іншому аспекті. Давайте ще раз переглянемо попередні списки пасажирів. Я знайшов тут імена найвидатніших людей Америки і Європи: Астор з Нью-Йорка подорожуватиме разом з дружиною; майор Арчібальд Батт, ад'ютант президента США Тафта; містер Кавендиш з дружиною; відомий французький художник Поль Домерж; лорд і леді Дуфф-Гордон, що їхатимуть під прізвищем Морганів; Бенжамен Гупенхейм, відомий мультимільйонер; залізничний король Хейс з сім'єю; місіс Барбара Хортклiф, одна з найбагатших удів Америки; маркіз де-Ліоте; техасець містер Кеннеді з сім'єю, в руках якого зосереджена монополія на торгівлю бавовником у Сполучених Штатах; графиня Розес; містер Ротшільд з дружиною; сенатор Штраус з Нью-Йорка; Вандербільд; банкір Віденер та інші.

— В газетах пишуть, — зауважив Ісмей, — що на "Титаніку" збирається інтернаціональне товариство.

— Так, це правда. Воно буде представлене найвідповіднішим чином, як і личить такій події.

— "Таймс" зобов'язалася сплатити близько п'ятдесяти мільйонів доларів за право на інформацію з борту судна.

— Це нечувана сума.

— І все-таки ціна "Таймс" швидше занижена, ніж завищена.

— Можливо. Дивіться тільки, щоб ці мільйони пішли на користь. Неважко уявити собі, який галас зчинить "Таймс", коли на судні. щось трапиться. Мене турбує думка, як забезпечити охорону тих величезних цінностей, коштовних прикрас, грошей і всього іншого, що матимуть з собою на судні пасажири першого та другого класів. Під час подорожі коштовності не замикатимуться. Ними користуватимуться, їх триматимуть напохваті, щоб при нагоді виставити напоказ. Їх зберігатимуть в чемоданах, шафах, скриньках. І це на судні з таким великим екіпажем, з сотнями небагатих або й зовсім бідних пасажирів, про яких ніхто нічого не знає: звідки вони прийшли і куди їдуть… Яка небезпечна принада для багатьох, яка величезна відповідальність лежить на командному складі судна!

— Пасажирам третього класу заборонено вхід у приміщення першого й другого класів, а обслуговуючий персонал підібрано дуже старанно. Крім того, життя і майно знатних пасажирів охоронятиме достатня кількість агентів. Ми не хочемо скандалу і, як бачите, про все подумали…

— Про все подумали… — повторив екселенц. У куточках його рота промайнула іронічна посмішка. — Похвально! Але чи не можуть певні елементи, читаючи в газетах сенсаційне повідомлення про те, що на "Титаніку" збирається таке блискуче товариство, вбачати в цьому щасливий випадок, єдиний в своєму житті? Йдеться, звичайно, не про дрібних злодіїв, сер Брюс.

Він поклав папку на камін і вийняв з ока монокль.

Ісмей струсив попіл з ситари.

— Ви маєте на увазі удар, так би мовити, вищого класу? Пробачте, екселенц, але, на мій погляд, це все-таки занадто сміливa думка, — відповів він.

— А коли така смілива думка, незважаючи ні на що, все ж у когось виникне?

— Тоді мої агенти викриють злочинця і перешкодять йому здійснити свої плани.

— Отже, ви вважаєте, що такі побоювання зайві?

— Відверто кажучи, так.

Екселенц підійшов до вікна. В старому парку поміж кущами з набряклими бруньками стояв туман.

— У вас чудова здібність розвіювати сумніви, любий Ісмей. В цьому, безперечно, криється таємниця ваших успіхів. Але цього разу я не можу поділити вашого оптимізму. Справа стосується дуже багатьох людей. Таку велику відповідальність не можуть узяти на себе ні ви, ні компанія. Я доручу Скотленд-ярду забезпечити охорону пасажирів під. час першого рейсу всіма засобами, які є в їх розпорядженні.

— Скотленд-ярду? — підхопився з місця обурений сер Брюс. Його честолюбство було глибоко ображене. Скотленд-ярд хазяйнуватиме на його судні? Це вже занадто.

Екселенц заспокійливо підняв руку.

— Безперечно, ваші люди — досвідчені агенти, сер Брюс. Але я не бачу нічого поганого в тому, що кілька найкращих чиновників нашої кримінальної поліції приєднаються до них. Можливо, ви ще дякуватимете мені за це.

Президент мовчки знизав плечима і проковтнув досаду. Заперечувати було б нерозумно, він знав це добре.

Екселенц швидко підійшов до Ісмея і подивився йому прямо в очі.

— Крім нас з вами і командного складу судна, про ці заходи не повинен знати ніхто!

— Ясно! — промовив сер Брюс, схиливши голову.

І знову екселенц став люб'язним господарем. Він узяв келих вина.

— Вип'ємо за "Титаніка", короля морів! За найшвидкохідніше судно в світі!

ЛОРД ЕДВАРД ХАКСЛІ

Опівдні в залах і кабінетах галереї Бріссот стояла дрімотна тиша. Час від часу було чути тільки шепіт, легеньке покашлювання та рипіння паркету під ногами небагатьох відвідувачів, що проходили повз довгий ряд картин.

— І що тут за повітря! Наче в музеї! — пихтіла огрядна леді Ерлігтон, дістаючи, з сумочки флакон.

Леді Хернет повернула свою довгу гусячу шию і оглянула зал. Вона була обурена.

— Слово честі, добрячка Мервіл могла б вигадати щось цікавіше, ніж ця благодійна виставка картин молодих живописців. Влаштувала б краще базар чи якийсь вечір. Там принаймні хоч людей побачиш.

— Кому що подобається. Сама по собі ідея непогана, моя люба. Наша мила Мервіл вбиває одночасно двох зайців: протегує так званому новому мистецтву і допомагає біднякам. Дуже похвально і по-діловому. Хіба не так?

Леді Ерлінгтон обернулася до свого чоловіка, який ішов з лордом Хернетом слідом за дамами.

— Джоель, уже час снідати. Я помираю з голоду.

Сер Джоель глянув на годинник.

— Справді, вже пізно. Гадаю, треба підкріпити естетичні почуття доброю закусочкою. Яка ваша думка, лорд Хернет?

— Цілком згоден. З мене досить цієї сучасної мазанини.

Невеличка компанія, на ходу вітаючи посмішками знайомих, попрямувала до виходу. Леді Ерлінгтон торкнула приятельку рукою й очима показала їй в бік невеликого залу, де були виставлені гравюри на дереві. Там на плющовому дивані сиділа у вільній позі молода жінка. Сонячне проміння, що пробивалося крізь штору з вікна напроти, падало на її вродливе обличчя, прикрите вуаллю. Поряд з нею сидів елегантний юнак.

— Графиня Вудбері, — прошепотіла леді Ерлінгтон. — Як завжди, з лордом Хакслі. Сьогодні вранці я зустріла їх біля Роттен Роу, коли вони поверталися з прогулянки. Це просто скандал!

— Ну, який там скандал? Хіба ви, моя люба, відмовилися б од залицянь красуня Едварда Хакслі? — запитала леді Хернет, відкриваючи в нещирій посмішці великі вставні зуби. — Він привабливий мужчина.

— Досить вам! Йому ж тільки двадцять сім років, — заперечила леді Ерлінгтон, не звернувши уваги на вільний жарт леді Хернет, — а Вудбері тридцять. Як може заміжня жінка її кола і віку так безсоромно бігати за чужим, та ще й молодим чоловіком!

— Ви думаєте, що вона бігає за ним?

— А ви, люба, не думаєте? В цьому немає сумніву. В Лондоні всі дівчата й заміжні жінки закохані в лорда Едварда. В один прекрасний день усе це може скінчитися нечуваним скандалом. Або якийсь ревнивий чоловік пристрелить красуня Едварда, або два суперники кинуться один на одного, або…

— Ради бога, облиште, люба! Хіба не можна якось запобігти нещастю?

— Запобігти? У вас добре серце. Тоді треба вислати цього Адоніса з Лондона. Але зробити це не так легко. Рід Хакслі один з найстародавніших у країні.

— Старий Хакслі повинен вплинути на сина своїм авторитетом.

— Це неможливо! Він зовсім не виїжджає з свого замка в Уельсі: зайнятий дуже важливою справою — розведенням троянд, — не без іронії зауважила леді Ерлінгтон.

Дами вже наблизилися до залу гравюр. Пройти, не привітавшись, було незручно. Вони з явним задоволенням завернули до молодої пари. Лорд Хернет і сер Джоель рушили за ними, сповнені почуття власної гідності.

— На які, власне, кошти живе лорд Едвард? — тихо запитав сер Джоель.

Лорд Хернет посміхнувся.

— На мільйони свого батька.

— Я чув, ніби в молодого Хакслі дуже великі борги.

— При таких витратах; як у нього, це не дивно. Але не осуджуватимемо його. Ми теж були колись молодими. Правда ж? До речі, Ріта Вудбері справді чарівна.

— Ви не боїтесь, що ці слова може почути ваша дружина? — посміхаючись сказав Джоель.

Графиня Вудбері і лорд Едвард з виразом холодної ввічливості на обличчях чекали зустрічі, проте це не перешкодило леді Ерлінгтон вилити на них цілий потік слів.

— Моя люба графине, ми дуже раді, що зустріли вас тут. Добрий день, лорд Едвард! Як великодушно з вашого боку витягти в світ нашу чарівну Ріту. Граф заклопотаний страйком шахтарів і йому, звичайно, ніколи. Це жахливо!

— Лорд Едвард пояснював мені техніку різьблення по дереву, — відповіла графиня, дивлячись прямо в бігаючі очі обох дам.

— О, це цікаво, — втрутилася в розмову леді Хернет і здивовано повела очима по стінах, наче тільки тепер побачила картини. — Тоді просто нечемно заважати вам…

Вона безсоромно глянула на лорда Хакслі. Той вклонився із звичайною світською посмішкою.

— Високошановна леді Хернет, я був би щасливий при нагоді передати вам свої скромні знання в галузі сучасного мистецтва.

— Мені? Правда? — проворкувала вона.

— Ви вже оглянули виставку?

— Ми ситі нею по зав'язку, — незадоволено буркнув лорд Хернет, ясно даючи зрозуміти, що він помітив недвозначний погляд своєї дружини.

Графиня Вудбері посміхнулась.

— Ми якраз зібралися виходити, — сказала леді Ерлінгтон. — Ми просто захоплені! Яка чудова ідея виникла в герцогині Мервіл — влаштувати виставку сучасного мистецтва на користь бідних художників.

Сер Джоель витяг годинника. Це був знак кінчати розмову. Гаряче запевняючи, що незабаром вони знову побачаться, обидві жінки^розпрощалися і поспішили до виходу. Чоловіки рушили за ними, і їхні думки вже цілком переключилися на їжу.

Лорд Едвард подивився їм услід.

— Сьогодні, як на зло, нам зустрічаються найзавзятіші плетухи.

— Не будьте дитиною, Едварде, нехай собі потішаться, — промовила графиня.

Зітхнувши, вона відкинулася на червоні подушечки і ніжно глянула на молодого лорда з-під опущених вій. Він стояв перед нею у світло-сірому костюмі з рожевою гвоздикою в петлиці модного піджака, злегка спираючись на тростину з індійського бамбука і трохи схиливши голову, вкриту густим чорним волоссям. Лорд не відзначався якоюсь особливою красою, але в його блакитних очах ховалася дивна чарівна посмішка, проти якої не могла встояти жодна жінка. Ця посмішка була його хворобою, як одного разу жартома поскаржився він друзям.

— Едварде, — прошепотіла графиня. — Завтра я їду в свій маєток. Ви не могли б супроводжувати мене? Я така самотня...

— Можливо, Ріто, — відповів лорд, і його звична посмішка, наче блискавка, пройняла її. Та в цю мить лордові зовсім не хотілося посміхатися. Думки його були десь далеко звідси, якась турбота поклала суворі зморшки навколо рота.

— Що з вами, Едварде? Ви не такий, як завжди. Я помітила це ще ранком у парку.

— Заспокойтеся. Нічого зі мною не сталося. Пробачте мою неуважність, — відповів він, втупивши очі в золотий з вензелем набалдашник тростини.

— Ні, ні, Едварде. Не крийтесь від мене. Що вас пригнічує?

— Я засмучений тим, Ріто, що побачу вас тільки завтра вранці, — відповів юнак посміхаючись і нахилився до графині.

Ріта схопила його руку і притисла до себе.

— Едварде, ми повинні бути обережні.

— Обережні?

Не відриваючи від нього погляду, вона провела рукою по своєму палаючому обличчю і опустила вуаль.

— Мені пора.

Лорд Хакслі провів її до екіпажа, потім сів у свою коляску і поїхав у клуб.

Едвард недовго затримався в клубі — внутрішній неспокій, що мучив лорда цілий день, погнав його додому.

— Пошта була, Джеме? — запитав він слугу, коли той брав у нього капелюх, тростину й пальто.

— Так, сер. Вона на письмовому столі.

— Нікого не приймати, — наказав лорд Хакслі.

Зайшовши в кабінет, Едвард щільно причинив за собою двері. Погляд його відразу впав на невелику купку листів. Едвард нервово схопив їх. При цьому обличчя його вкрилося зморшками, на ньому з'явився вираз безпорадності, очі гарячково блищали.

Переглядаючи листи, молодий лорд відкидав їх один за одним. Запрошення, рахунки, рекламні прейскуранти… Нарешті знайшов те, що так нетерпляче ждав: довгастий конверт із знайомим гербом. Полегшено зітхнувши, Едвард сів у крісло.

Батько відповів. Тепер усе буде гаразд. Кілька секунд він розглядав почерк на конверті, твердий і прямий, як старий Хакслі. Думкою полинув у минуле. Перед очима постало дитинство: батько серед улюблених квітів у парку старого родового замка Фолькінгшіра, хвора мати, очі якої завжди сповнені прохання й докору, він сам, маленький хлопчик, що бігає з собаками по затінених стежках парку.

Ёдвард надірвав конверт, розгорнув лист і почав швидко читати:

"Любий Едварде!

Я кілька разів уважно прочитав твого досить докладного листа. Він приголомшив мене, боляче вразив своєю гіркою правдою. Ти зробив надзвичайно великі борги, та, на жаль, не обов'язок сина примусив тебе розповісти про все батькові, а скрутне становище, в яке ти потрапив, неминучість близької катастрофи.

Коли б ти вчасно звернувся до мене за порадою і допомогою, я не докоряв би тобі. Я завжди ставився до тебе поблажливо, можливо, навіть занадто поблажливо.

Тепер, оскільки я вважаю себе до деякої міри теж винним у тому, що сталося, розраховуватимемося за все разом з тобою.

Я ніколи не приховував від тебе, що в молодості теж не був ідеалом. Але в мене принаймні було почуття міри. В тебе його немає. Ти мав можливість вести легке життя тільки завдяки чималим достаткам батька. Твоє становище, твої здібності відкрили перед тобою всі двері. В тебе було все необхідне, щоб підтримати честь роду Хакслі, як це годиться.

Але ти втратив міру в своїх безмежних бажаннях і, щоб задовольнити їх, робив борги за боргами, віддав себе в руки безсоромним лихварям. До Фолькінгшіра дійшла чутка про те, що ти здобув собі в Лондоні дуже сумнівну репутацію. Не раз мені розповідали про твої любовні пригоди та афери. Все це може погано скінчитися.

Але досить докорів! Зобов'язання, про які ти згадував у листі, я, звичайно, беру на себе. Зараз, у період кризи, це нелегко для мене, але я повинен захистити честь свого роду. Натомість я вимагаю від тебе почати нове життя. В Лондоні обставини, очевидно, не дозволять це зробити, тому тобі доведеться виїхати в Америку, де ти оглянеш і досконало ознайомишся з нашими американськими володіннями. Свою лондонську квартиру ти реалізуй, на протязі місяця продай все непотрібне і не зволікаючи вирушай в Америку. Містерові Кросбі я вже сповістив про твій приїзд. Він мій повірений і в усьому допомагатиме тобі. Для переїзду і скромного, але все ж відповідного твоєму становищу життя в Америці повинно вистачити коштів, які ти матимеш після продажу свого лондонського майна. Від мене деякий час грошей не чекай. Зараз мої можливості через твою легковажність дуже обмежені.

Думаю, ти звільниш мене від свого прощального візиту. Через рік-два сподіваюсь побачити тебе іншим, більш зрілим і розсудливим, ніж зараз.

Твій, всупереч усьому завжди доброзичливий

Батько".

Едвард сидів, наче громом прибитий. У вухах дзвеніло, серце глухо стукало. Перед очима пішли темні кола. Голова юнака важко впала на груди.

Лорд Хакслі побачив себе на краю страшної безодні, на дно якої полетіли уламки його минулого життя. Та не це жахало Едварда. Щось, наче величезна кам'яна брила, загрозливо нависло над ним. І голос, від якого ставало моторошно, гримів у вухах: "Ти бачиш мене, Едварде Хакслі? Я розчавлю тебе, змету з лиця землі. Я даю тобі ще одну ніч. Ти думаєш, що зможеш утекти від мене? Помиляєшся! Я висітиму над тобою скрізь, де б ти не був. Тобі лишається одне — правда! Вона сильніша, ніж я. Але ти боягуз..."

Застогнавши, Едвард підвівся і почав нервово ходити по кімнаті. У венеціанському дзеркалі на каміні він побачив своє обличчя. Здригнувся, підійшов ближче, помацав чоло, щоки, рот. Невже оце жовто-сіре, спотворене жахом обличчя його? Він обійшов кімнату і застиг біля дверей, поривчасто дихаючи. Хтось прийшов? Ніхто не повинен бачити його!

Едвард кинувся на канапу і заплющив очі. В голові, наче хмари в бурю, швидко проносилися химерно спотворені картини минулого... Золоте дитинство у Фолькінгшірі... Навчання в Оксфорді... Зустріч з Емілією Вайян, його першим коханням... Рік у Парижі... Маленька княжна Мадлен... Повернення в Англію... Веселі свята... Розкішні обіди... Урочисті вечори... Ранкові прогулянки по зарошеному Гайд-парку... Його

переможний похід по лондонських салонах та будуарах… Елеонора… Діана… Елен… Олівія… "Ви знаєте? Лорд Хакслі і леді Родбі?" — "А ви чули? Лорд Едвард і герцогиня Естер…"

Один за одним спалахували і згасали спогади… Несамовито крутилася блискуча карусель… І все летіло мимо! На його шляху дедалі частіше зустрічалися молоді, красиві, багаті жінки. Але в усіх замість облич були розмальовані маски, що зображали лицемірство й любострастя. І Ріта Вудбері теж була серед цих жінок. І вона теж…

Едвард відчував порожнечу і втому, смертельну втому. Він бачив себе в диму згарища, де горіли жалюгідні залишки його надій, з якими він кинувся в житейське море. Тепер він розумів: його життя було не чим іншим, як нескінченним вихором, хороводом масок, що безперервно скалили зуби. Чи варто обома руками хапатися за нього, дорожити ним?

Картини, які примушували Едварда страждати, поблідли, і на їх фоні з'явилася ніжна дівоча голівка. Важкі каштанові коси вінком лежали над білим чолом; великі темні очі сяяли, усміхалися Едвардові так молодо, з такою щирою відданістю. В теплому, ясному погляді дівчини можна було прочитати: "Я кохаю тебе, Едварде! Я вся твоя, тільки твоя! В мене на грудях ти можеш сховатися від самого себе. І до тебе знову повернеться віра в справжню любов. Пам'ятаєш той вечір у "Ковент-гарден", коли маленька статистка Бетті Кашбарн перебігла тобі дорогу? Вона злякано й недовірливо глянула на молодого джентльмена з того блискучого світу, який їй доводилося бачити лише здалеку, про який могла тільки мріяти ночами в задушливій комірчині батьківської домівки, пам'ятаєш? Ти усміхнувся їй просто й ніжно, без тієї цинічної зневаги, з якою усміхались інші.

А потім ти відвіз мене додому в своїй колясці. Як мені було соромно за свою вбогу вулицю. Але ти, здається, зовсім не помітив злиднів, а поцілував мене в руку, мов знатну даму.

А пізніше, набагато пізніше, коли я жила вже в невеликому будиночку, який ти придбав для мене, ти сказав мені одного разу ввечері, що тільки я могла б зробити з тебе нову людину. Я не все розуміла, але відчувала, що дуже багато значу для тебе".

Це був незабутній час. Ніщо не затьмарювало їх щастя. Бетті не запитувала про те, де Едвард проводить решту часу, вона не знала про його марнотратство, про ті рисковані авантюри, в яких він дедалі більше заплутувався. Вона навіть не підозрівала про ту біду, яка спіткала його.

Ось величезний чорний камінь знову навис над ним. Камінь здригається, остання підпора з гуркотом обвалилась, і він покотився вниз. В Едварда волосся стало дибом. Бетті простягла до нього руки. Даремно. Камінь невпинно котиться. Едвард оступився. Він у розпачі шукає, на що б спертися ногою. Але нічого не знаходить, під ним прірва, страшна безодня. Чи, може, це океан, по якому вдалині пливе якесь судно? Пливе в безмежність...

— Бетті!. — з жахом закричав Едвард і злякано підхопився. В кімнаті погустішали фіолетові сутінки. При світлі згасаючого в каміні вугілля бліде обличчя Едварда здавалося примарним. Тремтячою рукою він провів по чолу, зрошеному холодним потом. Після деякого вагання лорд покликав слугу.

— Подзвоніть міс Кашбарн, Джеме. Через півгодини я буду в неї.

— О Едді! Я відчувала, що ти приїдеш сьогодні, — сказала дівчина, коли Едвард зайшов до неї в кімнату.

— Моя кохана, моя маленька Бетті! — Голос молодого лорда тремтів. Едвард почав цілувати її в губи, очі, руки.

Його поведінка здалася дівчині якоюсь дивною. Немов холодом потягло від нього. Вражена Бетті відступила назад.

— Що з тобою, любий? Ти такий дивний сьогодні, такий урочистий.

Він пильно глянув на неї палаючими очима.

— Може, це… прощання.

На її завжди відвертому обличчі з'явився вираз недовір'я й тривоги. Вона взяла його за руку і потягла в свій улюблений куточок.

— Що ти кажеш? Сядьмо.

Бетті примостилася біля його ніг на оксамитовій подушечці. Обхопивши руками коліна й трохи схиливши набік голову, вона знизу очікувально подивилася на нього.

Але погляд його блукав по кімнаті: тут минули найкращі години його життя. Сюди він тікав із салонів і розкішних будуарів, не маючи сили зовсім відмовитись од них. Кожен куточок цієї кімнати був пов'язаний з безліччю щасливих хвилин, що глибоко запали в серце. Едвард затулив очі рукою.

— Так, це прощання, Бетті, — промовив він тихо. — Я повинен їхати.

— Ти жартуєш?

— Ні, це не жарти. Мене примушують до цього грошові труднощі.

— Тільки це, Едді?

Він здивовано подивився на неї.

— Так.

Вона посміхнулася.

— Чи не можу я, мілорде, допомогти вам кількома соверенами?

У неї просто не вкладалося в голові, щоб у представника роду Хакслі були якісь грошові труднощі.

— Мій батько наполягає, щоб я на досить довгий час виїхав до Америки. В Лондоні я не одержу від нього жодного пенні.

— В такому разі поїдемо в Америку. Це ж не так погано, Едді! Ми молоді і кохаємо одне одного. Що з нами станеться?

Він сумно посміхнувся.

— Якби все було так просто, моє миле дитя.

Вона злякано підхопилася.

— Ти хочеш їхати сам? Залишити мене?

— Ти приїдеш до мене пізніше, люба.

Вона заломила руки.

— Ні, скажи, що це неправда, Едді!

— Коли б тільки це було правдою, — застогнав Едвард.

Дівчина, нічого не розуміючи, пильно подивилася на коханого, його приголомшений вигляд підказав їй, що становище справді серйозне.

— Боже мій! Невже твої справи такі погані? Скажи мені все, Едді, все! Я ж твоя і ніколи не відступлюсь од тебе, що б не трапилось, — в її очах заблищали сльози.

— Що б не трапилось… — повторив він і затулив обличчя руками.

Бетті ніжно погладила його по голові.

— Тобі потрібні гроші?

Едвард мовчки кивнув.

— Багато грошей?

— Дуже багато… Якщо завтра вранці в мене їх не буде, тоді… А їх, безперечно, не буде. Ні, ні… тоді кінець усьому.

— Чому кінець? — схвильовано запитала дівчина. Едвард довго не наважувався сказати їй правду.

— Кінець моєму життю… нашому життю, — нарешті вимовив він.

— Це безумство, — вигукнула Бетті, охоплена страхом. — Ці безглузді грошові справи треба владнати. Чому твої батьки не допоможуть тобі?

— Батько взяв на себе мої зобов'язання. Але він… усього не знає…

— Ти щось приховав від нього. Кажи, Едді!

Лорд Хакслі похилив голову. Страх і сором, що вона побачить його справжнє обличчя, яке він досі ховав під маскою безтурботності й благополуччя, одібрав у нього мову.

Жахлива підозра виникла в дівчини. Може, він вчинив щось беззаконне? Її Едвард, молодий благородний лорд, якого з колиски оточували багатство й розкіш? Але вона одразу ж відкинула цю думку. Цього не може бути. Ось він сидить тут, втративши надію і віру в самого себе і навіть в неї, в ту, яка готова зробити все, щоб допомогти йому в біді. Бетті принесла невелику японську шкатулку.

— Едді! Ось мої прикраси. Ти подарував їх мені. Тепер вони стануть тобі в пригоді.

Він обхопив її обличчя своїми руками.

— Люба… це було б краплею в морі.

— А твої коштовності, твоя багата лондонська квартира, цей будинок, твої екіпажі, коні? Віддай усе за нове життя, яке ми почнемо разом.

— Те, чим я володів, давно вже не моє.

Вона опустила руки, але не хотіла здаватись.

— Едді! Можливо, мій брат зможе щось зробити для тебе?

Вогник надії спалахнув у його очах, та вмить і згас.

— Твій брат? — Лорд Хакслі розчаровано махнув рукою.

— Останні дні він не раз питав про тебе.

— Навіщо я йому?

— Брат хотів знати, як твої справи.

— Дивно.

— Нічого дивного! — Обличчя дівчини прояснилось. — У нього великі зв'язки, і він міг би…

— …і він теж не міг би зробити неможливого, — закінчив Едвард.

— У всякому разі ти повинен з ним поговорити, — наполягала Бетті. — Сьогодні ж!

Вона швидко вийшла в сусідню кімнату. Едвард чув, як Бетті дзвонила по телефону. Тепер напевне додзвонилася. Дівчина говорила так швидко, що він не розбирав слів.

Розмова тривала не більше двох хвилин. Коли Бетті повернулася, обличчя її сяяло. Вона обняла й поцілувала Едварда.

— Едді! Любий мій Едді! Тепер усе буде добре, — вигукнула вона, сама не своя від радості.

Він м'яко звільнився з обіймів і недовірливо глянув на неї.

— Ти думаєш?

— Брат сказав, що, мабуть, зможе допомогти і запросив тебе приїхати до нього. Зараз же. Я така рада!

Едвард зазирнув їй в очі.

— А ти нічого поганого не думаєш про мене, Бетті? Ти віриш в мене?

— Так, я вірю в тебе і в нашу любов.

Губи його затремтіли, він повернувся і похитуючись вийшов з кімнати.

ЗАГАДКОВИЙ БУДИНОК НА РАЙТОН-СТРІТ

По безлюдній нічній Райтон-стріт гуляв вологий холодний вітер. Він хитав полум'я газових ліхтарів, від його поривів здригалися шибки, двері, жалюзі. Міський квартал, до якого належала Райтон-стріт, не був ні кращим, ні гіршим у Лондоні. Старі будинки, сірі й похмурі, стояли на Райтон-стріт, щільно притулившись один до одного.

На сусідній вулиці почувся цокіт копит. На розі зупинився екіпаж. Лорд Едвард зійшов, наказав кучерові чекати його, а сам, глибоко засунувши руки в кишені і похиливши голову, не поспішаючи пішов униз по вулиці. Він дивився під ноги на вологий від туману брук і думав про Бетті. Як вона зраділа, що брат сьогодні вночі покликав його до себе. Наївне дитя. Він, звичайно, не поділяє її радощів. Це важкий для нього крок, остання спроба. Едвард не вірив, що цей чоловік допоможе йому. Марна трата часу, а завтра!.. Мороз пішов поза шкірою. Швидко, немов хто переслідував його, Едвард пробіг повз темні, похмурі будинки. Що чекає його? Едвард заскреготів зубами, його майбутнє було безпросвітне. І все ж час від часу в душі спалахували проблиски надії.

Хто цей Френк Кашбарн? Едвард знав його дуже мало, і то більше із слів Бетті. Це був зведений брат Бетті, майже на двадцять років старший за неї, маленький лисий чоловічок. Його нервові пальці постійно перебирали, мов чотки, довгий золотий годинниковий ланцюжок, що звисав на кругле черевце. Кашбарн мав звичай давати іноді батьківські поради Бетті, але в її стосунки з молодим лордом не втручався, здавалося, навіть не помічав їх.

З дрібного годинникаря Френк Кашбарн перетворився у відомого ювеліра і власника магазина. Як це вдалося йому зробити за такий короткий час, не знав ніхто, навіть Бетті: з нею він взагалі не любив

говорити про діло. "Бог милостивий до мене", зводячи очі до неба, завжди відповідав він, коли його питали, як справи. У всякому разі Кашбарн, очевидно, був досить заможною людиною.

На Бонд-стріт він мав ювелірний магазин, добре відомий у вищих колах, але жив на Райтон-стріт як підмайстер, тихо і самотньо. Тут у нього була годинникова крамничка.

Едвард незчувся, як опинився перед будинком Каш-барна, глянув на освітлені вікна нижнього поверху, прислухався. На вулиці було тихо, тільки свистів вітер та з ресторанчика доносилися монотонні звуки оркестру. Едвард зайшов у темний, старовинної архітектури під'їзд і подзвонив.

Клацнув замок. Стара служниця висунула голову.

— Містер Кашбарн чекає мене, — сказав Едвард. Незграбно вклонившись, жінка посторонилася.

— Прошу, мілорде, йдіть за мною.

Вона провела його через коридор і відчинила двері у невеличку контору.

— Будьте ласкаві, мілорде, почекайте трохи. Містер Кашбарн зараз прийде, — сказавши це, стара служниця зникла.

Едвард оглянувся навколо. Контора Кашбарна була схожа на тисячі інших небагатих ділових контор: прокурені стіни, прикрашені дешевими гравюрами, сейф, стіл і стільці, біля вікна бюро, на якому купою звалені конторські книги й папери.

У сусідній кімнаті почувся шепіт. Едвард був неприємно здивований. Невже в будинку є ще хтось?

Увійшов Кашбарн, єлейним голосом привітався з Едвардом, запросив його сісти. Потім сам усівся на гвинтовому стільці, рвучко повернувся до гостя і деякий час, немов чогось чекаючи, дивився на нього, граючись ланцюжком від годинника.

— Чим можу служити, мілорде? — запитав він нарешті. Для молодого лорда це прозвучало дуже самовпевнено, просто чванливо.

Едвард злегка провів по обличчю напаханою хусточкою і відкашлявся.

— У мене деякі труднощі, містер Кашбарн…

— Ви хочете сказати борги, — діловито виправив той.

— Так, борги.

— І ваш батько не хоче більше сплачувати їх. Правда?

"Мов на допиті", подумав обурений Едвард і насупився. Але хіба він не прийшов сюди як прохач?

— Завтра строк зобов'язанням, для сплати яких мені потрібна значна сума, — пояснив він, ухиляючись від прямої відповіді. — Це справа честі, містер Кашбарн, і вона не може бути відкладена.

— Якщо ця справа честі буде уладнана, ви поїдете в Америку?

— Ви й це знаєте?..

— Мені сказала Бетті.

Едвард опустив очі.

— Для мене буде непогано залишити на деякий час Лондон.

Очі Кашбарна заблищали.

— Я теж так думаю.

— Що ви сказали? — зніяковів Едвард.

— Я згоден з думкою, що вам треба якомога швидше залишити місто, де є чимало свідків ваших легковажних витівок…

— Легковажних витівок?

— Ви хочете, мілорде, щоб я пред'явив вам докази, як це звичайно роблять на суді?

— Мені незрозуміло, про що, власне, йде мова?

— Про деякі папірці.

Едвард підхопився, блідий, як крейда, і швидко озирнувся, наче боявся, що хтось може почути слова Кашбарна.

— Що ви знаєте про цю історію? Завтра я хочу погасити ті векселі.

— Дуже добре, що хочете. Але чи зможете ви це зробити? І якщо ні, то чи захоче ваш батько сплатити таку величезну суму? Та навіть коли б він і погодився, йому все-таки не вдалося б примусити світ забути той факт, що син його… видавав фальшиві векселі.

Едвард був приголомшений. В нього перехопило подих.

— Я… хотів… сам уладнати всі свої справи. Як ви довідалися про це.? Адже мої векселі в надійних руках — у банкіра Протема!

— Були.

— Де ж вони зараз?

Кашбарн показав на сейф.

— Тут!

Едвард розгублено глянув туди, куди вказував Кашбарн.

— Значить, векселі у вас?

— Я купив їх.

— І… що ж тепер? — через силу вимовив Едвард. Страх скував його душу. Молодий лорд знав: тепер кінець! Може, тихі голоси, які він чув за дверима, належали полісменам, що готові на перший поклик увірватися сюди і арештувати його, лорда Едварда Хакслі, дурисвіта й злочинця! Очі Едварда забігали по кімнаті, наче в зацькованого звіра. В одну мить він зважив усі можливості втечі. Яке безумство! Його знайшли б усюди. Лорд був у розпачі.

Кашбарн поклав руку йому на плече.

— Дякуйте богові, мій хлопчику, що за його вказівкою я вчасно втрутився у ваші справи. Заспокойтеся і випийте віскі. — Він спокійно дістав з бокового відділу бюро пляшку й склянку. — Бачите, — говорив він, — вже кілька місяців я спостерігаю ваше життя, стежу за ходом ваших справ. Ви зацікавили мене. Думаєте, через Бетті?.. О, ні, вона вже досить доросла, щоб знати, як їй треба поводитись. Мені просто

хотілося знати, чи довго людина вашого кола зможе вести такий спосіб життя, доки вона — прошу вибачити — ходитиме по краю безодні. Так чи інакше, а кінець неминуче настав би. Це було зрозуміло з самого початку… — Він помовчав, здавалося, рахував кільця ланцюжка. — Моє улюблене заняття, так би мовити, примха, — спостерігати хід людського життя. Раніше в своїй майстерні я з таким самим задоволенням стежив за ходом годинників, — говорив Кашбарн. — А люди дуже схожі на годинники. Коли до дрібниць знаєш їх механізм, можна примусити їх ходити, як тобі забажається. Але для цього треба мати справжній талант. — Він беззвучно засміявся.

Едвард пильно дивився на маленького чоловічка. Що, власне, він задумав? Не може бути, щоб цей лихвар поставив на карту такі гроші тільки заради примхи.

Кашбарн підвівся і став позаду Едварда.

— Тепер, я думаю, ви можете заспокоїтись. Векселі лежать у моєму сейфі, в надійнішому місці, ніж у містера Протема.

— Ви не заявите на мене в поліцію? — недовірливо запитав Едвард.

— Я не збираюся губити ваше життя. А воно б, звичайно, загинуло, коли б я заявив у поліцію. Принаймні хоч це ви розумієте?

Сили зовсім покинули Едварда. Мов непритомний, він мішком упав на стілець.

— Ви наче дорогий годинник, мій друже, — дзижчав у нього у вухах голос Кашбарна. — Коли він зупиняється, його не викидають, а лагодять, роблять для нього новий футляр з оксамиту й шовку. Ви розумієте мене? Життя заманило вас у лабіринт, з якого ви неспроможні вибратися. Чи ваша це вина? Зовсім ні, адже ви тільки те, що з вас зробили. Чому ж ви повинні гинути? Це нікому непотрібно. Досить тільки

стати на правильний шлях, показатися в іншому світлі, і тоді все піде так, як слід, навіть краще, ніж раніше. Чи, може, ви не хочете? Може, ви вже вдовольнилися життям? Звичайно, з ним легко покінчити, обірвати його силоміць. Це у ваших руках. Проте я знаю, ви цього не зробите. Ви любите життя, його блиск і розкіш. Ніколи ви не відмовитесь од нього. Та й не повинні робити цього.

Затамувавши подих, Едвард слухав голос, що висловлював його власні думки. А Кашбарн вів далі:

— Ви будете жити, якщо робитимете так, як я вважатиму за потрібне. Ви ще молодий і тому помиляєтесь. Я керуватиму вами.

— Що я повинен робити?

— Викинути за борт усі свої сумніви.

— Всі сумніви?

— Усі! Для вас тут немає нічого складного. Зробіть ще один крок.

— Але ж тоді я лишусь у лабіринті.

— Нізащо! Світ, в якому ви живете, не терпить нерішучих. Він стоїть на брехні. Але обдурювати його треба з розумом, а не так безрозсудно, як робили ви. В майбутньому дійте хитріше.

Маленький чоловічок знову сів. Він спостерігав, граючись ножем для паперів, як вплинули його слова на молодого лорда.

Поблискування леза вивело Едварда з задуми.

— Можливо, ви маєте рацію, містер Кашбарн, — зітхнув він. — Я послухаюсь вашої поради.

Кашбарн посміхнувся.

— Я допомагатиму вам. Не щодня зустрічаєш людину, яку є для чого захищати… від в'язниці.

— Але що примушує вас робити це? — занепокоєно спитав Едвард. — Мене весь час переслідує думка, що в першу-ліпшу мить ви можете відмовити мені в своїй великодушності. Моя доля все-таки у ваших руках. Адже з ваших слів можна зробити висновок, що й ваш принцип життя — не обтяжувати себе муками совісті. Чому ж ви жалієте людину всупереч своїм інтересам?

— У вас залізна логіка! — зареготав Кашбарн. — Але хто сказав вам, любий друже, що я роблю це всупереч своїм інтересам? — Він ще раз наповнив склянки. — Я ж розповідав вам про своє заняття. У кожного є своя улюблена справа. Один має пристрасть до колекціонування, інший захоплюється спортом. Ви, можливо, закохані в коней благородної породи, а я… так, я збираю не метеликів, а людей, справжніх людей. Вітаю вас як один з нових експонатів у моїй колекції, лорд Хакслі! — І він знову зареготав.

Уперше на губах Едварда з'явилася посмішка. Він начебто протверезився, позбувся гнітючого страху. Життя повернулося до нього!..

— Ви так багато хочете зробити для мене, містер Кашбарн, що я не знаю, як навіть дякувати вам?

— Тільки без подяк, — відмахнувся Кашбарн. — Я нічого не збираюся вам дарувати. Облишмо розмову про це. Вернімося краще до справ. Коли ви думаєте виїхати в Америку?

— Щонайпізніше через місяць. Так хоче батько.

— Чудово! Але ви поїдете не через місяць, а вже десятого квітня на "Титаніку", на цьому новому судні Вайт-Стар. За квиток у каюту першого класу плачу я. Влаштовуйте свої справи і будьте напоготові.

— Я… не розумію, — пробурмотів Едвард розгублено.

— Потім зрозумієте, — запевнив його Кашбарн. — Я теж буду на судні. І Бетті також! — додав він з усмішкою.

— І Бетті? Боже, невже це сниться мені?

— Проте було б краще, якби ви на деякий час забули про неї.

— Я не розумію, містер Кашбарн, не можу всього охопити розумом, занадто багато для| одного разу… все так неймовірно.

— Ви вірите мені?

— Як я можу не вірити вам, своєму рятівникові!

— В такому разі не запитуйте мене зараз більше ні про що і, не відкладаючи, готуйтеся до подорожі. Ми обов'язково повинні потрапити на "Титанік". Зрозуміло?

— Цілком!

— Гаразд! — Кашбарн підвівся і подав гостеві руку. Едварда здивував міцний потиск цієї блідої руки. Кашбарн провів лорда до дверей.

Тепер Едвард подивився на світ зовсім іншими очима, йому здавалося, що кам'яні леви біля старовинного під'їзду посміхаються, газові ліхтарі святково сяють, нічний вітер лагідно обвіває його гаряче чоло.

Швидко і легко він пішов назад тією самою дорогою, якою недавно проходив без всякої надії. Візник спав. Едвард нетерпляче розбудив його.

— До міс Кашбарн. Швидше!

Старанно замкнувши двері за своїм гостем, містер Кашбарн не повернувся в контору, а пройшов у розташовану поряд крамничку.

Він змінив піджак на білий халат, сів до столика і, вставивши в око лупу, заходився ремонтувати старовинний настільний годинник. Така робота на самоті вночі стала для Кашбарна потребою, від якої він відмовлявся лише тоді, коли цього вимагали дуже важливі обставини.

Обережно і впевнено виймав він з майстерно зробленого годинника одне коліщатко за одним, як хірург заглиблював блискучий пінцет у тендітний механізм годинника.

Коли робота була закінчена, Кашбарн відсунув годинника і задоволено глянув на нього. Крихітне серце механізму жваво стукотіло і мелодійним срібним дзвоном сповіщало про початок свого нового життя.

Дивна посмішка пом'якшила нерухоме обличчя Кашбарна. Він нахилився до годинника, наче до людини.

— Ну, як ви почуваєте себе, мілорде, після невеличкої операції? Звичайно, добре. Що я вам дав і що забрав у вас, ви не знаєте. Поки що не знаєте. Ви знову відчули в собі життя і щасливі цим. Але чого варте ваше жалюгідне життя? Чи не в тисячу разів воно мізерніше за життя

цього годинника, бо не має ні смислу, ні мети, крім однієї: виблискувати в світі, наскрізь пройнятому брехнею. Тепер це життя в моїх руках. Я використаю його. Пускатиму то швидше, то повільніше, як мені буде потрібно… Ви послужите моїм планам, мілорде, — Кашбарн тихенько засміявся. — Ах, ви не знаєте моїх планів? Біда невелика. Ви ще узнаєте їх. Але стережіться вставляти мені палиці в колеса. Вам довелося б скрутно, занадто скрутно! Терпіти не можу непокірних. Мій план повинен бути здійснений. Він побудований з точністю годинника. А коли його пощастить здійснити!..

Чоловік, що самотньо сидів у кімнаті, підвів очі. В них світився фанатизм. Чоловік прислухався. В крамничці — на стінах, на полицях — стукотіли численні годинники! їх серця то билися в такт, то перебивали одне одного.

— У кожного свій хід… у годинників… у людей… у долі, — тихо промовив ювелір.

У цей час в жалюзі постукали, Кашбарн здригнувся, заспішив до дверей крамнички і відчинив їх. З нічної темряви виринула постать полісмена. Козирнувши, полісмен ніяково провів рукою по вусах.

— Пробачте, сер. Я подумав… Крізь жалюзі пробивалося світло, і я подумав: може, там не містер Кашбарн, а хтось інший. Безпека насамперед, правда ж? На світі ще немало злодіїв!

— Так, звичайно, є такі. Але в мене усе гаразд. Я ще мушу попрацювати в крамниці. Щиро вдячний!

— Тоді на добраніч, сер!

Козирнувши, полісмен пішов, його кроки поступово віддалялись, тонули в слабких звуках оркестру, які все ще линули по тихій нічній вулиці.

В цей час містер Уорридж, шеф-інспектор Нью-Скотленд-рду стояв біля вікна свого кабінету і дивився на темні, мов дьоготь, води Темзи, що протікали під Вестмінстерським мостом. Він, здавалося, забув про молодого помічника, який з дивовижним терпінням позирав на нього.

Тільки раз Майєрс повернув гоову до стінного годинника. Скоро північ! Він тихо кашлянув.

Невеличкий акустичний натяк зробив свою справу. Висока постать біля вікна поворухнулася. Містер Уорридж вийняв руки з кишень і повернувся.

— Що показала перевірка списків пасажирів?

— Нічого підозрілого, сер. Усі пасажири "Титаніка", про яких уже подані відомості, мають бездоганні характеристики.

— А як з екіпажем судна?

— Поза всякою підозрою.

— Продовжуйте перевірку, Майєрс, продовжуйте! Перевірте кожного, хто виявив бажання пливти на "Титаніку". Крім того, візьміть під нагляд усіх спеціалістів, яким довірені відповідні роботи на судні. Виясніть їх зв'язки, а також стосунки з екіпажем, з майстрами, з чорноробами. Ми повинні з самого початку стати хазяями становища, щоб не довелося потім нарікати.

Містер Уорридж сів у крісло і в роздумі потер скроні, йому доручили відповідальну справу, і всі службовці Скотленд-ярду, цього великого відомого будинку на Вікторія-Ембанкмент, знали, що він не склепить очей, доки не виконає її як слід.

— Тих, кого ми повинні мати на увазі, — зауважив Майєрс, — буде небагато. Хто захоче рискувати? Адже кожному відомо, що під час першого рейсу "Титанік" кишітиме детективами.

— Злочинці не дуже бояться детективів пана Ісмея. Про нашу ж участь у грі ніхто навіть не догадується. Але ця перевага не дає нам права помилятися відносно серйозності ситуації. Можу з певністю сказати, що вже зараз якийсь авантюрист сушить голову над тим, як добути ті казкові скарби, що за кілька днів будуть в океані.

— Крім плану, треба ще мати значну суму для його здійснення, — зауважив Майєрс.

— Згоден. Ця умова справді обмежує кількість тих, що здатні піти на злочин. І все ж таки вона не має дуже великого значення, бо висока ставка в даному разі повинна виправдати себе. Злочинець може завдати удару з будь-якого темного кутка несподівано і дуже вміло. Як тільки судно підійде до пристані, ми мусимо з усією серйозністю непомітно почати копітку роботу, щоб забезпечити охорону пасажирів. Коли судно вийде у відкрите море, тоді все залежатиме від пильності інспектора Томпсона та його людей. Власні органи безпеки Вайт-Стар-Лайн під час плавання підлягатимуть йому. Словом, інспектор Томпсон повинен завтра вранці бути в мене. Будь ласка, запишіть це. І на сьогодні досить!

Вони вийшли з кімнати.

— Тут треба мати хист ясновидця, — зауважив Майєрс, стоячи на порозі.

Містер Уорридж посміхаючись кивнув головою.

— Тоді ми, працівники кримінальної поліції, дуже швидко позбулися б свого шматка хліба.

— Я маю на увазі тільки незвичайний випадок, такий, наприклад, як перший рейс "Титаніка", — уточнив Майєрс.

— Перший рейс "Титаніка"… Так, Майєрс, думаю, що для даного випадку мати хист ясновидця було б непогано.

ПОВНИЙ ВПЕРЕД!

Опівдні 10 квітня 1912 року над південним узбережжям Англії нависли сірі хмари.

Похмура погода не перешкодила, проте, тисячам людей зібратися на молах Саутгемптона. Вони махали прапорцями й хусточками вслід кораблю-велетню, що темною громадою просувався вздовж пологих берегів до моря.

Деякий час було видно чотири, величезні труби і клуби диму над ними, високі радіощогли, навколо яких кружляли сріблясті чайки, сяючі білі палуби й барвисті вимпели. Судна, що зустрічали цього велетня і вітали його гудками та прапорами, здавалися поряд з ним іграшковими.

Поступово завіса дрібного густого дощу закрила величне видовище. На найбільшому в світі судні, гордості британського морського флоту, застукотів телеграф. Упали буксирні троси.

"Титанік" почав своє незабутнє плавання.

В цей час у плавучому місті все ще ніяк не міг установитися порядок. На палубах було повно людей, вони махали хусточками, шапками, плакали й сміялися. В коридорах і на трапах зчинилася біганина, давка, галас.

Ліфти то летіли на десятий поверх, то спускалися вниз. Грюкали двері кают, злякано кричали діти. Знайомі вітали одне одного

голосними вигуками: "Хелло", деренчали дзвінки, стрімголов бігали стюарди, слуги тягли по палубах важкі чемодани.

У квартирмейстера Модлі голова йшла обертом, його буквально засипали питаннями і проханнями, тисячами великих, дрібних і просто дріб'язкових прохань: "Містер квартирмейстер, дайте мені іншу каюту! В цій можна збожеволіти від шуму машин!" — "Хіба тут немає жодного стюарда, сер? Я дзвоню вже цілу годину, але ніхто не приходить". — "Я скаржитимусь! Де, власне, капітан?" — "Що, я не маю права хвилюватися? Послухайте, я хвилююсь, коли, де й скільки мені захочеться. Кінець кінцем, я заплатила за це скажені гроші!" — "Лікаря, негайно лікаря!" — "Як, ви не знаєте, де залишився мій багаж? Нечувано!" — "Я повинен звернутися до обер-стюарда? Який він з себе?"

Товстун Модлі, обливаючись потом, намагався відповісти на всі запитання. Нарешті не витримав: утік у свою каюту, клацнув замком і затулив вуха руками.

Гамір і метушня, проте, не заважали судновому оркестру оглушливо грати веселі марші.

Тимчасом здійнявся вітер і поніс по кораблю просту й сумну мелодію. Вона линула звідти, де група емігрантів сиділа біля своїх пожитків, чекаючи, коли можна буде пройти в переповнені приміщення третього класу. Схиливши голови, з тугою в серці, вони піснею посилали прощальне вітання батьківщині: "My heart is in the Highlands... My heart is not here"[5].

Зате в межах першого класу панував спокій. Більшість пасажирів розійшлися по розкішних каютах. І хоч на палубі було чимало гуляючих, вони стримано розглядали все, віталися поважним нахилом голови. Тут дуже легко зав'язувалися нові знайомства.

Едвард накинув на плечі плащ і піднявся на палубу. Він шукав Бетті. Йому хотілося хоч здалеку глянути на неї. Кашбарн вимагав, щоб Едвард забув дівчину, доки вони перебуватимуть на борту судна. Що мав на меті цей дивний чоловічок, ставлячи таку вимогу? Навряд чи громадська думка щось для нього важила. А втім, марна справа робити догадки. Кашбарн повинен сказати про це сам, коли вони вийдуть у відкрите море.

Якийсь неспокій, що з часу розмови на Райтон-стріт не залишав його, спонукував Едварда блукати по судну. Проте відчуття неспокою швидше тішило, ніж лякало його. І все-таки воно вносило в життя Едварда чужий ритм, якому віднині було підвладне його серце. Та пам'ятна ніч, коли життя лорда Хакслі висіло на волосині над прірвою, змінила юнака. З того часу він не переставав чути голос, який нашіптував йому: "Відкинь усі сумніви. Ще один крок… Лише один крок. Світ, якому ти раніше простодушно вірив, до якого ти належав від народження і де марно минали твої дні, цей світ — хижий звір, що пожирає своїх власних дітей. Хіба ти не був у нього в пазурах? Стережись його! Бути не гнаним, а переслідувачем, не обдуреним, а шахраєм, вовком серед вовків — такий закон твого світу. Хочеш бути володарем у ньому — дій відповідно до цього закону…"

Віднині молодий лорд Хакслі озброївся цинізмом. Маски, які кружляли навколо, більше не спокушали його, йому було приємно зривати їх, роздивлятися сховані за ними порожнечу й нікчемність.

Такому перетворенню лорд Хакслі був зобов'язаний Френкові Кашбарну. Та чи став він тепер щасливіший? У глибині душі все ще ворушилися сумніви, коли він думав про Бетті. Може, це й було причиною неспокою.

— Лорд Едвард!

Він обернувся. Перед ним стояла графиня Розес із Шотландії.

— Якщо у вас не передбачається нічого цікавішого, — кокетливо промовила вона, — то чи не прогуляєтесь ви зі мною?

— З великим задоволенням, графине! — поспішив запевнити Едвард.

Вони пішли повз салони і зимові сади, де під пальмами серед запашних квітів і плескоту фонтанів по-домашньому, немов вони вік прожили на цьому кораблі, розташувалися щасливі мандрівники.

— Що примусило вас вирушити в цю подорож, Едварде? Ви, напевне, не захотіли пропустити цей знаменитий рейс?

— Ну, справа не в цьому, шановна графине. В Америку мене кличе обов'язок, робота.

Графиня Розес поглянула на нього з усмішкою.

— Робота! Як це мило звучить з ваших уст!

— Цілком серйозно. Я мушу зайнятися нашими володіннями.

— Прекрасне рішення! Але як ви встигаєте? Буваєте в усіх салонах і все-таки маєте час ще й для роботи. А втім, у ваші роки!.. Мій чоловік тільки тепер узявся за справи.

Вони саме проходили повз магазини, що утворювали цілу вулицю — одно з багатьох чудес цього казкового корабля. Сліпуче виблискували вітрини, в яких досвідчені руки продавців востаннє наводили порядок. За склом були виставлені численні сувеніри — від перламутрових "Титаніків" різних розмірів до золотих браслетів у вигляді рятувальних поясів з написом "Титанік". Вони призначалися для жінок як згадка про участь в рейсі на рекорд. Поряд на чорному оксамиті лежали коштовності: брильянти, перли незвичайної краси. І квіти, скрізь квіти, море троянд і тюльпанів усіх кольорів та відтінків, білого бузку, ніжних

нарцисів, пишних орхідей. Повітря, задушне і важке, як уночі в тропіках, п'янило.

Тут Едвард оддалік помітив Бетті. Вона стояла поряд з братом біля ювелірного магазина і розглядала коштовності у вітрині. Кашбарн посміхався. Помітивши Едварда і графиню Розес, що наближалися, він узяв Бетті під руку і перевальцем, як качка, пішов далі, тягнучи за собою сестру. Бетті була бліда, але очі її сяяли. Вони пожадливо вбирали в себе розкіш не знаного досі світу. Кашбарн щось говорив їй. Він був схожий на справжнього джентльмена. Всі думали, що це батько й дочка.

Едвард пильним поглядом проводжав їх і неуважно слухав свою даму.

— Хелло, графиня Розес! — пролунав раптом над ним гучний голос.

Едвард здригнувся. Поряд стояв чоловік такий великий на зріст, що, глянувши на нього, стрункий, тендітний Едвард відчув острах.

Велетень з червоним обличчям і сплутаною гривою сивого волосся сміявся, причому сміялося в ньому все: широкий рот із золотими вставними зубами, товста шия, богатирські плечі, велике обвисле черево, навіть руки в кишенях штанів і ті, здавалося, сміялись. Цей незнайомий у просторому картатому костюмі, на думку Едварда, був просто жахливий. "Американець!" безпомилково вирішив лорд. Більше він нічого не встиг подумати, бо над ним знову голосно пролунало:

— Це чудово, що ми зустрілися тут, графине! Я не знав, що ви їдете в Америку!

Обмінялися вітаннями. Графиня відрекомендувала Едвардові незнайомця:

— Містер Кеннеді з Техасу. Друг мого чоловіка.

— Дуже радий, лорде!

Волосата лапа Кеннеді схопила тонкі пальці Едварда, який витерпів цей потиск з гідністю, достойною свого тисячолітнього роду, і навіть посміхнувся крізь зціплені зуби.

До них підійшла місіс Кеннеді з дочкою — міс Мерджері. Вони ніяк не могли відчепитися од голландського ювеліра, що нав'язував їм свої товари.

На місіс Кеннеді, огрядній дамі з рудим волоссям, була модна сукня, що підкреслювала її пишні форми.

Дочка, навпаки, була тоненька й гнучка — цілковита протилежність батькам. Кожна рисочка її миловидного лялькового личка свідчила, що дівчина прожила тільки дев'ятнадцять безтурботних років. "Гарненька, — зробив висновок Едвард. — Шкода тільки, що очі в неї, наче незабудки".

Міс Мерджері, анітрохи не соромлячись, почала весело цокотіти. Мабуть, вона відчувала задоволення від того, що на очах у всіх по-дружньому розмовляє з лордом Хакслі. Подумати тільки, з самим лордом Хакслі! До того ж він був вродливим юнаком. Едвард помітив, як впливає на неї його особа, і посміхнувся. Міс Кеннеді зашарілась. "Дивно, — подумав він. — Маленька американка, виявляється, вміє червоніти!"

— Цей корабель здається мені казковим, — мрійно промовила дівчина. — Грандіозний успіх, просто... американський!

— Щиро вдячний, міс Кеннеді. Від імені Великобританії дякую вам, — відповів Едвард і вклонився.

— І ви переможете?

— Я?

— Ну, корабель, ваш корабель.

— У цьому немає сумніву. "Титанік" поб'є старий рекорд. Блакитна стрічка нам цілком забезпечена.

— Шкода тільки, що переїзд до Нью-Йорка все-таки ще й досі забирає багато часу. Я, признатись, не люблю подорожувати по морю. Наприкінці завжди скучно.

— Можливо, колись настане час, коли через океан перелітатимуть на якомусь повітряному кораблі або на цій новій літальній машині. Блеріо та брати Райт уже подолали канал на своєму апараті. А поки що ми повинні задовольнитися цим пароплавчиком. Сподіваюся, час на судні все ж не здається вам занадто довгим. Якщо дозволите, можу допомогти вам скоротити його.

— Дякую! Пограємо в теніс?

— Охоче.

— Сьогодні?

— Як вам завгодно, міс Мерджері.

— Чудово!

— Ви радієте, що я буду вашим супротивником?

— Що ви, мілорде! Це ж тільки гра.

— Звичайно, це тільки гра.

Кеннеді попрощалися. Міс Мерджері подала руку Едвардові.

— Через годину на тенісних кортах. Згода?

Він уклонився посміхаючись.

— Згода! А потім, у малому пальмовому залі, можливо, збереться молодь… повеселитися.

— Здається, любий Едварде, ви вже завоювали маленьку міс, — сказала графиня Розес, коли Кеннеді пішли, і кокетливо посварилася на юнака оздобленим брильянтами лорнетом.

Едвард з невинним виглядом знизав плечима.

— Що вдієш, графине? Ми, Хакслі, ведемо свій рід од Вільяма Завойовника.

На капітанському містку, що височів на самому даху стального корабля, стояв командор Сміт. Заклавши руки за спину, він замислено дивився на неспокійну воду, яку спінював ніс "Титаніка". Про що міг думати цей шістдесятирічний чоловік: про свою сім'ю, про невеличкий будиночок у Хемшірі чи, може, про майбутнє? За тридцять три роки своєї служби у Вайт-Стар-Лайн командор Сміт об'їздив усі моря світу. Тепер він капітан найбільшого і найкращого судна, яке будь-коли перетинало океан. Сповіщаючи старого моряка про це призначення, сер Брюс Ісмей ляснув його по плечі і сказав: "йдеться про Блакитну стрічку, командоре! Вам відомо, що це слава і честь для Англії, слава і честь для вас! Найкращий у світі корабель довірено вашій досвідченій руці. Ведіть його до перемоги!.."

Так, він зробить це. Рекорд, завойований "Титаніком", допоможе досягнути мети, яку він поставив перед собою: забезпечити безтурботну, спокійну старість!

За кілька кроків од капітана, стиха розмовляючи, стояли три офіцери. Мардок, старший офіцер, ще досить молодий чоловік, схилився на поручні. На його обвітреному обличчі з грубими рисами був вираз розчарування. Очі здавалися такими ж сірими й холодними, як море, що за двадцять метрів під ним котило назустріч судну довгі гребені хвиль.

— Слава богу, прощальний базар лишився позаду, — буркнув він собі під ніс. — Проводжаючим варто було б притримати свою радість до нашого повернення.

— Навіщо така скромність? — підсміювався Лайтолдер, другий помічник капітана. — Лавровий вінок на кашкеті як завдаток не зашкодить, це стимулює. Підчас плавання у вас буде можливість відпочити од клопоту, пов'язаного з прощанням.

— Я не зовсім певен, що така можливість буде, бо передбачається погана погода, — встряв у розмову третій помічник, маленький Боксхолл.

— Ви так спокійно віщуєте біду, любий, — засміявся Лайтолдер. — На "Титаніку" нам не страшна ніяка погода.

— Лайтолдер має рацію, — підтвердив Мардок. — Трохи почхаємо… Але це дрібниці.

Раптом на борту судна спалахнула червона аварійна лампочка. В ту ж мить задзвонив телефон. Мардок зняв трубку. Почувся схвильований голос. Офіцер звів брови і рвучко повернувся до Сміта.

— У шостому бункері пожежа, капітане!

Сміт миттю опинився біля нього.

— Що ви сказали? Це ж… Хто говорить?

— Інженер Белл.

— Дайте-но! — Капітан вирвав трубку з рук Мардока. — Алло, Белл… Що трапилось? — Він глянув на червону лампочку. — На борту аварійний сигнал… Ви розпочали роботу? Пошліть гасити пожежу усіх вільних кочегарів. Як?.. Добре! Про те, що сталося, нікому ні слова! Ніхто з пасажирів не повинен знати про це. Всю відповідальність покладаю на вас! — Сміт повісив трубку. — Прокляття! — пробурмотів він і в задумі взявся за свою невеличку борідку.

— Чи не краще спинити машини? — запитав Мардок.

— Це виключено! — різко обірвав його Сміт. — Плавання триватиме. Пожежа незначна. Гм… Боксхолл, займіться цією справою!

Офіцер залишив місток і швидко почав спускатися ліфтом униз мимо безтурботних пасажирів, що весело сміялися й розмовляли на палубах, доки не добрався до царства блискучих машин, палаючого вогню і напівголих, мокрих від поту кочегарів.

Угорі на капітанському містку крокував командор Сміт. Мардок, здивований рішенням капітана, переглядався з Лайтолдером. Повільно тяглися хвилини. Нарешті знову задзвонив телефон. Боксхолл повідомив:

— Вогонь у шостому бункері розростається. Судну загрожує небезпека!

На обличчі Сміта не здригнувся жоден м'яз. Судну загрожує небезпека? Його судну, на яке дивиться зараз весь світ? Жах охопив його, коли він подумав, що сталося б, якби люди почули страшні слова: "Пожежа на судні!" Ні, він так легко не випустить з рук свою долю!

— Відізвати пожежну команду, шостий бункер закрити!

— Відізвати пожежну команду, шостий бункер закрити! — повторив Мардок наказ капітана і передав його по телефону.

Незабаром надійшло повідомлення:

— Шостий бункер закрито!

Інцидент можна було вважати вичерпаним. Бункер вийшов з ладу, зате небезпека для судна була ліквідована. Пожежа внаслідок недостачі повітря мала припинитися. Капітан Сміт власноручно зробив у вахтовому журналі запис про цю надзвичайну подію.

Тимчасом життя на борту судна почало входити в норму. Квартирмейстер Модлі вийшов нарешті з своєї каюти. Тепер можна було не боятися, що юрба незадоволених знову накинеться на нього. Він прогулювався по салонах першого класу, де пасажири насолоджувались комфортом розкішно обладнаних приміщень і почували себе так, мов перебували не на кораблі, який прокладав собі шлях через непривітне, холодне море, а на курорті в Брайтоні, Шевенінзі, Баден-Бадені чи Карлсбаді. Тільки ледве помітне дрижання квітів нагадувало уважним спостерігачам про те, що глибоко внизу в тілі велетня бушують сорок шість тисяч загнузданих кінських сил. Біля столів із зручними кріслами, в затишних нішах під густими кронами дерев точилися жваві розмови. Іноді звідти долинали якесь голосне слово чи сміх.

Містер Кеннеді дебатував у салоні для курців з членом верхньої палати про гомруль[6] для Ірландії, законопроект якого прем'єр-міністр Есквіт передав ранком в Палату громад. Техасець пускав під стелю клуби диму і розкотисто реготав.

— Ви, англійці, занадто ускладнюєте ірландське питання. Дайте Ірландії свій власний парламент, любий. Дайте, не бійтеся. Тоді ви краще зможете керувати нею. Стюарде, принесіть ще вина!

Едвард розважав дамське товариство анекдотами з життя лондонського світу. Всі були в захопленні від анекдотів і молодого лорда. Він майстерно вмів змішувати вигадку з правдою і розповідав надзвичайно дотепні історії, його знову й знову просили розповісти що-небудь.

— Ви знаєте історію про Монну Лізу?

— О лорд Хакслі! Вся Європа говорить про викрадення цієї відомої картини.

— Я мав на увазі не ту Монну Лізу, милі мої слухачки. Я говорю про лондонську Монну Лізу.

— Розкажіть, мілорде! Будь ласка, розкажіть!

Лорд глянув на годинник.

— Я глибоко засмучений тим, що мушу розчарувати вас. Але в мене побачення.

— О лорд Едвард! Уже й побачення?

Він вклонився і вийшов. Графиня Розес посміхаючись взяла зі столу чашку чаю.

Інженер Белл, "господар пекла", як звичайно називав його Мардок, швидко піднявся на місток і в цілковитій розгубленості кинувся до капітана.

— Його необхідно відкрити! — Цей великий огрядний чоловік хитався, жадібно ковтаючи повітря, його почервонілі очі вилізали з орбіт. Лайтолдер підскочив і підтримав його.

Командор Сміт відступив на крок.

— Що сталося, містер Белл? Прошу вас, візьміть себе в руки!

Інженер відштовхнув Лайтолдера і закричав:

— Ми зараз же повинні відкрити шостий бункер! Там лишилися чотири матроси! Ви чуєте, капітане? Чотири матроси!

Ніхто й словом не обізвався на цю страшну звістку. Всі мовби оніміли.

— І ви тільки тепер помітили, що не вистачає чотирьох чоловік? — хрипко запитав капітан.

Белл схопився за голову. Чорне щетинисте волосся розтріпалося.

— Боже мій! Ці чотири кочегари добровільно взялися гасити пожежу. Вони мусили зараз заступати на вахту. Але їх немає! Вони, мабуть, просунулися дуже далеко і тому не почули сигналу попередження. Ми сподівалися, що вони давно вийшли… Там спека, дим… Там нічого не було видно.

— Ви сподівалися!.. — Сміт повернувся до старшого офіцера: — Ваша думка, містер Мардок?

Мардок глянув на хронометр і знизав плечима.

— Вже майже година, як закрили бункер. Ми запізнилися з допомогою.

— Так, запізнилися, — схвильовано сказав капітан. — Якщо ми зараз відкриємо бункер, пожежа завдяки припливу повітря спалахне знову.

— Накажіть відкрити бункер! Треба зробити все можливе! — наполягав Белл.

— Я не можу дати такий наказ!

— Тоді я зроблю це на свою відповідальність, пане капітан! — буркнув інженер і взяв телефонну трубку.

Але, за знаком капітана, Мардок з Лайтолдером одвели від телефону розгніваного Белла.

— Опам'ятайтеся! — владно сказав Сміт. — У палаючому бункері не може бути жодної живої людини. Ви знаєте це так само добре, як і я.

Белл пильно подивився на капітана.

— Наш обов'язок перевірити це, містер Сміт!

Той похитав головою:

— І для цього я повинен поставити під загрозу все судно, кілька тисяч чоловік, які перебувають на ньому, щоб врятувати чотирьох... покійників?.

Інженер не відповів.

— Хто, крім нас, знає про це? — запитав Сміт.

— Поки що тільки кочегари.

— Ходімо, містер Белл!

Чадне, задушливе марево від розігрітого машинного масла, вугільного пилу та поту коливалося в полум'ї вогненних пащ кочегарки. Купка до чорноти закурених постатей старанно працювала, набиваючи палаючі жерла вісімнадцяти топок.

Голос інженера Белла перекрив пекельний шум машин, від якого дрижало все приміщення:

— Слухайте всі! Пан капітан хоче говорити з вами. — Кочегари поставили лопати і не кваплячись підійшли ближче.

Командор Сміт випрямився.

— Друзі! Наше судно потрапило в біду. Ви знаєте, що шостий бункер охоплений пожежею. При спробі погасити вогонь і відвернути катастрофу загинуло чотири ваших товариші.

Він зняв кашкета.

Кочегари мовчки схилили голови.

— Відкрити бункер, щоб винести звідти загиблих, поки що не можна, — говорив капітан. — Цим ми викликали б нову серйозну загрозу. Цілком зрозуміло, в свій час ми проведемо старанне розслідування. Але зараз від нас вимагається одне: мовчанка. Я зобов'язую всіх, хто знає про пожежу, зберігати цілковиту мовчанку! Жоден пасажир нічого не повинен знати про пожежу. Ніщо не повинно турбувати людей, які довірили нам своє життя й майно. Перед нашим "Титаніком" стоїть відповідальне завдання, і ми виконаємо його з гідністю, достойною славних британських моряків, навіть якщо буде потрібно, ціною власного життя! Завжди пам'ятаймо про це. А тепер, друзі, до роботи! — Він підніс руку до кашкета, на якому в тремтливому відблиску вогню засяяв золотий дубовий лист, і повернувся до виходу.

Кочегари, намагаючись не дивитися один одному в очі, мовчки розійшлися і взялися за лопати. Тільки один з них так запустив лопатою в стальну перебірку, що загуркотіло на всю котельню. Але командор Сміт уже не бачив цього. Із спритністю юнака він піднімався вгору по крутому трапу.

Сер Брюс Ісмей теж був на борту судна. Як президент судноплавної компанії, він, звичайно, мусив узяти участь у першому рейсі "Титаніка". І це дорого йому обійшлося!

Коли постукали в двері його розкішної каюти, сер Брюс стояв перед великим дзеркалом і закінчував вечірній туалет. Увійшов капітан Сміт.

— Вибачте, сер Брюс, якщо я перешкодив вам…

— Ви нічим не перешкодили, друже, підійдіть ближче. Говоріть! Я можу приділити вам три хвилини. — Він критично розглядав у дзеркало тільки-но пов'язаний чорний галстук. — Як справи? Судно йде на граничній швидкості? Машини працюють бездоганно?

Сміт кашлянув:

— У нас трагічний випадок, сер. Я вважаю за необхідне довести це до вашого відома.

— Ну, говоріть же, Сміт! Це цікаво. Трагічний випадок, кажете? Тільки б не втрата часу! То було б найгірше!

— У вугільному бункері спалахнула пожежа. Ми були змушені закрити його, щоб не піддавати судно небезпеці. Загинуло чотири кочегари.

Бліде обличчя Ісмея на мить застигло. Він повернувся до капітана.

— Страшенно неприємна річ.

— Більш ніж неприємна, — пробурмотів Сміт роздратовано. — Чотири чоловіки згоріли живцем, сер!

— Так, так... Жахливо! Як це могло статися?

— Причину так швидко не знайдеш.

— Але для судна небезпеки немає?

— Так точно, сер, немає.

— Насамперед потурбуйтеся, щоб про цю подію ніхто не знав. Ні в якому разі.

— Я вже дав розпорядження.

— Добре! Щось іще є, капітане? — Сер Брюс узяв щітку для волосся і почав поправляти зачіску.

— Більше нічого, сер, — стримано відповів командор і повернувся до дверей.

— Накажіть видати кочегарам додаткову порцію віскі, Сміт, — навздогін кинув йому Ісмей.

"Титанік" проходив мимо західного берега острова Райт, розрізаючи носом високі хвилі каналу. Повний вперед!

Старший офіцер примруживши дивився з містка вниз, де згущувалися сутінки.

— Скажіть по щирості, чи добре ви почуваєте себе на цій посудині? — після довгої мовчанки спитав він Лайтолдера, що стояв поряд з ним на вахті.

— Непогано. Чому це вас цікавить, Мардок?

— Мене непокоять четверо мертвих на борту.

— Ви вірите в забобони?

— Дурниці!

— Бідолахи роблять свій останній рейс.

— А для нас він ще попереду, Лайтолдер.

— Що ви сказали?

— Так… нічого.

ГРА ПОЧИНАЄТЬСЯ

— Це все, що я від вас вимагаю.

Містер Кашбарн відкинувся на спинку крісла, склав руки на кругленькому черевці і довгим приязним поглядом подивився на Едварда, що сидів навпроти.

Едвард зніяковіло глянув на маленького чоловічка і несподівано голосно розсміявся.

— Ви тому й потягли мене на "Титанік"? Це досить дивна вигадка! Мабуть, ви побилися з кимось об заклад?

— Називайте це як вам завгодно, — посміхнувся Кашбарн.

Едвард усе ще сміявся над дивною примхою ювеліра, суть якої той тільки що роз'яснив йому.

— До деякої міри рискована гра, але цікава! Мушу признатися, вона заінтригувала мене. Ви великий знавець людської душі. Немає ні крихти сумніву в тому, що правда на вашому боці.

— Значить, ви завжди робитимете так, як я захочу?

— Покладіться на мене цілком. Я щасливий зробити вам послугу.

— Дуже добре, — пробурмотів Кашбарн. Він був задоволений своїм протеже. — Якщо вдасться здійснити задумане, вам від цього шкоди не буде.

Ця остання фраза стурбувала Едварда, але він відразу ж заспокоїв себе. "Це мене не обходить! Похмурий ювелір зацікавився мною. Треба хапати своє щастя!"

— Бетті щось знає про ваш заклад? — звернувся він до Кашбарна.

— Звичайно, ні. Прошу вас нічого не говорити їй.

— І тільки через це я не повинен зустрічатися з нею на судні?

— Тільки через це!

Кашбарн підвівся і в задумі почав ходити по каюті. Невелика качка не заважала йому. Едвард згадав про зустріч з Мерджері Кеннеді в тихому пальмовому залі. Вона виявилася набагато цікавішою, ніж домовлена гра в теніс. Маленька міс по-справжньому захопилася ним і

не турбувалася про свою репутацію. Едвардові подобалось, що вона не криється з своїми почуттями.

Ніби відгадавши думки Едварда, Кашбарн запитав:

— Ви залицяєтесь до міс Мерджері Кеннеді?

— Помиляєтесь, містер Кашбарн! Не я до неї, а вона до мене, — посміхнувся Едвард.

— Тим краще. Ви знаєте, хто її батько?

— Якийсь бавовняний король з Техасу.

— У нього щонайменше п'ятдесят мільйонів доларів, лорд Хакслі!

— Певний процент з них його дружина й донька носять на шиї і руках у вигляді брильянтів.

— Я захоплений вашою проникливістю, друже. Непогано! Отже, сьогодні ввечері зробимо першу спробу.

— З Мерджері Кеннеді?

— Ну, звичайно! Гадаю, вам це вдасться.

— Гаразд! — погодився Едвард. — Б'юся об заклад, що правда буде на вашому боці, містер Кашбарн.

— Не дуже поспішайте, побачимо.

В каюту долинули удари гонга. Кашбарн подав Едвардові руку.

— Час вечеряти. Отже, не забудьте: якщо ми зустрінемось десь на людному місці, ми не знаємо один одного. Коли ви мені будете потрібні, я подам вам знак. До мене приходитимете лише тоді, коли я вас покличу.

Едвард був згоден з усім, що вимагав від нього цей дивак. Посміхаючись, він причинив за собою білі лаковані двері каюти № 286.

Обер-стюард Уілтон, стоячи біля головного входу, з виразом байдужості на обличчі стежив за вечерею в розкішному салоні першого класу. Двері салону безперервно відчинялися, і грановане скло їх іскрилося від святкових вогнів величезної кришталевої люстри не менше, ніж діадеми та кольє дам. Містер Уілтон не говорив ні слова. Стриманим рухом голови, швидким поглядом диригував він стюардами й пажами. Ніщо у величезному залі не лишалося поза його увагою.

Знову відчинилися двері. Прошелестівши сукнею, зайшла синьйора Ліа Пассера в супроводі казково багатого Стюарта Фагерті і сера Брюса Ісмея. Це була її перша публічна поява на судні. Всі попідводили від тарілок голови, на мить блиснули лорнети, тихий дзвін фарфору і срібла майже зовсім затих. Від столу до столу полетів шепіт і смішок.

— Це часом не?..

— Звичайно, це відома актриса.

— Відома… Але ж не стільки своїм талантом, скільки скандальними історіями.

— Вона недавно грала навіть в одному… Як же це називається?.. В одному фільмі.

— Не може бути!

— А звідки ця Пассера родом?

— Кажуть, ніби вона зовсім не італійка, а німкеня, і справжнє її ім'я Ліза Шперлінг. Пассера значить те саме, що й Шпатц, або Шперлінг[7], так мені здається.

— Це й справді пояснює немало!

— Не розумію чоловіків. Що вони знаходять у цій Пассері? Вичепурена, гарненька лялька, і більш нічого.

— Мабуть, ми занадто старі, щоб розуміти це, моя люба. Вона чотири рази виходила заміж. Трьох чоловіків звела з світу, останній сам утік від неї.

— Стюарт Фагерті її п'ята жертва. Невже це так потрібно людині? Він вдає з себе мецената, а насправді летить у прірву. Тимчасом він міг би знайти собі достойну пару. Моя дочка, наприклад…

— Пассера, мабуть, чекає дитини.

— Чого ж ви мовчите! Від кого?

— У всякому разі вона купувала дитячу білизну в одному з лондонських магазинів, мені розповідала про це кузина.

— Боже мін! Кінець кінцем, вона теж жінка!

— Ну, моя люба! Що лишилося від наших моральних устоїв?

Едвард вечеряв з мосьє Домержем. Полеві Домержу, відомому бретонському художникові, було близько сімдесяти років. На його порізаному зморшками обличчі виділялися великі темні очі, які завжди

дивилися на світ запитливо і водночас з цілковитим розумінням. Едвард не міг пояснити чому, але його вабила ця стара людина. Можливо, тут була неусвідомлена потреба зігрітися біля багатої чистої душі.

Домерж повільно повернув вузьку голову з коротким білим волоссям і подивився на Пассеру, що разом з Фагерті та Ісмеєм попрямувала до відведеного для них столика.

— Про що говорить вам обличчя жінки? — запитав він Едварда.

— Косметика, — відповів той, знизуючи плечима. Художник посміхнувся.

— Чому так зло, мілорде? Не судіть дуже легко. Треба бачити не тільки обличчя людини, а й її внутрішній світ. Мадам Пассера не та, ким здається. З неї зробили "диявольську красуню", поглинательку чоловіків, Мессаліну[8]. Повірте мені, ця жінка нещаслива в тій ролі, яку безсовісні антрепренери примушують її грати.

— У вас гострий зір, мосьє. А що ви думаєте про даму біля третього столика ліворуч? Ви її знаєте?

— Це місіс Гарднер. Теж одна з жінок, гідних співчуття. Сьогодні після обіду я говорив з її чоловіком, мультимільйонером з Глазго. Він дотримується точки зору римського імператора Веспасіана: Pecunia non olet[9]. Його гроші теж не пахнуть.

— Чому ви думаєте, що місіс Гарднер гідна співчуття?

— Для таких чоловіків, як Гарднер, вродлива молода дружина має не більше значення, ніж кінь-скакун або породистий собака. Все лише напоказ. Шлюб для нього тільки ділова угода. Це людина, для якої почуття не існують.

— Можливо, ви маєте рацію, мосьє Домерж, — сказав Едвард, не відриваючи погляду від місіс Гарднер.

Саме в тому кінці залу, куди дивився Едвард, сиділа сім'я Кеннеді, і це привело до непорозуміння. Мерджері була переконана, що лорд посміхався до неї. Містер Кеннеді в цей час шукав очима чергову страву і все-таки помітив, як почервоніла дочка.

— Він подобається тобі? — задоволено пробасив він. Це прозвучало так, ніби містер Кеннеді хотів сказати: "Якщо подобається, то я його куплю".

Мерджері опустила очі.

— Він чарівний.

— Тоді в чому річ! Я був би радий бачити зятем лорда. Енергійніше, дівчинко!

— Майк, прошу тебе! — з жахом просичала місіс Кеннеді. — Не поводься як ковбой, ми не в Техасі!

Містер Кеннеді відповів таким громовим реготом, що з-за сусіднього столика обурено глянули на нього. Але це не збентежило Майка Кеннеді. Він був певен: коли сидиш на п'ятдесяти мільйонах доларів, можна сміятись, як тобі заманеться.

У барі "Атлантика" було весело. Тут зібралися представники найвищих кіл, любителі погуляти, порозважатись до ранку. Містер Кеннеді, багатозначно підморгнувши, дозволив своїй доньці, що знудьгувалася без розваг, відвідати бар у супроводі Едварда, хоч це й суперечило загальноприйнятим правилам. Кінець кінцем, Хакслі не хто-небудь, а лорд. До того ж він дав урочисту обіцянку своєчасно доставити додому дитину.

Мерджері з Едвардом не пропустили жодного танцю. Міс Кеннеді танцювала з темпераментом і викликала захоплення у веселої компанії.

— Ви запевняєте, що я п'яна, мілорде?

— Ні, ні, міледі, — сміючись заспокоїв її Едвард і обережно взяв з рук Мерджері бокал. — Але ми повинні бути "у формі", щоб тенісний матч не перетворився на індійський танець.

— Що ви знаєте про індійців, Едварде? Ви про них зовсім нічого не знаєте. Показати вам справжній танець індійських воїнів?

— Боже мій, Мерджері! Ви поводитесь жахливо, ваш батько викличе мене на дуель. Нам пора йти, прошу вас, ходімо!

— Ще один вальс! — благала вона.

Близько одинадцятої години в бар прийшов Кашбарн.

Хто той лисий біля стойки? — почув Едвард у себе за спиною.

— Ювелір з Лондона. Подорожує разом з дружиною. Певно, захотів вихилити бокальчик перед сном.

— Він, здається, не дуже полюбляє розваги. До речі, дама, що подорожує з ним, не дружина його, а сестра. Вона цілими днями сидить у каюті, не виходить навіть обідати. Типова стара діва.

— Чому стара діва? Ця молода особа справжня красуня.

— І це ви говорите тільки зараз? Дуже цікаво! Мабуть, ви потихеньку вже пробуєте там грунт.

Едвард сам собі дивувався: як він не дав ляпаса цим світським бонвіванам[10]? Адже вони говорили про Бетті, про його Бетті! Але чи мав він право влаштовувати скандал? Кашбарн, звичайно, був би дуже незадоволений, і тоді все загинуло б. Лорд Хакслі похапцем випив бокал шампанського, щоб розвіяти неприємні думки. Метнувши на нього погляд, мимо пройшов Кашбарн.

Едвард накинув на плечі Мерджері дорогу хутряну накидку і разом з нею вийшов з бару. Міс Кеннеді була в якомусь солодкому сп'янінні і весь час тихенько сміялась. Вони вже були біля її каюти, коли в дівчини виникла думка прогулятися по палубі.

— Це неможливо, міс Мерджері! Треба приберегти сили на завтра, інакше в нас нічого не вийде з грою в теніс. Крім того, я обіцяв вашому татові...

— Ах, тато... Що йому до цього... Старий буркотун...

Едвард посміхнувся.

— Хто цьому повірить?

— Слово честі!

— Слово честі після вина нічого не варте, маленька міс.

— Значить, ви мені не вірите? — надула вона губки.

— Повірю лише в тому разі, коли ви дасте мені що-небудь в заклад. Скажімо... оцей браслет.

Вона поглянула на сяючу брильянтову прикрасу і голосно розсміялася.

— Будь ласка, візьміть! Тепер ви задоволені, невірний Хома? Тільки не кажіть мамі. Вона лаятиме мене.

— Ні в якому разі! Якщо завтра ви будете на місці в точно призначений час, я урочисто поверну вам браслет. Якщо ні… я віддам його мамі. А тепер на добраніч, міс Мерджері!

Вона потяглась до його губ.

— Не тут! — прошепотів він і, поцілувавши їй руку, зник.

Глибоко зітхнувши, Мерджері обернулась до дверей каюти і обережно відчинила їх. Вимкнувши світло, вона, не роздягнувшись, кинулась на ліжко. З суміжної каюти доносилося гучне хропіння старих Кеннеді.

Едвард спокійно крокував по безлюдній палубі. Під відкритим небом було прохолодно, і він підняв комір пальта. Знизу, з бару, долинала музика. Десь грюкнули двері, задзвонив дзвоник. Потім знову стало чути тільки одноманітний глухий шум машин. Едвард глянув на море, там була чорна ніч.

Раптом коло нього, наче з-під землі, виріс Кашбарн.

— Ну?

Едвард засміявся.

— Думаю, ви виграєте у цій суперечці.

— Дістали браслет?

— Ось він!

— Дуже добре! Чудова річ! Вона мені зразу впала в очі, — Кашбарн милуючись повертав браслет на всі боки. — Ви знаєте, скільки він коштує? П'ятдесят тисяч доларів! Мені хочеться докладно розглянути цю прекрасну роботу.

— Вранці я неодмінно мушу повернути браслет, містер Кашбарн.

— Ясна річ. Дозвольте мені помилуватися ним тільки одну ніч. Я його сховаю в надійному місці. — Він поклав браслет у кишеню і посміхаючись глянув на Едварда. — Це було дуже важко?

— Ніскільки.

— Хіба я не казав... Тільки не закохайтесь!

— Що ви, містер Кашбарн! Маленька Кеннеді ще гусеня. Дуже потішна, і більш нічого.

— Наречена з мільйонами не буває гусеням.

— Я не продаюся.

— Чудово!

— Що робить Бетті?

Вона спить. А взагалі цілком щаслива.

Ви певні?

— Навіщо так турбуватися? Думаєте, я охоронятиму свою сестру гірше, ніж ви коханку?

— Я байдужий до всіх жінок, крім Бетті. Ви це знаєте!

— Безперечно, це вже я знаю, — іронічно промовив Кашбарн.

Ранком погода поліпшала. Поміж хмарами, що швидко мчали по небу, часом з'являлося неяскраве весняне сонце. Качка була не такою сильною, як уночі. Новий день почався радісно й безтурботно. Пасажири першого класу, по-домашньому снідаючи в сонячних салонах, складали плани на день. Перед обідом можна буде пограти в що-небудь на А-палубі чи погуляти, а після обіду піти на концерт або у Віденське кафе.

— Мені треба до перукаря.

— А мені — купити дещо в магазинах.

— В усякому разі побачимося сьогодні ввечері в театрі.

Едвард стояв біля тенісних кортів у білому спортивному костюмі з букетом блідо-рожевих гвоздик. Мерджері прийшла точно в умовлений час.

— Хелло, лорд Едвард! Що ви тепер скажете?

— Бажаю вам чудового доброго ранку. Сподіваюсь, ви добре відпочили після вчорашнього вечора? — сказав він усміхаючись і вручив їй букет.

Дівчина заховала обличчя в квітах.

— Я вчора дуже погано поводилася?

— У мене лишились тільки спогади про чудовий вечір з однією милою молодою міс, яка під заклад пообіцяла мені прийти сьогодні

грати в теніс без запізнення. Вона стримала обіцянку. Будь ласка! — Едвард дістав браслет і надів їй на руку. — Це для мене було втіхою в самотню ніч.

Її очі-незабудки заблищали.

— Ви самотні?

Він подивився на небо.

— Давайте починати гру! Погода може зіпсуватися.

ПАДІННЯ АЛІСИ ГАРДНЕР

Над сонним морем величезним куполом розкинулося зоряне небо. Затих різкий вітер. Свіже приємне повітря обвівало судно, що, здавалось, ледве рухалося по спокійному морю.

На баці, передній частині судна, над яким кілька годин тому бризками розсипалися високі хвилі, стояли пасажири третього класу, милуючись чарівною ніччю. Перед їх очима простягнувся оповитий темрявою таємничий океан. У такт глухому гулу машин, що працювали на повну потужність, шуміли хвилі; їх невтомно різав ніс корабля. Позаду пасажирів, наче гора, здіймався масив палуби, осяяний тисячами вогнів, з широкою темною смугою капітанського містка. Над ним, ніби величезні башти, височіли труби пароплава, викидаючи клуби диму, що летіли за штирборт.

Другий помічник капітана містер Лайтолдер приєднався до натовпу на баці. Він був одним з небагатьох офіцерів корабля, які дбали про пасажирів третього класу не менше, ніж про тих, хто займав каюти люкс. Лайтолдер, як тільки міг, намагався поліпшити умови перебування пасажирів у задушливих, переповнених приміщеннях третього класу. Загальне дружнє ставлення до нього було відповіддю на це піклування.

— Хелло, містер Лайтолдер! Як добре, що ви знову прийшли до нас. Яка передбачається погода?

— Ви хочете сказати, що терпляче зносите мою присутність? — посміхнувся офіцер. — Вас цікавить погода? Вона буде або така сама… або ж зміниться.

— Ви, моряки, завжди так говорите.

— Ми говоримо лише те, що знаємо. На цю весну важко визначити прогноз погоди. Містер Філліпс, наш старший радист, казав, що шведи повідомляли про температуру тридцять градусів нижче нуля за Цельсієм. У Відні минулої ночі було десять градусів морозу. Ось вам і середина квітня! Треба бути вдячним за кожну годину, яка дарує нам таку чудову погоду.

–: Можливо, це тому, що ми пливемо по Гольфстріму, — зауважив один з пасажирів.

Лайтолдер кивнув головою і сів на згорнений у бухту канат.

— Звичайно, тут є зв'язок. Гольфстрім — могутній регулятор температури. Недарма його називають грілкою Європи. Якщо все його тепло сконцентрувати, скажімо, в Західній Європі, то там протягом усього року стояла б тропічна спека.

— Oro, містер Лайтолдер знову розповідає байки. Тепер лишається сказати, що Гольфстрім тече в океані, наче струмок по суші.

— І це правда! Він бере свій початок у Мексіканській затоці, Golf von Mexiko, — звідси й пішла його назва, — тече вздовж східних берегів Америки, звертає на схід, не доходячи до Ньюфаундлендської банки і, взявши курс на Європу, перетинає Атлантичний океан. Уламки американських кораблів, повалені бурею дерева з Мексіки допливають

таким чином до Лофотенських островів і навіть північніше. Дрейф триває близько п'яти-шести місяців. Тепла вода Гольфстріму, ніби в тунелі, тече в глибині між холодними шарами морської води, причому швидше, ніж холодна вода.

— Яка швидкість течії Гольфстріму?

— Десять кілометрів за годину.

— Але ми пливемо зараз проти течії. Вона не затримує нас?

Лайтолдер посміхнувся і глянув на обличчя, що здавалися в темряві світлими плямами. Він був задоволений своїми вдячними слухачами.

— Звичайно, затримує. Але "Титанік" не каравела часів Колумба. Він справиться з Гольфстрімом. Сто п'ятдесят років тому це справді було проблемою. Наприклад, тогочасний генерал-поштмейстер Бенджамен Франклін сушив голову над тим, чому англійським кораблям потрібно на два тижні більше, щоб досягти Нью-Йорка, ніж американським для їх подорожі в Європу. Він зібрав старі донесення, вивчив їх досконало і накреслив карту Гольфстріму. В Лондоні сміялися над Франкліном, бо думали, що він перебільшував значення течії. Та коли під час американської війни за незалежність він з успіхом використав свої знання проти британського флоту, в Лондоні вже не сміялись. Ще стародавні фінікійці, як відомо, догадувалися про загадкову течію. Аламінос, обер-штурман Кортеса[11] теж використав Гольфстрім у 1519 році, щоб якнайшвидше доставити в Іспанію секретне повідомлення про відкриття Мексіки. Але це були тільки окремі спроби поодиноких мореплавців. Іспанський уряд того часу з невмолимою суворістю карав за будь-яке розголошення таємниці про зручний морський шлях у країну золота.

Пасажири замислено мовчали. Скільки трагедій, породжених жадібністю, заздрістю й ненавистю, відбулося на шляху Гольфстріму!

Скільки корабельних уламків з золотом, сріблом і людськими тілами викидають його таємничі води! Хіба не вони несли на собі швидкохідні парусники Кортеса? Хіба не вони поховали в собі казкові скарби ацтеків, залиті кров'ю народу високої стародавньої культури?

— Ми весь час пливтимемо по Гольфстріму? — тихо запитала молода жінка і мерзлякувато натягла на плечі хустку.

— Ні, — відповів Лайтолдер. — Ми підемо в Нью-Йорк так званою літньою трасою. Вона пролягає північніше від зимової і швидше приведе нас до мети. Біля Ньюфаундленду потрапимо в Лабрадорську течію. Сюди, на південь, крижаний потік приносить айсберги з далекої Півночі. Тут течія зустрічається з Гольфстрімом, айсберги швидко тануть, але температура води різко падає, і погода в цю пору року стоїть не зовсім сприятлива.

— Айсберги? Вони небезпечні?

Лайтолдер посміхнувся і встав.

— Для "Титаніка" з його подвійною обшивкою з міцної англійської сталі айсберги не можуть становити серйозної небезпеки. У всякому разі, доки ми не потрапимо в самісіньке Полярне море. А у нас немає абсолютно ніякого наміру потрапляти туди. Ми ж хочемо виграти Блакитну стрічку. Ну, мені вже пора йти, надходить моя вахта. На добраніч, панове!

Один за одним пасажири зійшли вниз. Чути було тільки шум води під форштевнем та швидкі удари серця велетня. Милю за милею залишав корабель за собою. Кожні дві хвилини майже миля.

Містер Гарднер і містер Коннор грали в карти в курильному салоні. Коннор не розлучався з подружжям Гарднер. Це був непоказний чоловік середнього віку, з непокірним світлим волоссям, завжди старанно

одягнений. Говорили, ніби він служить у Міністерстві закордонних справ Великобританії.

Художник Домерж стояв біля стола і, здавалося, з цікавістю стежив за грою. Насправді він дивився не на карти, а на руки гравців. Ось руки Гарднера, довгі, білі, випещені, пальці тонкі й сухі, наче ноги павука. Вони то завмирали зовсім, то раптом оживали й хапали карти. Руки Коннора були короткі й широкі. Права, з квадратними нігтями, впевнено лежала на столі, її рухи були спокійні, наперед розраховані. Коннор не поспішаючи йшов до своєї мети.

— Ви виграли, — сказав він.

Напруження зникло з облич гравців. Гарднер відкинувся на спинку крісла. На добродушно-привітному обличчі з носом-цибулиною з'явився вираз задоволення. Пальці потяглися до виграшу і з насолодою почали перебирати гроші.

Коннор змішав карти. Очі його були напівзаплющені. Здаючи для нової партії, він час від часу слинив вказівний палець і наче відважував партнерові кожну карту.

Домерж посміхнувся в думці: руки — чудове дзеркало душі, бо не здатні так прикидатися, як обличчя.

— Де ж ваша дружина? — запитав Коннор Гарднера.

— В театрі. Виступає Пассера. Це, знаєте, не для мене, — відповів Крез із Глазго і почав гру. — Чирвовий валет!

Містер Коннор послинив палець і відкрив козиря.

— Цю партію ви програли, містер Гарднер!

— Нічого не вдієш. Може, ми зробимо невелику перерву і вип'ємо по бокальчику за здоров'я нашого великого французького гостя? Сідайте, мосьє. Нам приємно бачити вас. Ви знову побуваєте в Англії після подорожі в Америку? Я був би радий вітати вас у своєму домі.

— Ви цікавитесь живописом, сер?

— Звичайно. Я мимохідь бачив виставку ваших картин у Лондоні. Мені особливо сподобалися портрети. Я хотів би, щоб ви намалювали для мене…

— … Портрет пані Гарднер?

— Так, але разом з тим, я, власне, думав і про свої підприємства в Глазго.

— Розумію. Заводи, освітлені сонцем, труби в диму і потоки людей, що йдуть на роботу.

— І на все це відкривається вид з вікна, біля якого стоїть моя дружина, — уточнив містер Гарднер.

— Прекрасно! — схвалив Домерж, лукаво блиснувши очима, а сам подумав: "На додачу до всього ліворуч, на передньому плані, треба ще зобразити чекову книжку Гарднера, і тоді все найдорожче для нього буде зібрано разом".

— Ви погодились би? — запитав Гарднер майже з острахом.

— А у вас був сумнів щодо цього?

Коннор зрозумів іронію француза.

— Ніякісінького! — весело відповів він за Гарднера.

Білий, сяючий золотом театральний зал був переповнений. Едвард сидів поряд з графинею Розес, що, прикриваючись віялом, позіхала. Перед ними походжали сер Брюс Ісмей і командор Сміт з розкішно одягненою місіс Барбарою Хортклiф, про яку говорили, ніби вона найбагатша і найвеселіша вдова Америки. Кеннеді теж були тут. Мерджері знайшла собі нового поклонника в особі віконта Деларош. Проте вона все ще крадькома позирала на Едварда. Та він не бачив ні її, ні пустої п'єски з життя пастушки, в якій з справжнім натхненням грала Пассера. Увага Едварда була прикута до Аліси Гарднер, що сиділа біля леді Ротшільд. Він не міг одірвати погляду від профілю прекрасної жіночої голівки, на якій в золотистій короні волосся зорями брильянтів сяяла діадема.

Тимчасом на сцені в лісі з пап'є-маше пастушка Пассера сумувала за своїм милим.

— Де ти, мій коханий? Я жду тебе. Я навіки твоя, — ламаючи руки, вона благала його повернутись.

Паперові верхівки дерев злегка здригалися в такт роботи суднових машин. Але вихована світська публіка, звичайно, дивилася крізь пальці на цю невеличку умовність, що руйнувала ілюзію, і в приємному чеканні щасливого кінця насолоджувалася стражданнями бідолашної пастушки. Нарешті, на сцені з'явився той молодий пастух, якого пастушка так пристрасно чекала.

— О любий мій, прийди, я обійму тебе, — раділа синьйора Пассера і, закликаючи милого, простягла до нього руки, щоб зробити шлях до себе бажанішим і легшим. Але тут сталася катастрофа! Несподівано гучно тріснув корсаж пастушки, і перед скам'янілими глядачами у всій своїй хвилюючій красі з'явилося жіноче тіло. Швидко упала завіса, закривши чарівне видовище.

Хвилину панувала мовчанка, і раптом вибух реготу містера Кеннеді розірвав тишу. Стюарт Фагерті підхопився з місця і, почервонівши по саме волосся, кулею вилетів з залу. Решта підвелися за ним. Вистава закінчилась!

Два чоловіки до крові кусали губи, щоб не розреготатися, як містер Кеннеді.

— Ось тобі й великий успіх!

— З цим корсажем ляснув і чоловік номер п'ять. Бідна Пассера! Ви бачили, як вискочив Фагерті?

— Та що ви, шановний? Ця пікантна історія принесе їй щонайменше три шлюбних контракти. Хочете, поб'ємося об заклад?

Пассера, не тямлячи себе від гніву, втекла в невелику артистичну вбиральню за сценою.

Антрепренер Міка, права рука артистки, злякано дивився на неї.

— Мадонно, що сталося?

Пассера блиснула очима на маленького товстого неаполітанця і закричала:

— Ось! Дивись! Це нестерпно! Коли судно прийде в Нью-Йорк, наді мною сміятиметься весь світ!

— Ти нічого не розумієш! Навпаки, всі, весь світ буде біля твоїх ніг. — Міка заломив руки. — Боже мій, що я витерпів з цією жінкою! За шматок хліба стільки хвилювань! Я бажав тобі добра, знаєш ти це? Тільки добра!

У синьйори Пассери перехопило подих. Їй потрібен був час, щоб збагнути зміст слів неаполітанця.

— Що?.. Ти бажав мені добра? Ти?.. — Вона затремтіла від обурення і, голосно ридаючи, впала в крісло.

Це було щось нове для Міки, він не міг зрозуміти, чого хоче Пассера. Знизавши плечима, антрепренер відступив назад.

— О Ліа… схаменись, з Фагерті вже все покінчено. Я давно хотів, щоб ти здихалась цього поклонника. Є досить інших, а такий невеличкий скандал — найкраща реклама, особливо для Америки. Я тільки трошки допоміг тобі. І за це така подяка!

Пассера схопилася руками за голову.

— Щиро дякую! Що ти робиш з мене? Повію! Ти кидаєш мене в обійми то до одного, то до другого мужчини. І називаєш це рекламою? Негідник! Геть з моїх очей! Негайно, негайно!

Міка покірно вийшов з каюти, причинивши двері.

Аліса Гарднер дуже злякалася, коли перед нею раптом з'явився Едвард.

— Чого ви переслідуєте мене, лорд Хакслі? Ви ж знаєте, що я одружена і щаслива!

— Ні, Алісо, не щаслива. Я вже казав вам про це сьогодні, і тоді ви не заперечували. Більше того, ви подарували мені усмішку, яку я ніколи не забуду. Не проганяйте мене. Будьте щирі! Перед собою будьте щирі! — Він пристрасно притяг її до себе.

— Едварде! Боже мій, нас можуть побачити!

— У моїй каюті нас не побачить ніхто, Алісо. Я жду вас сьогодні вночі, о першій годині.

Вони дивилися одне одному в очі.

— Ви збожеволіли, — прошепотіла вона тихо.

Едвард обережно зняв з її голови діадему.

— Беру як заклад! До ночі!

Аліса не протестувала. І лише коли він хотів поцілувати її, вирвалась і втекла.

Едвард довго дивився їй услід. В кишені у нього лежала діадема — запорука її згоди. "Звичайно, вона прийде, — . подумав він. — Жінки схожі на п'янкі квіти, і треба бути дурнем, щоб обминати їх. Але тільки одна Бетті гідна кохання. Ваша дружина теж гідна його, містер Гарднер! Не турбуйтеся, вже завтра минеться все те, що сьогодні ще так спокусливо вабить до себе..."

І він пішов до Кашбарна, щоб віддати діадему.

В коридорі Аліса зустріла містера Коннора.

— А, місіс Гарднер, вистава закінчилась?

— Так, містер Коннор. Я тільки-но з театру, йду в свою каюту, — сказала вона й провела рукою по чолу.

— Ваш чоловік давно вже повернувся. А де ж ваша діадема, місіс? Це така чарівна річ!

Аліса Гарднер мимоволі доторкнулася рукою до голови й почервоніла.

— Моя діадема? Ах… я її сьогодні не надівала.

Коннор посміхнувся.

— Тоді, певно, я помилився.

— Ви бачили її вчора, так, вчора, містер Коннор.

— Можливо. На добраніч, місіс.

О першій годині ночі двері каюти Едварда відчинилися, і в них прослизнула струнка жіноча постать.

— Алісо!

— Прошу вас! Тільки п'ять хвилин! У мого чоловіка може виникнути підозра. Віддайте мені діадему.

Він надів їй на голову сяючий обруч. З плечей Аліси впало пальто…

Один за одним гасли на палубі вогні: життя на судні завмирало. Тільки машини продовжували невтомно працювати — корабель поспішав уперед. Милю за милею залишав він за собою. Кожні дві хвилини майже миля!..

ПРИРЕЧЕНІ

Із сірих хвиль, що котилися повільно, мов сонні, піднімався на сході світанок. Рожевий відблиск упав на темні клуби диму, на вершини щогл, на труби і капітанський місток.

Боксхолл прийняв вахту від старшого офіцера.

— Усе гаразд, Мардок?

— Все йде як по маслу, — відповів той, позіхаючи. — Таке плавання, такий рекорд викликає страшенну нудьгу, бо перемога вже з самого початку в наших руках.

Боксхолл подивився на ніжну блакить ранку.

— Вас уже абсолютно ніщо не може зацікавити? — спитав він.

— Чому ж, кілька годин спокійного сну… — Мардок торкнувся пальцем кашкета і пішов.

Засунувши руки в кишені плаща, Боксхолл крокував по пустинній верхній палубі. Повівав ранковий вітрець, стиха скрипіли троси важких рятувальних шлюпок.

У безлюдних коридорах від тьмяного нічного освітлення залягли сутінки. Вздовж темно-червоної оксамитової доріжки тяглися ряди білих дверей з блискучими номерами. Жоден звук не проникав із-за цих подвійних дверей. Чути було тільки глухий стукіт невтомних машин.

Аліса злякано кинулася зі сну. Крізь ілюмінатор пробивалося кілька тремтливих сонячних зайчиків^ Жінка відчула на своїй шиї тепле глибоке дихання Едварда. Він спав міцно й спокійно. Вона обережно звільнилася з його обіймів, відкинула шовкову ковдру, встала.

Деякий час місіс Гарднер стояла нерухомо, пильно вдивляючись в обличчя Едварда. В напівтемряві її тіло здавалося алебастровим. Рот був напіввідкритий. Розпущене золотисте волосся, в якому сяяла діадема, вираз напруження на обличчі, схилена постать робили її схожою на німфу, що підслухує. В ній не лишилося й сліду від тієї статечної, холодної леді, яка, може, через деякий час прогулюватиметься по палубі з своїм чоловіком, шелестячи сукнею і суворо розглядаючи в лорнет кожного зустрічного.

Впевнившись, що Едвард не прокинувся, Аліса швиденько відшукала свої туфлі, підняла з підлоги пальто, яке все ще лежало там, де впало, накинула його на плечі і обережно відчинила двері. Прислухалась і, ще раз глянувши на Едварда, швидко вийшла.

Двері грюкнули, і це розбудило Едварда. Позіхаючи, він остаточно прокинувся і все пригадав. Аліса! В зім'ятій постелі ще зберігалося тепло жіночого тіла. Навколо все пахло нею. Він відчував її гарячі поцілунки, її нестримну палку пристрасть. Простяг руку. Аліси не було поряд. Підвівся. Значить, вона потихеньку втекла. Едвард посміхнувся. Під час сніданку в салоні він знову побачить її. Але це вже буде не та Аліса. "Доброго ранку, місіс, як ви спочивали?" скаже він їй. Містер Гарднер, який їстиме ложечкою яйце, приязно кивне йому і відповість за дружину: "Дякую, ніч ми провели прекрасно".

Регочучи, Едвард відкинувся назад на подушечки, потім зіскочив з ліжка, подзвонив і звелів приготувати ванну.

Насвистуючи пісеньку, він з насолодою простягся в гарячій пахучій морській воді. В такт руху судна вода у ванні рівномірно колихалася. І здавалося дуже дивним приймати ванну серед океану, за тисячі метрів від морського дна.

Плавання триватиме ще трохи більше ніж два дні, міркував Едвард. Потім на горизонті з моря підніметься сіра смуга — Америка! Країна

надій для багатьох пасажирів судна і для нього теж. Як же називають її? Країна безмежних можливостей. Безмежних можливостей будувати своє щастя чи гинути? Це була сувора молода країна, яка приваблювала людей з усього світу своїми природними багатствами й просторами, країна, де право на боці сили, країна жорстокої боротьби за більший шанс на життя. Але чого йому, знатному лордові, турбуватися про це? Для нього Америка могла стати лише ареною нових авантюр та розваг. Робота? Слава богу володіння Хакслі на Рокі Гроунд чималі. А хіба Кашбарн не казав, що при сприятливому завершенні "гри" дещо перепаде і йому, Едвардові? Отже, журитися нічого! Тільки треба буде спочатку добре роздивитися в Нью-Йорку. Знайомства вже зав'язані. Життя триває!

Коли після старанного ранкового туалету Едвард попрямував у ресторан поснідати, на судні вже панувало пожвавлення, йому весь час зустрічалися групи пасажирів. Одні з них стояли, інші йшли до салонів. Коридор сповнився сміхом і гомоном. Бігали стюарди, виконуючи найрізноманітніші бажання вибагливих пасажирів. Двоє з них несли величезну корзину червоних троянд до апартаментів синьйори Пассери. Обмінюючись багатозначними поглядами, стрічні судачили з цього приводу, знову перебираючи подробиці пікантної сцени під час вчорашньої вистави. Кожен поспішав висловити свою догадку відносно нового поклонника Пассери. До чого все ж таки цікава ця подорож!

У салоні Едвард побачив Гарднера.

— Доброго ранку, містер Гарднер! Сьогодні ви снідаєте самі?

Він пильно й насторожено вдивлявся в обличчя мільйонера. Але той спокійно намазував щось на підсмажений хліб.

— Що поробиш, лорд Хакслі? Моя дружина погано спала. Мігрень чи щось таке. Вона висловила бажання снідати в каюті. Яке щастя, що ви не одружені. Жінки — це наш хрест, мушу вам признатися!

Едвард схилився до нього, висловлюючи співчуття.

— Не треба так думати, містер Гарднер. Сподіватимемося, що здоров'я місіс після доброго сніданку поліпшиться. — Він повернувся до мосьє Домержа, який підходив до них.

Після сніданку Едвард пішов до магазинів, йому потрібно було купити деякі дрібниці, зокрема запонки. Одягаючись, він загубив одну. У нього не вистачало терпіння знайти її.

Проходячи повз магазини, Едвард мимохідь розглядав кожну вітрину. В магазині голландського ювеліра він побачив містера Коннора, який по-приятельськи кивнув йому крізь скло вітрини. Едвард увійшов і, вітаючись з Коннором, одразу ж помітив у того в руці невелику жіночу прикрасу, в якій пізнав браслет Мерджері.

— Чудова річ! Ви купили, чи що? — здивовано запитав лорд Хакслі.

— Я не настільки багатий, щоб витрачатись на такі прикраси, мілорде, — посміхнувся містер Коннор.

Ювелір Ван-Хуфт підвів голову.

— Цей браслет мені дали для ремонту замка. Він справді міг би коштувати цілого багатства.

Едвардові здалося, що він не дочув.

— Ви сказали міг би? — перепитав він.

— Авжеж, мілорде. Брильянти фальшиві. Скло! Імітація прекрасної шліфовки, але все ж імітація.

— Неймовірно! — пробурмотів Коннор і повернув браслет до світла, від чого фальшиве каміння заблищало червоно-зеленими іскрами. — Якщо я не помиляюсь, браслет виготовлений з золота і платини. Для чого ж фальшивим брильянтам така коштовна оправа?

— Ви маєте рацію, сер! — підтвердив Ван-Хуфт. — Це дивно. За зразком коштовних ювелірних виробів нерідко виготовляють численні дублікати. Такі точні копії охоче носять, а оригінали зберігають у надійному сейфі. І все-таки мені ще ніколи не доводилося бачити дублікатів з масивного золота й платини, до того ж оздоблених, крім фальшивих, кількома дрібними справжніми камінцями.

Едвард мовчки пильно дивився на яскраво сяючу прикрасу.

— Тоді треба думати, — сказав замислено Коннор, — що над цією річчю в даному разі попрацювали, замінивши в ній найкоштовніші камені на фальшиві, а брильянти, можливо, вставили в іншу прикрасу.

Пан Ван-Хуфт знизав плечима.

— Можливо, — відповів він, і на обличчі в нього з'явився вираз байдужості. Розмова набрала напрямку, який йому не подобався.

Коннор поклав браслет на прилавок, покритий склом, посміхнувся і сказав, звертаючись до Едварда:

— Виходить, мілорде, щоб купити цей браслет, не потрібні великі гроші.

— А я зовсім не мав наміру купувати браслет, містер Коннор, — відповів Едвард і, неуважливо вибравши те, що йому було потрібно, швидко вийшов з магазина, в той час як Коннор усе ще торгувався за срібний сувенір.

Випадок у магазині Ван-Хуфта надзвичайно стурбував Едварда. Що сталося з браслетом Мерджері? Кашбарн оцінив його в п'ятдесят тисяч доларів. Хіба ж можливо, щоб такий досвідчений спеціаліст, як Кашбарн, помилився? Навряд. Але ціна браслета, яку визначив Кашбарн, не відповідала тому, що сказав про нього Ван-Хуфт, а не вірити голландцеві не було підстав. Значить, коли Кашбарн брав прикрасу, вона коштувала дуже дорого, а коли повернув її, вона вже не була такою.

Едвард ішов як у сні. Він нічого не бачив і не чув. Ноги самі принесли його до каюти № 286. Він постукав і, почувши голос Кашбарна, відчинив двері.

Маленький чоловічок здивовано підвів брови, побачивши Едварда.

— Я просив вас не приходити сюди, доки я не покличу, — промовив Кашбарн незадоволено.

Едвард не звернув уваги на роздратований тон ювеліра.

— У мене до вас питання, містер Кашбарн.

— І його необхідно розв'язати негайно, всупереч всякій обережності?

— Так, негайно. Для чого взагалі ця обережність, ця таємничість?

— Ви не хочете робити того, що я від вас вимагаю, мілорде?

— Ні, хочу, але... Містер Кашбарн, браслет міс Кеннеді дуже коштовний?

Кашбарн примружив очі.

Звичайно, він коштував щонайменше п'ятдесят тисяч доларів. Чому ви питаєте про це?

Він коштував стільки?

— Боже мій, коштує, якщо вам так хочеться! — Кашбарн нетерпляче стукнув рукою по столу. — Чому ви питаєте про це?

— Я тільки-но бачив браслет у ювеліра Ван-Хуфта.

— Як він потрапив туди?

— Там потрібно відремонтувати замок.

— Так, це справді було потрібно. Ну й що?

— Містер Ван-Хуфт сказав, начебто брильянти в ньому несправжні.

Пальці Кашбарна швидко забігали вздовж годинникового ланцюжка. На обличчі в нього з'явилася поблажлива посмішка.

— Несправжні? Я бажаю містерові Ван-Хуфту, щоб усі його брильянти були такими ж фальшивими, як у браслеті міс Кеннеді.

— Виходить, Ван-Хуфт помилився? — невпевнено запитав Едвард.

Кашбарн хитнув головою.

— Помилився! Але облишмо це, лорд Хакслі. А втім... яка ваша думка?

Едвард одвів очі від допитливого погляду Кашбарна.

— Ви мовчите? — наполягав той.

— Коли б я не знав, що ви шанована й багата людина, містер Кашбарн…

— То що?..

— Тоді я подумав би, що за вашою "грою" криється нечиста справа. Зрозумійте мене правильно, прошу вас, ця думка мусила з'явитися неодмінно.

Кашбарн голосно засміявся.

— Ви говорите про нечисту справу? Ви, мілорде?

— Пробачте, містер Кашбарн!

Той заспокійливо кивнув.

— Я знаю, ви знатний лорд Хакслі. В мої наміри не входить робити вам неприємності. Проте варто нагадати: поки що ми перебуваємо на британській землі і, отже, підвладні британським законам.

Слова ці, немов батогом, стьобнули Едварда. Він здригнувся і опустив очі.

Кашбарн почав ходити по каюті, даючи йому час отямитись.

— Ну, вже одумалися? — нарешті запитав він. — Ви мусите ще раз допомогти мені. Завтра відбудеться великий бал на честь закінчення плавання, після якого ви принесете в мою каюту кольє місіс Хортклiф, і тоді ми квити. Ви одержите свої векселі. В очах Едварда блиснула впертість.

— Це вже занадто! Я повинен виставляти себе на посміховище з цією підстаркуватою вдовою?

— Ви досить розумний для того, щоб запобігти будь-якій образі й глузуванню з боку ваших супутників, — цинічно відповів Кашбарн. — Навіщо знову повертатися до старих помилок і сумнівів? Я ж не вимагаю нічого неможливого. До того ж місіс Хортклiф ще досить приваблива жінка, навіть для ваших років, мілорде.

Едвард стиснув кулаки.

— Ви користуєтесь моїм становищем, сер! Ви силуєте мене!

Кашбарн посміхнувся.

— Які страшні слова! Я думав, ви вдячні мені.

— Вдячний! Моя вдячність повинна виявитися у сприянні підозрілим справам?

Ці слова увірвали терпець Кашбарну.

— Вгамуйтеся, лорд Хакслі! Одне моє слово — і ви сядете під замок. Ви — дурень, я помилився у вас!

Едвард злякано відступив.

— Пробачте мою нестриманість. Але я не розумію...

— Не розумію, не розумію... — буркнув Кашбарн. — Сподіваюсь, ви все зрозумієте, коли залишите судно і вашому безтурботному життю настане кінець. Я ж даю вам можливість одержати гроші, стати незалежним. Хіба треба довго роздумувати над цим?

— Що сталося з браслетом міс Мерджері, з діадемою Аліси Гарднер? Що станеться з коштовностями місіс Хортклiф? — спитав Едвард.

— З ними щось сталося? Що-небудь станеться? — насміхався Кашбарн. — Цей Ван-Хуфт зробив вас божевільним. Раджу вам тримати свої нерви на мотузці!

— А якщо Ван-Хуфт розповість про все старим Кеннеді?

— Хай спробує! Та він побоїться торкнутися розпеченого заліза, щоб не позбутися пальців. А дочка ніколи не признається батькові в тому, що віддавала браслет як запоруку кохання.

— Міс Кеннеді зовсім не хотіла цього! — запротестував Едвард. — Вона дала мені обіцянку наступного панку прийти на тенісні корти точно в умовлений час.

Губи Кашбарна насмішкувато здригнулися.

— Хто повірить цьому?!

Едвард не знайшов, що заперечити. Він нічого не знав, але догадувався про все. Цей, на перший погляд, простодушний добряк з посмішкою на вустах, із спокійно складеними на череві руками насправді був дияволом. Він управляв людьми, які були йому потрібні, наче маріонетками. Ця думка збентежила лорда. Він вкладав у слова Кашбарна свій смисл, а не той, якого хотів надати їм цей старий негідник. Едвард повернувся і повільно пішов до дверей.

— Подумайте про місіс Хортклiф! — пролунав за його спиною холодний голос.

Теплий морський вітер гуляв на залитій сонцем палубі, де пасажири коротали час перед концертом. Довгими рядами вишикувалися

шезлонги, запрошуючи відпочити й помилуватися чудовим весняним днем.

— Мілорде! — звідкись здалеку долинуло до Едварда. Він не звернув уваги і пішов далі. Але його покликали ще раз. Едвард обернувся, йому махав із свого крісла Домерж. Підсунувши складаний стілець, він приязним жестом запросив Едварда сісти поруч.

— Ви бліді, мов смерть, — сказав Домерж… — Хворіли на морську хворобу в цю чудову погоду чи одержали погану звістку, як майор Батт?

— Як майор Батт? — неуважно запитав Едвард.

— Хіба ви не знаєте?.. — вигукнув здивований Домерж.

Едвард заперечно похитав головою. Він думав, що йдеться про одну з пліток, які зараз його зовсім не цікавили.

— Наша радіостанція прийняла повідомлення про замах на президента США Тафта, — сповістив художник. — Усі на судні тільки про це й говорять. Можете уявити собі, як хвилювався містер Батт, доки, нарешті, не одержав радіограму, що з президентом нічого не трапилось. Майор Батт — ад'ютант Тафта.

— А той, що робив замах?

— Він арештований.

— Певно, божевільний.

— Це охоче стверджують в таких випадках, бо не хочуть називати справжньої причини. Якими безглуздими й безнадійними не були б акти насильства, вони все ж свідчать про те, що вогонь розгоряється. А він

розгоряється в усіх куточках світу. Газети підтверджують це кожного дня. В Ірані знову розстріляли чотирьох "бандитів". "Бунтівники"-солдати підпалили Шанхай, і він охоплений пожежею. На Ленських золотих приїсках повстали робітники. Там таке напружене становище, що кожного дня може статися катастрофа. На прохання англійських концесіонерів російський уряд послав туди великий загін жандармів. Всюди страйки небачених досі розмірів. Скрізь напруженість, нервозність. Та ще й оця конкуренція в озброєнні між великими державами. До чого це призведе?

— Великобританії і великим націям нічого боятися, доки між ними існує угода, — зауважив Коннор, що підійшов до них.

Домерж скептично запитав:

— Ви вважаєте, що дипломатія — всемогутній засіб проти криз, містер Коннор? Боюсь, дипломатичним шляхом ми не зможемо врятувати того, що підлягає знищенню.

— Це звучить не дуже оптимістично, мосьє. Що ж, на вашу думку, поставлено на карту?

— Лад, при якому ми живемо. Не сьогодні-завтра він усе одно буде знищений.

Коннор збентежено кашлянув.

— З деякого часу у Франції захоплюються революційними ідеями.

— Не тільки у Франції, сер! Скрізь нове прокладає собі шлях, бо підвалини нашого старого суспільства підгнили, вони загрожують обвалитися. І обваляться, коли нове досить визріє. Погляньте навколо себе, придивіться критично до людей на цьому судні. Що ви бачите? Декаданс, пересичення, холодне честолюбство, тваринний егоїзм — і

все це криється за силуваними посмішками. Винятки тільки стверджують правила. З такою ж божевільною посмішкою на устах був знищений ущент світ могутнього стародавнього Риму, з такою ж посмішкою слухали в 1789 році стук молотка на ешафотах.

— Буря 1848 року розсіяна. Паризька комуна повалена. Російська революція 1905 року потоплена в крові, — сказав містер Коннор.

— Ваша правда, — погодився Домерж. — Але що коли це були тільки етапи розвитку, сигнали, які ми повинні були зрозуміти? Кажіть, що хочете, а я певен: одного чудового дня ті, що внизу, наведуть порядок у житті. — Старий художник показав униз, в глибину корабля, де в задушливих, темних приміщеннях скупчилися понад тисячу чоловік. — Так, ті, що внизу, — це люди, які шукають кращого життя. І вони завбачливо віддалені од поглядів леді й джентльменів, що ніжаться на сонячній палубі, віддалені настільки, ніби їх і зовсім нема на світі.

Едвард не брав участі в розмові. Він дивився вдалину на сяюче море, проте прислухався до кожного слова сивого француза. Коли той закінчив, лорд Хакслі сказав:

— Світ ще належить нам, мосьє, і цей корабель — прояв нашої сили й могутності.

Домерж похитав головою.

— Це — корабель приречених. Поживемо — побачимо. Ви ще молодий, мілорде, і будете свідком цього. Однак досить невеселих пророцтв. Пробачте старому. Гляньте, місіс Хортклiф! Вона вітається з вами. Остерігайтеся таких жінок. Вони міцно тримають те, що потрапить їм до рук. — І він підморгнув Коннору.

Едвард не підтримав розмови.

— Я не зовсім добре почуваю себе і хочу трохи відпочити до обіду, — несподівано підвівся він і, злегка вклонившись, швидко пішов.

— Цікава людина, цей лорд Хакслі, — промовив містер Коннор, дивлячись йому вслід.

— Ви так гадаєте? — запитав Домерж і задумливо подивився на ясне небо, де, наче паруси, пливли білі хмаринки.

Едвард замкнувся в своїй каюті і кинувся на ліжко. Заклавши руки під голову, він спробував розібратися в безладних думках. Лорд Хакслі розумів, що потрапив у невидимі тенета, в яких дедалі більше заплутується. Тепер він уже не сумнівався в тому, що допомагає Кашбарну у злочині. Так, у злочині! Історія з браслетом Мерджері доводить це, хоч Кашбарн і не признався. Що йому робити? Він у руках цього негідника. Сьогодні Кашбарн сказав йому про це досить ясно. В збудженій уяві Едварда постала жахлива картина: в Нью-Йорку його зводять з корабля закутим у кайдани; він проходить повз Мерджері, Алісу і всіх тих, хто ставився до нього, бездоганного лорда Хакслі, з безмежним довір'ям і повагою.

"А Бетті? — Думка про те, що вона про все знає і, можливо, співучасниця брата, з блискавичною швидкістю пронизала його мозок. — Ні, ні, Бетті не здатна на такі ганебні вчинки". І сильніше, ніж будь-коли, Едвард відчув у цю мить, що вона — його підтримка в житті, що ЇЇ чисте кохання зігріває йому душу. Він повинен бачити її. Сьогодні ж! Увечері, коли Кашбарн гратиме в карти, він знайде Бетті. А що буде завтра? В останню ніч плавання? Кашбарн сказав: ще тільки один раз! Потім — Америка, де почнеться нове життя... з Бетті!..

Після вечері у коридорі було порожньо. Едвард нерішуче глянув на двері поряд з каютою Кашбарна. В цю мить підійшла стюардеса.

— Це каюта міс Кашбарн? — запитав він дівчину, яка, зробивши кніксен, зупинилася перед елегантним пасажиром.

— На жаль, не можу вам сказати, сер, — відповіла вона, зашарівшись. — Містер Кашбарн не бажає цього.

Едвард дістав гроші з жилетної кишені і поклав їх дівчині в руку.

— Дякую, сер! Прошу, міс Кашбарн займає каюту № 288. Але зараз її там немає.

— А де ж вона?

— Після обіду міс Кашбарн завжди гуляє на палубі, сер. — І дівчина побігла.

Едвард повернувся, щоб піти. Назустріч йому прямувала Бетті. Він кинувся до неї.

— Бетті! Люба!

— О Едді! — шепотіла вона під його поцілунками, його руки ніжно гладили її волосся, обличчя, плечі.

— Бетті… Моя кохана маленька Бетті!

— Боже мій, що коли Френк побачить нас тут! Він так розгнівається! Ходімо на хвилинку в мою каюту. — Вона потягла його за собою і швидко зачинила двері.

— Ти так боїшся брата? — запитав він, допитливо дивлячись їй в очі.

— Він усе ще вважає мене школяркою і не дозволяє самій виходити з каюти на довгий час, — поскаржилась вона. — Краще ми поїхали б не на такому розкішному судні! Це було б чудово!

— Ти думаєш?

— Я вчора сказала Френкові, що це ув'язнення мені набридло. Кінець кінцем, я вже не дитина, за кожним кроком якої треба стежити. Він може не турбуватися, що ти або я станемо предметом пересудів. Але Френк нагримав на мене, сказав, що знає, чому так робить, і я не повинна втручатися в його справи. Він, мовляв, хоче нам тільки добра, а я невдячна, неслухняна. Ти ж знаєш, який дивний мій брат!

— Він справді сказав це? — В Едварда наче гора з плечей спала. Очі його заблищали. Юнак схопив Бетті в обійми і закружляв з нею по каюті. — Я ж знав це. Інакше й бути не могло!

Сміючись, вона спробувала звільнитись.

— Едді! Облиш!

— Ще дві ночі, люба, і ми в Америці, — вигукнув він щасливо. — Потім ми вже ніколи не розлучимося!

Вона обхопила його шию руками і глянула на нього серйозними очима.

— Дві довгих ночі і один довгий день, Едді… Під час цієї подорожі я багато думала про тебе. Раніше я зовсім не знала світу, в якому ти живеш. Хоч Френк тримає мене, ніби полонянку, я все ж багато бачила й чула. Твій світ не такий прекрасний, як я уявляла собі. Цей блиск і розкіш, ці елегантні фраки й вечірні туалети здаються мені несправжніми. Знаєш, мов у театрі. Дивишся з залу, все як в житті. А за куліси краще не дивитися. Можливо, Френк тому і не випускає мене

нікуди, щоб я зберегла прекрасну ілюзію. Він набагато старший за мене і краще знає життя. Пробач, Едварде, я не хотіла завдати тобі болю. Але я боюся, коли бачу цих людей, просто боюся. Не дай мені втратити віру в тебе, любий! Чуєш? Я не переживу цього!

— О Бетті! — прошепотів Едвард. А перед його очима стояв Кашбарн, цинічно посміхаючись: "Ще один раз, Едварде Хакслі, і ми — квити!"

СІРА СТІНА

Наступного дня прозора імла заволокла сонце. Це віщувало зміну погоди. В повітрі потягло холодом. Лише поодинокі пасажири в пальтах і капелюхах прогулювались по палубі. Кілька любителів свіжого повітря попросили поставити шезлонги в затишних місцях і, укрившись шерстяними ковдрами, дивилися в холодне імлисте небо.

Пустинною палубою тепер заволоділи діти. Лунали крики, сміх, чути було застережливі голоси гувернанток, що наглядали за своїми пустотливими вихованцями.

На містку стояв на вахті Лайтолдер. Спершись на поручні, він оглядав у бінокль горизонт на заході. Хтось твердою, спокійною ходою наблизився до нього. Певно, капітан. Він уже не вперше підіймається на місток, щоб визначити погоду.

Лайтолдер відірвався од бінокля і обернувся до Сміта. Той, мружачи очі, дивився в далечінь, де з моря піднімалася ніби сіра стіна.

— Радіограми — підтверджуються, капітане. Перед Ньюфаундлендом на великій площі туман. Боюся, наш рекорд зірветься біля самої мети!

— Зірветься? — командор допитливо глянув на Лайтолдера, але зараз же відвів погляд на сіру стіну туману. Вона все наближалася, піднімаючись дедалі вище. — Зірветься? — повторив він стиха.

Лайтолдер ще раз приклав до очей бінокль і схвильовано запитав:

— Ви хочете ввійти в туман на всіх парах, капітане? На мою думку, в нас два виходи: або йти малим ходом, або змінити курс і обійти зону туману.

Сміт кусав губи.

— Для особливих заходів поки що немає підстав. Почекаємо, — кинув він і пішов з містка, не глянувши на Лайтолдера.

В цей час сер Брюс Ісмей розмовляв у своїй каюті з містером Мардоком.

— Ще скляночку, дорогий Мардок? Прошу вас! То як справи з цим анафемським туманом? Наш рекорд ні в якому разі не повинен зірватися через нього. Що думаєте ви, старший офіцер, заступник капітана, відносно даної ситуації?

Мардок відкинувся в кріслі, поклав ногу на ногу, безцеремонно розглядаючи Ісмея.

— Як складеться ситуація, коли ми ввійдемо в туман, зараз сказати важко. Рішення командування залежатиме від видимості. Безпека насамперед — це девіз Вайт-Стар.

Ісмей нервово смикнув свій галстук.

— Звичайно, звичайно… але рекорд! Не забувайте, з чим це пов'язано, містер Мардок. Ми не можемо гаяти часу. Жодної години! Поки що все йшло чудово! Компанія оцінить це по заслузі.

У відповідь на слова Ісмея Мардок мовчки вклонився.

— Я сам подбаю про це, мій друже, — говорив президент. — Але ми повинні довести діло до кінця. Робіть усе можливе! Я цілком покладаюся на вас. Якщо командор і ви…

— Не чекайте від мене нічого такого, що суперечило б моїм обов'язкам і совісті, сер, — відверто сказав Мардок.

— Принаймні ви не будете додержуватись дріб'язкових вказівок, коли йдеться про таку важливу справу? Важливу не тільки для нас, а й для вас особисто! Ви переживаєте зараз найкращу пору свого життя. Рішучий крок може відкрити перед вами блискучу кар'єру, можливо навіть місце капітана на рідному браті нашого "Титаніка". За ваше здоров'я, містер Мардок! За ваше майбутнє!

— Дякую, сер Брюс! Оцінка, яку ви мені дали, і ваше довір'я роблять мені честь, — відповів Мардок з холодною ввічливістю. — Я діятиму так, як належить мені.

Ісмей підвівся і задоволено ляснув його по плечу.

— Я радий за вас, дорогий Мардок, дуже радий.

Над полудень "Титанік" повним ходом ввійшов у туман. Капітан віддав розпорядження посилити вахту. Кількість спостерігачів за морем була подвоєна. Пасажири майже не з'являлися на палубі. Температура повітря швидко падала. Сірий туман, холодний і вологий, примарою навис над кораблем, клубочився над океаном, що ледве дихав. Проте видимість у цьому районі була ще добра.

Пасажири, збираючись до чаю, заповнювали салони першого класу. Це були переважно чоловіки. Жінки гарячково готувалися до балу, який мав відбутися наступної ночі, останньої ночі перед прибуттям у Нью-Йорк. В той час, коли в салонах тихо дзвеніли склянки, перукарі, покоївки та квіткарі перебігали з кают в каюту. Стюардеси мало не падали з ніг від утоми, однак з незмінною ввічливістю виконували найбезглуздіші бажання пасажирів.

У коридорах пахло паленим волоссям і найрізноманітнішими парфумами. Безупинно лунали дзвінки, крізь двері, що то відчинялися, то зачинялися, долинали вимогливі голоси жінок. Клацали замки чемоданів, перевертались речі в шафах і скринях, літали по каютах і валялись на підлозі білизна й панчохи. Потрібна річ, звичайно, не знаходилась. "Нічому немає місця. Ну, зовсім тобі нічому! Ох, ці слуги!" З тріском рвалися шнурки корсетів, щосили затягнутих засмиканими покоївками. Напоготові лежали бальні наряди і коштовні прикраси, безліч надзвичайно коштовних прикрас.

Усі були збуджені до краю, але щасливі серед речей, які в цю незвичайну чарівну ніч мали зробити жінку найвродливішою, найпрекраснішою і найпривабливішою істотою в світі.

Гарднер, Коннор та Ісмей зійшлися в зимовому саду. Вони жваво обговорювали становище на англійських вугільних шахтах, де тільки-но закінчився страйк.

Підійшов містер Кеннеді.

— Дозвольте, панове?

— Сідайте, містер Кеннеді. Де ж ваші дами?

— Підготовка до свята. Позамикалися в своїх апартаментах. Ми зараз на становищі бездомних собак, — зітхнув бавовняний король.

Сер Брюс засміявся і підморгнув містерові Коннору.

— Ми, холостяки, не знаємо таких переживань.

— А ми, містер Кеннеді, друзі по нещастю, — промовив Гарднер. — Я почуваю себе так само, як і ви.

— Препогана погода! — здригнувся від холоду Кеннеді. — Стюард, два коньяки! — прогримів його бас.

— Здається, з кожною годиною стає холодніше, — зазначив містер Коннор. — Чи не повернули ми часом до Північного полюса?

Сер Брюс відкрив портсигар і, наперед смакуючи, поволі вибирав сигару.

— Такого сюрпризу нашим планом не передбачено. Невелика перешкода з боку атмосфери, нічого не вдієш. Завтра ви вже будете милуватися хмарочосами Мангатану, якщо не бачили їх.

— За який, власне, час треба зробити рейс, щоб завоювати рекорд? — спитав Гарднер.

— Ми поза конкуренцією. "Титанік" — найшвидкохідніше пасажирське судно в світі, — гордо відповів Ісмей, блиснувши очима.

— Вітаю! Але хіба через туман судно не сповільнить хід?

Президент спокійно надрізав кінчик сигари.

— Про це не може бути й мови. Перемога буде за нами.

— Поблизу Ньюфаундленду іноді зустрічаються айсберги, — сказав Коннор.

Розкурюючи сигару, Ісмей кинув багатозначний погляд на присутніх. Кеннеді зареготав.

— Ви хочете сказати, що шматочок криги може становити небезпеку для "Титаніка"? Уявіть собі, як цей стальний колос, що рухається з швидкістю близько п'ятдесяти кілометрів за годину, протаранив би айсберг. Посипався б тільки льодяний дощ. Ото був би атракціон, сер. Брюс! Капітанові слід було б влаштувати хоч раз таку штуку.

Слова Кеннеді не знайшли бажаного відгуку, всі мовчали. Ісмей дивився на сизі димові кола, що підіймалися від його сигари. Здалеку долинали звуки вальса. Дві молоді дівчини сміючись пробігали мимо. Помітивши чоловіків, які сиділи мовчки, вони злякано притихли.

Сер Брюс Ісмей нарешті порушив мовчанку.

— Наші шановні дами вирішили, очевидно, зробити сьогоднішній бал сенсацією. У всякому разі деякі з них зуміють себе показати. Місіс Хортклiф має намір на честь такого дня надіти навіть своє славнозвісне кольє.

— Прикраси моєї дружини й дочки теж не з картону, — незадоволено пробурмотів Кеннеді.

Коннор задумливо подивився на нього.

— Це кольє має якусь таємничу історію. Ви не знаєте? — звернувся Гарднер до сера Брюса.

— Як розповідає сама місіс Хортклiф, — відповів Ісмей, — один з предків їхнього роду був відомим піратом. Майже всю свою здобич він роздавав бідним.

— Он чим раніше займалися люди! — вставив Кеннеді.

— Перед смертю, — говорив далі сер Брюс, — у нього не було нічого, крім невеликої торбинки з коштовним камінням. Це багатство пірат залишив своїй коханій. Пізніше з коштовного каміння зробили кольє. Знавці оцінюють його в півмільйона доларів.

— Історія надзвичайно романтична. Але навряд чи правдива, — іронічно посміхнувся Гарднер.

— А чому б і ні? — сказав містер Коннор. — У житті нема нічого настільки неймовірного, що б не могло бути правдою. В усякому разі ця коштовність є, і належить вона місіс Хортклiф.

Капітан Сміт перейшов палубу, прямуючи в свою каюту. На містку ніяких змін. Туман не розходився. Видимість була часом достатня, часом зовсім погана. Ртутний стовпчик термометра невпинно падав. На ніч Сміт віддав нові розпорядження про дальші заходи безпеки. Проте стрілка машинного телеграфу все ще показувала: "Повний вперед".

Біля офіцерського курильного салону капітан зупинився. Звідти долітали збуджені голоси. Він увійшов. Вісім офіцерів, серед них інженер Белл, квартирмейстер Модлі, Мардок і Лайтолдер, які тільки-но щось жваво обговорювали, враз замовкли і ніяково опустили очі.

— Я не заважатиму вам, панове? — люб'язно запитав капітан. — У вас якраз такі жваві дебати. Дозвольте поцікавитися, про що?

— Ми говорили про погоду, капітане, — пояснив Мардок.

Сміт обвів поглядом присутніх.

— Так, туман завдає багато неприємностей. Але ми з ним упораємося.

— Справа не тільки в тумані, містер Сміт, — сказав Лайтолдер. — Ми наближаємося до зони, де, як відомо, в цю пору року дрейфують айсберги. Це небезпека для судна. Треба було б зменшити швидкість.

— Майте на увазі, командоре, я не хочу нести відповідальність через якусь безглузду вигадку з рекордом. Ви взялися за дуже рисковану справу, — втрутився Модлі.

— Дурниці! — сердито проскрипів Мардок. — "Титанік" як рибальський тралер.

— Чорт з ним, з рекордом! Блакитна стрічка все одно вже у нас в кишені, — вигукнув інженер Белл.

Капітан роздратовано похитав головою.

— Панове! Вам ввижаються привиди. В інтересах безпеки буде зроблено все необхідне, залежно від ситуації. Поки що немає підстав вживати якихось особливих заходів.

У двері постукали. Всі обернулися. На порозі стояв високий молодий чоловік, Філліпс, старший радист "Титаніка". Він козирнув і вручив капітанові щойно одержане повідомлення. Сміт прочитав, передав радіограму Мардоку, який спокійно ознайомився з нею.

Усі мовчки чекали. Командор стримано промовив:

— Нас попереджають. На нашому курсі помічені айсберги.

— Ось і маєте! Спустити пару! Нічого більше не лишається, — вигукнув Белл.

Сміт зміряв його суворим поглядом.

— Ви капітан цього судна, містер Белл, чи я?

— Вибачте, — буркнув інженер. — Але ж треба щось робити!

Очі капітана блиснули.

— Буде зроблено все, що необхідно в даний момент. Будьте в цьому певні! — і він вийшов з салону.

— Не треба сперечатися з капітаном, Белл, — з докором сказав Модлі.

Інженер підхопився і спересердя почав ходити по салону.

— Не кажіть! Мені увірвався терпець. Така нерішучість!

— Я довго плавав з капітаном Смітом. У найскладніших умовах він виявляв себе досвідченим, умілим капітаном, — промовив Лайтолдер. — Тепер він якось змінився.

Белл зупинився перед другим помічником. Обличчя інженера налилося кров'ю, на лобі набрякли товсті жили.

— Змінився? Цілком правильно, Лайтолдер! А чому? Тому що наш глибокошановний генерал-директор весь час твердить йому: "Рекорд, рекорд, рекорд! За всяку ціну рекорд!"

— А за яку? — спитав один з молодших офіцерів.

— За кілька тисяч людських жертв і судно, що коштує мільйони, ось за яку!

— Досить, досить! — почувся глухий голос Мардока. "Старший" сів у крісло і почав чистити нігті. — Ваше щастя, що старик цього не чує. Вам, здається, справді ввижаються привиди. Що ж трапилось? Радіо принесло кілька повідомлень про айсберги, і ви вже розхвилювалися, мов школярі. Ми на "Титаніку", сер! Згадайте про це!

Модлі без жодного слова підсунув інженерові коньяк, але "господар пекла" навіть не звернув уваги на цей доброзичливий жест.

— Може, президент і вам закрутив голову? — зло вигукнув Белл.

Мардок посміхнувся.

— Він у всіх вас розпалив честолюбство, — розходився інженер. — Я знаю! Ісмей і мене пробував умовити, але тут якраз дістав облизня. Мене не спокусять ніякими обіцянками. Я не хочу, щоб мене потім мучила совість. Ні, панове! На місці капітана "Титаніка" я посадив би за грати кожного, хто пробував би примусити мене порушити обов'язок моряка. Кожного, панове!

Слова Белла збентежили офіцерів, вони ніяково відводили очі і, посилаючись на службу, один по одному виходили з салону. Лишились тільки Белл, Мардок і Лайтолдер.

Мардок спокійно стежив за цією загальною втечею. Зручно вмостившись у кріслі, спрямувавши погляд на стелю, він знову почав розмову.

— Наскільки мені відомо, сер Брюс ніколи не робив спроби втручатися в справи суднового командування. Він на борту тільки пасажир, як і інші.

Белл співчутливо подивився на "старшого".

— Крім того, любий Мардок, він ваш генерал-директор і, коли судно ввійде в гавань, зробить з вами все, що захоче. Ісмей дасть вам місце капітана або звелить покласти документи на стіл. Ви, певно, становите виняток і не бачите цієї дрібниці? Невже ви настільки наївні, що вірите, ніби сер Брюс Ісмей зважатиме на почуття обов'язку в якогось офіцера і тим самим дозволить зірвати рекорд?

— У вас занадто смілива манера говорити правду, любий Белл. Яке щастя, що ви не капітан. Мабуть, щоб тільки досадити Ісмею, ви ладні були б негайно повернути назад до Саутгемптона.

— Смішно!

— Сподіваюсь, ви хоч не стверджуватимете того, що прохолодний туман за бортом не впливає вам на нерви?

Грубо вилаявшись, Белл схопив кашкета і, грюкнувши дверима, вискочив з салону.

— От ми й лишилися самі, — сказав Мардок Лайтолдеру, який, схрестивши руки на грудях, стояв біля ілюмінатора і похмуро дивився на шлюпки, обриси яких виднілися в сірих сутінках. — Якщо ми будемо й далі сперечатись, то я, кінець кінцем, збожеволію.

— У мене зовсім немає наміру сперечатися з вами, Мардок. Це все одно нічого не дасть.

— Ви так гадаєте?

— Саме так.

Вони помовчали. Кожен думав про своє. З залу доносилась музика.

— А вони лежать там, унизу, — промовив Мардок.

— Хто?

— Чотири покійники в шостому бункері.

— Чому ви згадали про це саме зараз? — Лайтолдер стежив за прозорою смугою туману, що повільно підіймалася над шлюпками і відсувалася вбік.

Мардок голосно позіхнув.

— У мене виникла думка: вони лежать унизу нерухомі, мовчазні, в той час як нагорі танцюють, займаються фліртом, галасують і п'ють. Дивний світ! Скрізь суперечності. І через кілька годин усе стане минулим.

— Що стане минулим?

— Інколи. ви задаєте дивні питання, Лайтолдер! Подорож, звичайно. Гучна зустріч в Нью-Йорку. Офіціальне вітання, преса, інтерв'ю, потиски рук. Пасажири розійдуться. А нам лишиться одне — робота. Готуй судно до наступного рейсу! Але вільний час я постараюсь добре використати. Ми з Беллом побродимо по місту. Він знає цей південний Вавілон, як свою кишеню. Підете з нами? Справді, варто. Белл — нетесана колода, це правда, але хлопець чудовий. Ох, Нью-Йорк! Ще кілька годин.

А в цей час у танцювальному залі оркестранти настроювали інструменти. Стюарди під наглядом Уілтон і кінчали накривати столи, прикрашені квітами, старанно розставляли кришталь і срібло. В розкішних каютах дами востаннє торкалися пуховкою кінчика носа, а чоловіки застібали сліпучо білі манишки, одягали фраки. Пасажири

третього класу вже святкували гомінливо й весело останню ніч подорожі. Яскраво палало полум'я під паровими котлами, кочегари невтомно кидали туди лопатами гори чорних діамантів. У сяйві яскравих ламп, наче блискавки, миготіли поршні гуркотливих машин, і стрілки манометра тремтіли біля самої червоної риски. Наказу приборкати ці сорок шість тисяч кінських сил не надходило. З шумом краючи хвилі, судно швидко йшло нічним морем, над яким клубочилися сірі примари і ткали перед утомленими очима вахтових матросів химерні картини.

ОСТАННЯ НІЧ

Близько десятої години вечора свято було в розпалі. Судно сяяло, наче казковий палац. Від носа до корми на ньому панувало пожвавлення. Музика, сміх, галас, дзенькіт склянок сповнювали зали, кафе, бари і каюти, де дружніми компаніями збиралися пасажири. Великий зал з високим скляним куполом потопав у морі світла й квітів. Та все це багатство блідло перед чарівною красою дам, що пливли по паркету в обіймах своїх кавалерів.

Це була захоплююча симфонія різноманітних кольорів і відтінків — від сліпучо білого й ніжного кольору морської хвилі до яскраво-червоного й темно-фіолетового. Це був блискучий вихор золотих і срібних черевичків з брильянтовими пряжками; рубінів, смарагдів, сапфірів і топазів, що сяяли на матовій шкірі; діадем, зірок і гребінців у майстерно укладених зачісках; оздоблених діамантами перламутрових віял з кольоровим страусовим пір'ям.

Обер-стюард Уілтон нерухомо стояв на своєму місці і спокійно, як завжди, диригував у метушні загоном стюардів, яких у цю ніч можна було зрівняти з добре тренованими марафонськими бігунами. Маленькі пажі теж не сиділи без діла. Якась леді загубила коштовну сумочку. Її треба було розшукати за особливими прикметами: два сапфірні камінці на замку і десять великих брильянтів на ручці. Іншому треба дістати букет троянд або віднести секретну любовну записку за точною адресою. Містер Уілтон шепотів стюардам, що пробігали повз нього:

— До столу 35! В каюту 178! До містера ліворуч! І за його ледве помітним знаком юнак у світлій формі мчав виконувати наказ.

Містер і місіс Кеннеді дивилися з своєї ложі на танцюючих, уважно стежачи за перловим віночком Мерджері, який то з'являвся, то знову зникав у натовпі. На Мерджері було біле шовкове плаття, розшите коштовним камінням. Вів її молодий елегантний віконт Деларош. Це був легковажний французький денді, не такий, правда, багатий, як лорд Хакслі, що сидів у ложі навпроти поряд з Модлі і Домержем, але його благородне походження відразу впадало в очі. Саме про це думала стара Кеннеді, дивлячись на пару. Треба задовольнитися тим, що є. Едвард Хакслі не втримався в сітях Мерджері.

Майк Кеннеді фамільярно ляснув по коліну Ісмея, що сидів за його столом, і пробасив:

— Ви прекрасний розпорядник, сер. Чудовий вечір. Перший сорт! — Він підняв бокал шампанського, пропонуючи випити за здоров'я президента.

Старий Домерж крізь напівопущені повіки з насолодою спостерігав веселе барвисте видовище.

— Ви бачили Гарднерів? Вони ж хотіли взяти участь у святі, — промовив Модлі, оглянувши ложі.

Домерж вертів у руках бокал.

— Гарднерів? Ні, але вони напевно прийдуть, — відповів він. — Можу побитися об заклад, що містер Гарднер сидить у курильному салоні і грає з Коннором у бридж. Що ж йому ще робити? Свою дружину він, звичайно, віддав напрокат якомусь кавалерові.

Едвард скоса глянув на Домержа і зірвав орхідею.

— Віддати напрокат — це добре! — захихотів товстун Модлі. — Ви правду сказали, мосьє Домерж, тут кожен може знайти розвагу до смаку. До речі, ви не бачили синьйору Пассеру? Пікантна сцена, очевидно, стала їй в пригоді. Я зустрів синьйору недавно в барі "Атлантика". Вона сиділа на стойці, наче на троні, вже добре напідпитку й декламувала Шекспіра. Її оточувала юрба поклонників, серед яких були ще досить міцні п'ятдесятирічні знатні пани, що з шкіри лізли, аби випити сект з черевичка чарівної жінки і потім кинути до її ніжок золоті браслетки.

— Що поробиш, містер Модлі? Всі ми грішні, — зауважив художник з поблажливою посмішкою, не відриваючи погляду од блискучого вихору на паркеті.

Едвард глянув на ложу навпроти, де сиділа місіс Хортклiф. Вона весело розмовляла з капітаном Смітом. Барбара Хортклiф, певно, вважалася колись красунею, бо й зараз була дуже гарна, хоч на обличчі з'явилися зрадливі зморшки, з якими навіть найдорожчі косметичні засоби нічого не могли вдіяти.

її чорне волосся прикрашала антична золота пряжка з ніжно-блакитним пір'ям чаплі, а на шиї, над досить сміливим декольте вечірньої сукні, лежало уславлене брильянтове кольє старого пірата. Безсумнівно, ця жінка була одною з найпривабливіших на балу. Двері її ложі не зачинялися. Місіс Хортклiф весь час запрошували танцювати. Дивно, що її прихильності добивалися головним чином молоді люди. Що приваблювало їх — чи темперамент жінки, чи мільйони — невідомо.

Едвард не зводив очей з американки. Як блищало її кольє! Воно переливалося тремтливими зелено-блакитними й золотисто-червоними іскрами і впадало в очі з усіх куточків залу. Едвард уже кілька разів протанцював з місіс Хортклiф. Під час останнього вальса вона запросила його до свого столу. Але він, сяк-так відмовившись, утік в ложу Домержа. Так, утік! Танцюючи, Едвард з жахом відчув, що в нього вже немає звичайної самовпевненості. Він був наче загіпнотизований і не

наважувався глянути в очі місіс Хортклiф. Голос Каш-барна, зовсім тихий, але виразний, немов наказ, звучав у його вухах: "У цю ніч ви принесете мені кольє місіс Хортклiф. Тоді ми — квити!" Згадка про Кашбарна так збентежила Едварда, що він, прекрасний танцюрист, збився з ритму. Місіс Хортклiф засміялася, зрозумівши це замішання по-своєму, і міцніше стиснула його руку. Думка, що він тримає в обіймах нову жертву, яка нічого не підозрює, мов блискавка, пронизала мозок лорда Хакслі, і холодний піт виступив у нього на чолі. Чи догадувалась ця жінка та й усі навколо, що діється з ним? Чи не чекають усі тієї миті, коли кольє пристрасної американки, яке коштує мільйони, зникне в його кишені? Чи немає часом серед танцюючих детективів, що вже приготували для нього наручники?.. І, рятуючись, Едвард кинувся геть від цієї жінки… "Ви — дурень!" знову почув він голос Кашбарна. Може, лорд і справді почув його?

З натовпу танцюючих виринув маленький Боксхолл.

— Хелло, невтомний танцюристе! — весело привітався до нього Модлі. — Ідіть сюди! Ви заслуговуєте на невеликий відпочинок. Випийте з нами цього чудового освіжаючого напою. — Він налив бокал і подав офіцерові, що впав на стілець і почав обмахуватися хусточкою.

— Ваша "робота", містер Боксхолл, справді стомлива, — іронічно зауважив Домерж.

— Робота цілком терпима, якщо партнерші не дуже великої ваги, — пожартував Модлі.

— Не ображайте товстушок, Модлі, — засміявся Боксхолл. — Вони танцюють, наче пушинки.

— Дякую за комплімент! Бачите, у нас, товстих, теж є свої хороші якості.

— Ну, тоді за ваше здоров'я! — вигукнув художник і нахилився до Едварда.

— Мілорде! Чому ви такі серйозні, такі похмурі в цей прекрасний вечір? З учорашнього дня ви мені зовсім не подобаєтесь.

Едвард насилу оволодів собою.

— Нічого особливого, мосьє.

Він узяв бокал і одним духом вихилив його. Потім, мабуть уже вдесяте, подивився на годинник. Повз ложу місіс Хортклiф повільно пройшов Кашбарн. Він зупинився на секунду і наче випадково глянув на Едварда. Той підвівся. Оркестр починав новий танець.

Пасажири третього класу теж влаштували свято на честь закінчення плавання. Над входом до кают-компанії, прикрашеної гірляндами паперових квітів та електричних лампочок, висів, обрамований зеленню, транспарант, на якому було написано багатьма мовами: "Привіт новій батьківщині!"

Людський натовп сповнив зал сміхом і галасом. Старанно цигикав оркестр, створений з самих пасажирів. Барвисті національні й чорні парадні костюми змішалися з смугастими тільняшками моряків. До низької стелі піднялися хмари пилу і, ввібравши в себе запах дешевих парфумів, пива, часнику й розпалених людських тіл, сповнили повітря важким чадом.

Глядачі тісним колом оточили мокрих від поту танцюристів, які так темпераментно гупали, що аж палуба здригалася. В такт їм по столах завзято вистукували кулаки, від чого пляшки та склянки підскакували й дзвеніли.

Всі, кого доля випадково звела тут, прекрасно розуміли одне одного і веселилися разом, незважаючи ні на національність, ні на соціальний стан. Майже всі пасажири третього класу були емігранти. Їх об'єднував потяг до Америки, надія на нове життя, що незабаром мало початися.

— Ходімо, Матільдо, — сказав дружині Ротер, колишній учитель.

Він мав нещастя розгнівати своїми демократичними поглядами королівсько-пруське шкільне начальство. Цього було досить, щоб якийсь дотепний осел зробив в особистій справі сивого педагога помітку: "Ротер стає дедалі більш червоним! Вигнати!" Це й було виконано при першій нагоді.

— Ходімо, Матільдо, — повторив Ротер і протер скельця пенсне. — Ходімо спати. Завтра буде такий напружений день!

— Так, Егоне, — обізвалася маленька скромна жінка, взявши чоловіка під руку. — Але я все одно не зможу спати від хвилювання.

Він заспокійливо погладив їй руку.

— Сподіватимемося, що все обійдеться добре. Учитель Ротер теж покладав великі надії на нову країну, яка із сходом сонця мала з'явитися на обрії.

Молодь вирішила веселитися аж до прибуття в Америку, в той час як старші почали розходитися рано. В спільних приміщеннях третього класу, тьмяно освітлених. нічними лампочками, тісними рядами стояли койки. На деяких з них під шерстяними ковдрами вже хропли пасажири. Інші лежали, підсунувши руки під голову, і з острахом в серці думали про турботи, які чекали їх. Ті, що були напідпитку, голосно розмовляючи й лаючись, насилу вилазили на свої койки. Хтось скрикнув уві сні і, повернувшись на другий бік, зарипів койкою. Заплакало немовля,

молода мати, заспокоюючи його, швидко вийшла. З ванної було чути хлюпання, пирхання, лайку і сміх.

— Егоне! Ти спиш?

— Ні, Матільдо.

— Боже, я так хвилююся. Завтра вранці треба заздалегідь скласти речі. Хоч би не забути чого.

— Нічого не забудемо. — Ротер обняв дружину.

Деякий час вона ще прислухалася до глухого шуму суднових машин, потім заплющила очі.

На такому величезному кораблі з безліччю кают, салонів, коридорів та різних закутків нелегко було знайти потрібну людину, навіть у звичайний день, не те що під час святкової метушні. Можливо, ця обставина і спонукала Кашбарна звільнити свою сестру від монастирського ув'язнення і дозволити їй взяти участь у святі. Це призвело до того, що в ланцюгу логічно зв'язаних випадковостей, які потім багатьом здавалися наслідком втручання вищих сил, з'явилося нове кільце — знайомство Бетті з Лайтолдером.

Кашбарн замовив собі столик в одному з салонів, переобладнаних на святкову ніч у бари. Крім нього й Бетті, тут сиділо літнє подружжя — інженер Бенгстрем з дружиною, а також доктор фон-Ромбах — уповноважений однієї з німецьких фінансових контор. Жителі півночі, Бенгстреми, були з Кашбарном сусідами по каютах. Це стало приводом до побіжного знайомства.

Самотній доктор фон-Ромбах приєднався до невеличкої компанії. Кашбарн познайомив його з Бетті, яка прийшла в розкішній вечірній сукні з чорного оксамиту.

Кашбарн відрекомендував доктора дуже коротко, і тому Ромбах вважав за потрібне дещо додати про себе:

— Правильно, фон-Ромбах, — сказав він, плутаючи німецькі й англійські слова. — Доктор фон-Ромбах, Німеччина. Я в захопленні і у відчаї.

— Як вас розуміти, містер фон-Ромбах?

— Я в захопленні від того, що познайомився з прекрасною фрейлейн, і у відчаї, бо не мав цього задоволення раніше. — Він засміявся якось по-овечому і підкрутив свого пишного вуса.

В цей час знову заграв невеличкий оркестр. Ромбах пристукнув закаблуками і схилив голову, запрошуючи Бетті до танцю.

— Цей танець часом не вільний у фрейлейн? Я був би безмежно радий.

Бетті підвелася, глянула на Кашбарна. Той хитнув головою на знак згоди, і вона, спершись на руку Ромбаха, закружляла з ним по залу.

— Чудний танець! Як вам здається, вельмишановна фрейлейн? У Берліні мені нічого схожого не доводилося бачити.

— Це фокстрот, містер фон-Ромбах. І з'явився він саме в Америці.

— В такому разі нам, як новакам, доведеться трохи поспотикатися. Чудово! Пардон, мабуть, невелика океанська хвиля потрапила мені під ноги. Качку відчуваєш навіть на найбільших пароплавах. До речі, ця посудина колосальна! Вашим землякам не можна відмовити у великому успіху! Ми, німці, не дріб'язкові і охоче віддамо старенькій Англії Блакитну стрічку.

Бенгстреми з північним спокоєм спорожнювали пляшку за пляшкою.

— Сором, містер Кашбарн! Ви так мало п'єте!

— Я бережу голову для Нью-Йорка, — хитро відповів Кашбарн, повільно сьорбаючи вино з бокала.

— О, до нього ще досить далеко, — заперечила пані Бенгстрем. — Коли б тільки наша подорож закінчилась так щасливо, як почалась. Кажуть, з'явився великий туман. Хоч би нічого не трапилось.

— Що може трапитися? — сміючись запитав її чоловік. — Доки моя доля в руках тямущого капітана і досвідчених інженерів у машинному відділі, мені нема чого турбуватися.

— Тямущий капітан — це добре, але упование на милість божу — краще, — тоном наставника промовив Кашбарн, смиренно підводячи очі до стелі.

Бенгстрем скоса глянув на нього.

— Ви вірите в боже правосуддя, сер?

— Звичайно, за глибоким переконанням, — відповів Кашбарн.

— От бачиш, Еріх! — повчально сказала пані Бенгстрем своєму чоловікові. — Бери приклад з містера Кашбарна!

Інженер уже звик до натяків на свою безбожність. Він кивком голови підізвав стюарда і замовив ще пляшку вина.

Кашбарн глянув на годинник і хотів уже пройти в танцзал, коли до столу підійшов Лайтолдер і запросив Бетті танцювати. Вирячене око

пана фон-Ромбаха з-під скельця монокля пильно дивилося на молоду пару.

— Я вдячна вам, містер Лайтолдер, що своїм запрошенням ви звільнили мене від присутності цього жахливого Ромбаха.

— Якщо хочете, міс Кашбарн, ми танцюватимемо весь час.

— Може, й хочу, — сказала вона сміючись.

— Я був би щасливий.

— Ви хочете пожертвувати собою заради мене?

— Тисячу разів, якщо я цього достойний.

— Ви говорите так усім дамам, з якими танцюєте сьогодні, пане офіцер?

— Я кажу це тільки вам, — заперечив він.

Вона відвела погляд і, збентежена, замовкла. Він ніяково посміхнувся.

— Це не фраза, міс Кашбарн. Я сказав би вам те саме ще в перший вечір, але ви нікуди не виходили.

— Може, це й краще, — прошепотіла вона, зашарівшись.

Він нічого не відповів.

Тепер Бетті щоразу, коли пан фон-Ромбах запрошував її до танцю, відмовляла йому. Як сердито блискав монокль німця, коли стрункий

офіцер підходив до Бетті і вона йшла з ним танцювати. Нарешті Ромбах зрозумів, у чому річ, і почав шукати собі інших партнерш.

КОЛО ЗМИКАЄТЬСЯ

Коли Едвард повернувся в ложу місіс Хортклiф, там було так багатолюдно, наче на прийомі в княгині. Серед чорних фраків і прикрашених брильянтами манишок сяяла розшита золотом форма капітана, який тримався, мов досвідчений світський лев.

Помітивши Едварда, місіс Хортклiф обірвала розмову і мило посварилася на нього віялом.

— Тільки двадцять хвилин! — вибачився він і доторкнувся губами до унизаних дорогоцінним камінням пальців.

— Що з вами вдієш? Сідайте вже. Змінимо гнів на милість. Як ви думаєте, командоре?

— Я теж за милість, — відповів Сміт посміхаючись. — Чоловіки завжди відстоюють один одного.

— Щиро дякую вам, за підтримку, містер Сміт, — промовив Едвард. — Я дуже засмутився б, якби місіс Хортклiф прогнала мене.

У відповідь місіс Хортклiф обдарувала Едварда багатозначним поглядом.

— Можу вам поспівчувати, мілорде, — весело підморгнувши, вигукнув галантний морський вовк. — Я зараз пригадав одну цікаву історію, яка трапилася зі мною в молодості. Був шторм. Ми курсували біля мису Горн і ніяк не могли обійти цей клятий виступ. Раптом…

Але закінчити капітанові не вдалося. До нього підійшов ординарець і щось зашепотів на вухо. Сміт підвівся.

— Капітан завжди на службі! Пробачте, мадам! Лорд Хакслі, звичайно, знає цікавіші історії для милих вушок.

Поцілувавши місіс Хортклiф руку, він попрощався і швидко вийшов, мимохідь люб'язно відповідаючи на численні поклони й привітання.

Відчинивши двері своєї каюти, Сміт побачив містера Коннора, який, зручно вмостившись, сидів у кріслі. Він навіть не зробив спроби підвестися, коли ввійшов капітан.

Сміт стурбовано глянув на гостя.

— Ну-ну, інспекторе, що сталося? Мені сказали, ніби ви хотіли поговорити зі мною про надзвичайно важливу справу.

Коннор підняв вказівний палець.

— Насамперед не кричіть так, містер Сміт. Для чого людям знати, що я інспектор Томпсон із Скотленд-ярду? Я повинен до самого Нью-Йорка лишатися тільки почесним пасажиром першого класу Коннором. Сподіваюсь, це буде можливим. Ми мусимо зробити все для того, щоб уникнути скандалу.

— Скандалу? Ви висловлюєтесь загадками, інспекторе? Не завдавайте мені неприємностей! У мене досить клопоту з цією препоганою погодою. — Сміт узяв з стінної шафи пляшку й склянки. — Вип'ємо! Хочете сигару?

Інспектор Томпсон, він же Коннор, відкусив кінець пахучої сигари.

— Річ у тому, шановний командоре, що я, бачте, все-таки не можу позбавити вас деякого клопоту. Тому й просив приділити мені кілька хвилин. Є факти, які дають підстави припускати, що на судні перебувають злісні злочинці.

Капітан Сміт стояв, широко розставивши ноги, забувши про запалений сірник у руці. — Злочинці? На моєму судні?

Томпсон задумливо дивився на синю цівку диму.

— Цього треба було чекати. Казкове багатство ваших пасажирів — всесильний магніт для кримінальних елементів.

— Тоді прошу вас, любий Томпсон, не піддавати мене далі тортурам. Кажіть, що трапилось? Ми вжили всіх можливих заходів безпеки.

— Цього разу вони виявилися недостатніми. Їх обійшли дуже спритно. Таких випадків при всьому бажанні ми не могли передбачити. Уявіть собі пасажира першого класу, зверніть увагу — першого класу, який залицяється до дам, крутить їм голови, що, безперечно, зовсім неважко, потім просить у них як запоруку кохання якусь коштовну прикрасу…

— …і не віддає її? — швидко закінчив Сміт. Інспектор похитав головою.

— Ні. Коли б справа стояла так, це менше турбувало б мене. Кожного разу він обов'язково повертає річ.

Капітан сів.

— Ну? Що ж у такому разі викликає у вас професіональний інтерес?

— Мене цікавить та обставина, що речі, коли їх беруть, коштують дуже дорого, а коли повертають назад, уже нічого не варті. Коштовне каміння за короткий час хтось замінює шліфованим склом. Таємно, похапцем досвідчені руки замість коштовного каміння вставляють скло.

Пальці капітана почали вибивати по столу барабанний дроб.

— Ви знаєте злочинця?

— Одного з них, принаймні помічника, думаю, що знаю. Це… Тільки не дуже дивуйтеся! Це… лорд Хакслі!

Капітан Сміт відкинувся назад і голосно зареготав.

— Ні, любий Томпсон! Ні, ні… Я не згоден з вами! Це вже занадто. Хіба ви не знаєте, хто такий лорд Хакслі? Один з найпочесніших моїх пасажирів, нащадок старовинного, глибокошанованого аристократичного роду. Ваші підозри можуть викликати тільки сміх.

— А чому, власне, він їде в Америку? — запитав Томпсон, не звертаючи уваги на веселий настрій капітана.

— Я чув від графині Розес, ніби він хоче оглянути американські володіння Хакслі.

— Можливо, тут має місце розрив з батьком, бо молодий лорд вів надзвичайно дорогий спосіб життя в Лондоні. Не турбуйтеся, капітане, деякі відомості у мене вже є. Думаю, до прибуття в Нью-Йорк ми матимемо й докази, що підтвердять мою підозру.

— Докази? — Сміт усе ще сміявся. — Як взагалі у вас могла виникнути така… пробачте… така… дивна підозра?

— Признаюсь, наштовхнув мене на це один випадок. Він спрямував мою увагу на окремі, здавалося б зовсім невинні, подробиці як на факти, що могли допомогти зрозуміти всю справу. Вчора ополудні в ювеліра Ван-Хуфта я побачив браслет міс Кеннеді, який принесли для невеличкого ремонту. Я відразу пізнав його, бо ще в перший вечір він привернув мою увагу своєю красою й коштовністю. Саме в цю мить у магазин увійшов лорд Хакслі, і ми почали разом милуватися браслетом, оздобленим брильянтами. Мені здалася дивною та обставина, що лорд не пізнав його чи, може, не захотів пізнати, хоч у нього був флірт з маленькою Кеннеді, і в перший день плавання Хакслі цілий вечір не розлучався з нею. Мені пригадалася при цьому одна сценка, свідком якої я став зовсім випадково. Лорд Хакслі зустрівся з міс Кеннеді на тенісних кортах і разом з букетом квітів вручив їй браслет.

Знизавши плечима, капітан Сміт перервав Томпсона:

— Можливо, вона загубила його або десь залишила. На судні вже не раз траплялися такі випадки.

Інспектор Томпсон кивнув.

— Це так і виглядало. Проте могло бути й інакше: лорд Хакслі віддав браслет, що тримав у себе як заклад за виконання обіцянки. Я не сушив собі голови справами двох закоханих і забув цю історію. Тільки коли випадково потрапив до моїх рук знайомий браслет, вона знову зринула в пам'яті. Я, звичайно, й цього разу не надав би їй ніякісінького значення, коли б не слова Ван-Хуфта, які страшенно вразили мене. Він сказав, що прикраса коштувала б цілого багатства, якби каміння було справжнє, але воно, на жаль, фальшиве.

— О! Це ще ніяк не доводить вини лорда Хакслі.

— Не доводить, правильно. Але чому Хакслі так злякався, коли ювелір висловив свою думку про браслет? Купивши якусь дрібницю,

лорд швидко пішов з магазина. Я замислився над цим і згадав ще одну історію. Незабаром після події з браслетом дуже діяльний молодий лорд почав залицятися до місіс Гарднер. І не без успіху. Ввечері на третій день плавання я зустрів цю даму відразу після її розмови з Хакслі. Мені впало в очі, що на голові місіс Гарднер нема діадеми, яку зовсім недавно я бачив у неї. Я висловив своє здивування. Знітившись, вона відповіла, що в цей день взагалі не надівала діадеми, — тобто сказала неправду! Дивно! Два випадки, і обидва стосуються коштовних прикрас, і в обох замішаний лорд Хакслі.

— Ви не могли помилитися у випадку з місіс Гарднер? — запитав Сміт. На його обличчі не лишилося й сліду від посмішки.

— Звичайно, ні, — замислено відповів Томпсон і струсив попіл з сигари об край кришталевого бокала. — Помилятися — властиво людині. Але щоб бути цілком упевненим, мати підстави для підозри, я запропонував містерові Гарднеру — з ним я в добрих стосунках, і він знає мене як Коннора — показати діадему Ван-Хуфту.

Маленька хитрість вдалася. Звичайно, я не сказав Гарднеру про свою підозру, а Ван-Хуфа проінструктував, наскільки цього вимагала необхідність. Капітан нетерпляче підвівся.

— І що сказав ювелір?

— Він зробив так, як я просив: сказав Гарднеру, що діадема являє собою велику цінність. Насправді ж…

— … брильянти були…

— … замінені шліфованим склом. Майстерно виконана імітація.

Сміт кинув сигару в попільничку.

— Не розумію! Це просто неймовірно!

— Не може бути, щоб мультимільйонер Кеннеді і відомий промисловець Гарднер прикрашали своїх дам фальшивими оздобами.

— Отже, лорд Хакслі?

Інспектор підвівся і став перед Смітом.

Ви часом не знаєте, де зараз лорд Хакслі?

Він на балу, упадає біля місіс Хортклiф.

— Іншого я й не чекав. Місіс Хортклiф, незважаючи на свої роки, безумовно, ще досить приваблива жінка. В неї багато поклонників. Ви, звичайно, подумали, що й лорд Хакслі — один з таких розбещених бонвіванів?

— Інспекторе, в мене мороз іде поза шкірою. Я розумію: справа стосується славнозвісного кольє місіс Хортклiф!

— Так! Можна з певністю сказати, що вже сьогодні вночі воно буде в лорда Хакслі. Випадок з Кеннеді й Гарднер — це тільки перші спроби. Справжній злочинець насамперед накинув оком на коштовності Хортклiф. Проста крадіжка могла б викрити його. Тому він завербував собі в помічники одного із знатних, на якого не може впасти підозра. Як йому вдалося це зробити, важко сказати. Це поки що загадка. У всякому разі ми ніколи не викрили б цей злочинний план, якби на браслеті міс Кеннеді не зламався замок.

— Отже, ви припускаєте, що за спиною лорда ховається якийсь солідний інкогніто?

— Так. Брильянти були вийняті і замінені фальшивим камінням дуже досвідченою рукою. Лорд Хакслі не зумів би цього зробити. Без сумніву, злочинець — прекрасний майстер — ювелір.

— Хіба не можна відразу розпізнати фальшиве каміння?

— Ні в якому разі. Коли ви бачите коштовне кольє на шиї американки, що володіє мільйонами, вам навіть і на думку не спаде, що в масивній золотій оправі блищить скло. На цьому злочинець і побудував свій план. Він розраховує, що на судні ні в кого не виникне підозри, а як тільки пасажири зійдуть з корабля, всі сліди загубляться. Надзвичайно хитрий супротивник!

— Хто ж це може бути? На борту немало ювелірів, — розмірковував капітан.

— Можливо, цього інкогніто треба шукати серед них, — промовив Томпсон. — Я ще раз переглянув списки пасажирів. Мою увагу привернув містер Кашбарн. Ви добре знаєте його?

Похмурий Сміт потер підборіддя.

— Заможний торговець з Лондона. Він тримається на судні дуже відособлено, весь вільний час присвячує своїй значно молодшій сестрі, яка майже не виходить з каюти. Я ніколи не бачив, щоб він розмовляв з лордом Хакслі.

— Це правда.

— Що ви думаєте робити? Тільки ніяких арештів на судні! Коли ми прибудемо в гавань, тоді робіть усе, що вважаєте за потрібне. Хай йому чорт! Така неприємна історія!

— Що доведеться робити далі, покаже розвиток подій; містер Сміт. Не треба забувати: у нас поки що немає ще однієї дуже важливої дрібниці — точного доказу. Найскладнішим у цій справі є те, що все відбувається в інтимній обстановці. Нелегко було б умовити місіс Гарднер дати докладні показання. Вона абсолютно все заперечувала б, щоб не скомпрометувати себе. Якщо Хакслі вдасться прибрати до рук кольє місіс Хортклiф, тоді лишається вирішити тільки одне питання: куди він його діне, кому віддасть коштовність? Отже, треба не зводити очей з Хакслі, і я вже потурбувався про це. Коло круг нього зімкнулося.

Галоп скінчився. З розпаленими обличчями, з блиском в очах пари розійшлися по залу. Місіс Хортклiф, важко дихаючи після швидкого танцю, обмахувалась віялом.

— Ходімо на палубу, Едварде. — Жінка притисла його руку до свого серця. Воно швидко стукало. — Ох, ця духота! Я не виношу її. Ходімо, прошу вас!

— Ви розігрілися, місіс, а на палубі прохолодно, — сказав Едвард.

— Ви боїтеся лишитись зі мною на самоті? — запитала вона, кокетливо зиркнувши на Едварда, і сперлась на його руку.

На палубі справді віяло зимою, хоч вітрозахисні щити були підняті. З моря тягло крижаним холодом.

Місіс Хортклiф не помічала цього. Збуджена танцем і присутністю молодого чоловіка, вона говорила голосно й швидко.

— Ви будете моїм гостем в Нью-Йорку, Едварде. Я і мій дім у вашому розпорядженні. Чуєте? Чому ви стали такий мовчазний? Ви замерзли? Зайдімо в приміщення! Але тут так гарно, тихо. Ми подорожуватимемо з вами на яхті. Поїдемо кудись на південь. Це буде незвичайна подорож. Що ви скажете на це?

Він опустив очі. Його обличчя ховалося в тіні.

— Так, це було б прекрасно, місіс. Вона пристрасно стисла руку Едварда.

— Для тебе я Барбара. Тільки для тебе, любий! Поцілуй мене. Тут нікого немає. — Вона лежала в його обіймах з заплющеними очима, чекаючи поцілунку. Але раптом щаслива посмішка збігла з її уст. Обличчя спалахнуло і відразу ж вкрилося мертвотною блідістю. — Боже! — зітхнула місіс Хортклiф і провела рукою по чолу. — В мене паморочиться в голові. Проведіть мене в каюту, Едварде. Тільки трохи відпочити, і все знову буде добре.

Спочатку Едвард подумав, що це жіноча хитрість. Звичайно жінки проробляють такі штуки без особливих труднощів. Але, придивившись уважно, він впевнився, що місіс Хортклiф справді бліда. Едвард провів її в каюту. Застогнавши, вона впала на ліжко.

— Вам краще, Барбаро? Я зараз покличу стюардесу, — хрипко сказав Едвард.

Жах раптом охопив його. Чи не зірветься його план через цю подію? А може, навпаки, завдяки зовсім непередбаченій обставині його вдасться здійснити і все скінчиться добре?

Місіс Хортклiф мовчала. Здавалося, спала. На грудях, що важко дихали, іскрилось кольє, яке коштувало мільйони. Едвард дивився на нього, наче зачарований.

"Ще один раз! — почув він насмішкуватий шепіт: — Цей Ван-Хуфт зробив з вас божевільного. Тримайте себе в руках!" Як зацькований звір, Едвард глянув на двері каюти. Вони були не причинені. Проходячи мимо, можна було б заглянути в щілину.

Місіс Хортклiф ворухнула губами, не розплющуючи очей:

— Зачиніть, будь ласка, двері, Едварде, і сядьте, біля мене.

Він нерішуче виконав її прохання. Вона все ще лежала, заплющивши очі. Яким дряблим стало враз її обличчя, яка воскова блідість розлилася на ньому! Тепер видно було всі зморшки, — сліди жорстокого руйнування зів'ялої краси.

Раптом юнак відчув на собі погляд місіс Хортклiф. Жінка обняла рукою його голову й дивилась на нього пристрасно і злякано, ніби прочитала на його обличчі затаєні думки.

— Я стара, правда? Занадто стара для тебе, мій хлопчику, — прошепотіла місіс Хортклiф. Голова її безсило впала на подушку. Жінка затулила обличчя руками.

— Ну, що ви кажете, Барбаро! — пробурмотів він, а думка, наче молотком, стукала в мозку: "Кольє... кольє..."

Кольє зсунулося набік і потрапило жінці під плечі. Рука Едварда потяглася до нього. Він дивився на свою руку, мов на чужу.

— Кольє, Барбаро... заважає вам, — почув він власний голос.

Не дивлячись на Едварда, вона розстебнула ланцюжок і простягла йому дорогу прикрасу.

— Візьміть, Едварде, — втомлено сказала місіс Хортклiф. — Це дуже цінна, фамільна коштовність, вона переходить із роду в рід. Кольє весь час зберігалось у містера Модлі. Тільки сьогодні... Але я погано почуваю себе і зовсім самотня. Тому краще, коли воно знову лежатиме в сейфі. Нікому не можна довіряти. Лише вам, Едварде, вам я вірю. Передайте

кольє містерові Модлі. — Вона зблідла і замовкла. Кольє випало з її рук на підлогу. Місіс Хортклiф знепритомніла.

— Барбаро! Місіс Хортклiф! — Едвард тряс її за плечі, але свідомість не поверталася до неї.

Тремтячими пальцями Едвард схопив кольє, поклав його в кишеню. "Як несподівано обернулася справа, яке диявольське щастя!" блискавкою пронеслося в голові. Потім він підбіг до дзвінка, подзвонив стюардесі і навстіж розчинив двері, щоб покликати когось на допомогу. Він побачив містера Коннора, що саме проходив по коридору.

— Містер Коннор! — вигукнув Едвард. — Покличте, будь ласка, лікаря! Місіс Хортклiф знепритомніла.

Інспектор Томпсон враз опинився поряд з лордом. Він побачив на ліжку мертвотно бліду американку. Кольє на ній не було!

— Ради бога, як це сталося? Місіс Хортклiф хвилювалась?

Едвард знизав плечима.

— Я не знаю, містер Коннор. Вона танцювала. Потім раптом відчула слабість... Ви покличете лікаря?

— Звичайно, мілорде. Я бачив лікаря в курильному салоні. Я зараз же пришлю його сюди.

Містер Коннор швидко пішов.

Прибігла стюардеса і заметушилася біля місіс Хортклiф. Незабаром надійшов і лікар. Едвард чекав його в коридорі і коротко розповів, що сталося.

Вийшовши незабаром з каюти, лікар сказав Едвардові, який схвильовано ходив перед дверима:

— У неї занепад сил. Бачите, мілорде, місіс Хортклiф уже не дівчинка. Святкові хвилювання, танці і таке інше. Цього було занадто багато. Авжеж, і для вас настане час, коли ви відчуєте, що молодість безповоротно минула. Буде трохи боляче, але нічого не вдієш. Ну, та вам ще далеко до того часу... Після маленького уколу, який я зробив, місіс Хортклiф добре засне, а завтра все забудеться.

У глибокій задумі Едвард повільно йшов по коридору. "Завтра все забудеться"! Ці слова добре запам'яталися йому, вони були острівком спокою серед хаосу, що наповнював його душу. Едвард піднімався і спускався по трапах, проходив мимо чоловіків у фраках, які стояли біля входу в приміщення першого класу і пильно стежили, щоб жоден недостойний не проник у "святилище" мільйонерів. Він ішов мимо затишних куточків, де шушукалися парочки, мимо сповнених метушні салонів, мимо всіх цих місць розваг, де серед ситого сміху, закличного хихотіння, шелесту шлейфів, дріботіння жіночих ніжок лунали веселі звуки скрипок та голосистих труб і де він завжди почував себе, як удома.

Едвард скрізь шукав Кашбарна, але ніде не знаходив його. Не було ювеліра і в маленькому барі. Одразу ж, як тільки Лайтолдер став на вахту, він разом з сестрою пішов.

Крок за кроком наближався лорд Хакслі до каюти Кашбарна. І чим ближче підходив, тим нерішучішим ставав. Кілька разів Едвард швидко озирався. В нього було таке відчуття, немов за ним хтось стежить. Дурниця, хто може цікавитись ним? Певно, Кашбарн уже давно чекає його. Едвард знову сповільнив ходу. Страх перед невідомістю стиснув йому горло. Хакслі помацав кольє. Може відступити? Ще є час. Десять кроків лишилось для того, щоб вирішити, чи йти прямо, не оглядаючись, чи постукати в двері Кашбарна і тоді вже не звертати з шляху, який, кінець кінцем, приведе його до безодні.

Лишилось вісім кроків… Звідкись здалеку долинув голос батька: "Ти мав усе необхідне для того, щоб підтримати честь роду Хакслі як це годиться, мій сину!.. Але відразу ж у пам'яті постали інші слова. "Ви — дурень!" кричав Кашбарн. А очі Бетті благали: "Не дай мені втратити віру в тебе, любий. Я не переживу цього…"

— Лорд Хакслі!

Страх, мов удар у серце, зупинив Едварда. Він обернувся. На нього весело дивився Модлі.

— Де ви пропадаєте, мілорде? — запитав квартирмейстер.

— А… це ви, Модлі! Я… хотів трохи подихати свіжим повітрям.

— В такому разі ви не туди йдете, — добродушно промовив товстун. — І взагалі, для цього буде досить часу завтра. Сьогодні свято. Краще вихилимо ще пляшечку в барі "Атлантика". Там таке робиться!

— Дякую, але… я… у мене немає настрою. Едвард з мукою глянув на радісне, розчервоніле від вина обличчя Модлі. Рука його міцно стиснула в кишені кольє.

— Немає настрою? О, він з'явиться! — наполягав квартирмейстер.

— Справді… я не можу.

Модлі був здивований.

— Ну, як хочете, мілорде! — пробурмотів він з деякою образою і похитуючись пішов геть.

Едвард дивився йому вслід, доки той не зник з очей, потім рушив далі.

41° НОРД, 50° ВЕСТ

Океанський велетень мчав уперед крізь ніч і туман. Лишилося пройти останні кілька сотень морських миль. Перемога вже була забезпечена, але сер Брюс Ісмей хотів, щоб вона стала ще значнішою, ще більш вражала. Всюди, де б він не з'являвся, пасажири зверталися до нього з похвалами та вітаннями, висловлювали подив з приводу незвичайної швидкості корабля, пророкували перемогу. Сер Брюс вислухував їх з удаваною байдужістю. Він уже уявляв, який вплив матиме ця грандіозна перемога на біржі. Попит на акції Вайт-Стар відразу неймовірно зросте! Акції Вайт-Стар уже й зараз купують, як ніколи. Сер Брюс задоволено посміхнувся: в нього був товстий пакет акцій. Це означало: гроші, гроші!..

А вогонь під котлами палав, чорні наче дьоготь, клуби диму виривались із чотирьох труб, а між ними з клапана вилітав білий струмінь пари.

В машинному відділі інженер Белл, обливаючись потом, важко дихаючи в чадному повітрі, безперервно поглядав на різноколірні стрілки манометрів, які піднялися майже до червоної контрольної риски.

— Божевілля! Просто ідіотство йти з такою швидкістю в туман! — роздратовано лаявся він.

На бал Белл взагалі не пішов. Він не одходив від своїх машин. Коли молодший інженер запитав, чому він пропускає таку сенсаційну подію, як бал у відкритому морі, Белл сердито буркнув:

— Що мені робити серед тих вилощених мавп? Хто ми — моряки чи балетні шаркуни? — І, лаючись, спустився в котельню.

Між американськими береговими станціями мису Код і "Титаніком" налагодився радіозв'язок.

— "Титанік"... "Титанік"... я мис Код... прийом... прийом... продовжуємо передавати радіограми...

У тісній радіорубці велетенського корабля, згорбившись, сидів Джек Філліпс, старший радист. Він цілу ніч працював і був страшенно стомлений, блідий, очі його заплющувалися самі собою. Та коли другий радист Гарольд Брайд пропонував змінити його достроково, сердито відмагався. Трохи відпочити було б непогано! Філліпс байдуже слухав те, що тріщали навушники.

— "Титанік", я мис Код... "Титанік", я мис Код... містерові і місіс Леан... крапка... Раді вашому приїзду... щире вітання Дедді крапка... Містерові Нет Шумейкеру "Титанік"... крапка... Конференція переноситься... Їдьте відразу в Бостон... крапка... Містерові Кодерт "Титанік"... крапка... Потрібні негайні розпорядження... не можна чекати до прибуття... Ендрюс... крапка... Міс Мод Поуелл "Титанік"... крапка... Тисячу поцілунків в останню ніч на морі... Джонні... крапка...

Мис Код замовк. Філліпс витер чоло і сьорбнув кофе. Він завжди замовляв собі під час нічного чергування цей міцний напій. Людині, слабішій за Філліпса, такий напій швидко вкоротив би життя.

У навушниках знову затріщало, хтось викликав радиста. Філліпс поставив чашку, щоб продовжити прийом! Цього разу "Титаніка" викликав не мис Код.

— "Титанік", я "Люсьєн"... "Титанік", я "Люсьєн"... пропливло багато великих айсбергів... будьте обережні...

Філліпс уже не раз зв'язувався з "Люсьєном" і знав, що це судно знаходиться від "Титаніка" за сто п'ятдесят миль і держить курс на Європу. Радист увімкнув передавач.

— "Люсьєн", я "Титанік"... дякуємо за попередження... Дивіться не відморозьте носа... А тепер звільніть хвилю... Хелло, мис Код... Хелло, мис Код... прийом...

Апарат мовчав, не чути було навіть тріску. Філліпс піднімав і опускав ключ, крутив вимикач, вистукував контакти.

— Прокляття! — Він швидко підвівся, зірвав з голови навушники і почав шукати пошкодження. Двері радіорубки тихо відчинилися, на порозі стояв Брайд. Захоплений роботою, Філліпс, мабуть, не помітив би його, якби не потягло холодом.

— Знову пошкодження, Філліпс?

— Ні, шукаю торішнього снігу, — роздратовано відповів той, навіть не глянувши на другого радиста. — Чого ви ходите тут, мов привид? Зміна ж тільки опівночі.

— Мені не спиться. Я й подумав: зміню бідолаху Філліпса раніше, це йому не завадить.

— Ви справжня нянька, Брайд. Коли б мені дізнатись нарешті, що сталося з цим клятим ящиком! — Він відкинув інструмент і випростався. — Вони не шкодували мільйонів, аби тільки панам з товстими гаманцями було зручно. А для пристойної радіорубки мільйонів, видно, невистачило. Це ж, бач, не так важливо! Нехай дурень радист повзає в цій мавпячій клітці, доки не натре собі мозолі на заду, а коли цей ящик, що зветься радіоприймачем, остаточно розпадеться, склеїть його власною слиною. Все на цій блюзнірській посудині підпорядковане

рекорду: швидкість, розкіш. А безпека судна — дурниці, про це нікому турбуватися. Все для реклами, друже!

— Що ви, Філліпс! — Брайд намагався заспокоїти товариша. — Ви просто перевтомились. Ідіть спати! Я наведу тут порядок.

— Перевтомився! Від чого? Від цієї балаканини? — Філліпс показав на аркуші паперу, що вкривали маленький столик, схопив кілька з них і подав Брайду. — Все те саме! Цілу пачку радіограм треба передати на мис Код: "Щире вітання від Гаррі й Маусі". — "Радіємо зустрічі". — "Великий привіт з веселого балу на борту найшвидшого в світі корабля. Меммі і діти". І так протягом довгих годин. Забагато втіхи, приятелю! Але коли вже вам так хочеться мені допомогти, то віднесіть оце на капітанський місток. Ще кілька попереджень. Біля Ньюфаундленду, здається, море покрите льодом.

Брайд посміхаючись узяв повідомлення з рук Філліпса.

– Вони скоро протуркотять нам вуха цими айсбергами.

– Тут немає абсолютно нічого смішного.

— Ну, ну, Філліпс! Ми так стукнемо ці крижинки, тільки затріщать.

— А ви бачили коли-небудь айсберги?

— Ні.

— Тоді не говоріть так вельмирозумно, юначе. Якщо така "крижинка" виступає над водою метрів на десять, то підводна її частина має метрів дев'яносто. Тільки дев'ята частина крижаної маси виступає над поверхнею. Візьміть це, будь ласка, до уваги, перш ніж "стукати".

— Отже, айсберг краще обійти, — розмірковував Брайд трохи розгублено.

— Краще, якщо його своєчасно помітять. Інакше...

— Інакше?

— ... пани-мільйонери бенкетуватимуть на дні моря. В стюарда Уілтона з'явилося б тоді багато нових турбот. А тепер — ідіть, щоб я вас тут не бачив! Ви заважаєте мені працювати.

При світлі затемненої лампи Мардок прочитав радіограму, яку приніс Брайд, і зсунув кашкета на потилицю.

Його старанно поголене обличчя нервово сіпнулося. Примруживши очі, "старший" стежив за яскравим промінням двох прожекторів, що прощупували клуби туману. Видимість була дуже поганою при такій швидкості — всього якихось двісті метрів.

Підійшов Лайтолдер. На грудях у нього погойдувався бінокль.

— Знову попередження?

— Так, — "старший" подав радіограму.

— Коли б чергував я, ця штука давно вже задзвонила б. — Лайтолдер. показав на телеграф, що. зв'язував місток з машинним відділенням. — А ви, бачу, не насмілитесь. Принаймні хоч покажіть повідомлення капітанові.

Холодний тон, яким це було сказано, зачепив Мардока, але він стримався. Поставивши на радіограмі великий знак запитання, він одіслав її Сміту.

Капітан був на балу. Він прочитав радіограму, сховавшись у ніші. Поблизу чекав ординарець. Раптом перед командором з'явився Ісмей.

— Щось трапилось? — запитав він, помітивши заклопотаність на обличчі Сміта.

— Нові попередження про айсберги.

— Їх слід брати до уваги всерйоз?

Сміт здивовано глянув на президента.

— Ви що, сер Брюс, гадаєте, такими речами жартують.

Ісмей поквапливо вийняв з рота сигару. Зауваження капітана йому не сподобалось.

— Ось що, шановний Сміт, мене це не обходить. Я ні в що не втручаюсь. Ви капітан і повинні розпоряджатись як годиться.

— Я знаю це вже багато десятків років, сер, — відрізав командор.

— Ні, шановний, ви не зовсім зрозуміли мене. Я маю на увазі ту особливу ситуацію, в яку ви потрапили. Можливо, виконати доручення компанії не зовсім просто. Кінець кінцем, йдеться про те, щоб узгодити ваш службовий обов'язок, ваші власні інтереси з інтересами компанії. Але, думаю, одне ні в якому разі не виключає другого.

— Думайте, що вам завгодно! — сказав Сміт і пішов. Ісмей деякий час не зводив з нього впертого погляду, а потім, знизавши плечима, попрямував до своїх гостей.

Розгонистим крупним почерком капітан накидав кілька слів на радіограмі з "Люсьєна". Через дві хвилини Мардок читав: "При найменшій ознаці наближення криги стишити хід! Сміт". Ясний письмовий наказ!

— Гм… — старший офіцер засунув папірець за обшлаг рукава і, спершись на телефон, тривожними очима почав вдивлятися удалину, де шугали промені прожекторів.

Як хвилювався туман в їх матовому світлі! Під натиском корабля він розходився в сторони, клубочився і знову змикався за кормою над пінистим морем. На густій неспокійній завісі туману танцювали відблиски святково сяючого корабля. Іноді на капітанський місток, де серед виблискуючого скла височіли довгі нерухомі тіні вахтових, вітер доносив звуки оркестру, сміх і вигуки.

— Підла погода! — пробурмотів старший офіцер. Він протер очі, глянув на хронометр. — Цій ночі не буде кінця. Ще тільки пів на дванадцяту. Жахлива ніч! Правда, Лайтолдер? Найлютіший шторм був би куди приємнішим. Тоді принаймні хоч видно було б, що діється навколо. А тут очі продивишся, а нічого не побачиш.

Лайтолдер опустив бінокль і провів пальцями по повіках.

— Давайте кинемо якір, доки зійде сонце, — єхидно сказав він.

— Тут майже дві тисячі триста метрів глибини, — заперечив Мардок. — Щоб виконати вашу пропозицію, треба опинитися на дні моря.

— На жаль, наш корабель не підводний човен.

— Звичайно, ні. Це туман примушує говорити дурниці.

— Щиро вдячний за відвертість.

— За що дякувати? Ми ж розмовляли вдвох.

— Так, це правильно.

Після недовгої мовчанки Мардок запитав:

— Що там на балу, Лайтолдер? Не так приємно, як тут, га? Ці манірні жінки завжди псують мені нерви. Викручуєш собі мозок весь вечір, забавляючи їх. Мила пані, знаєте це, мила пані, а знаєте оте!.. А кінець кінцем, усі вони без винятку прагнуть одного. Нудота! Чому ви нічого не говорите? О, ви поринули в спогади! Тоді я не заважатиму вам.

Лайтолдер дивився на гру світла і тіней, на химерні образи, створені туманом. Так, він думав про бар, про Бетті. Йому знову чулися скрипки, він відчував в своїх обіймах Бетті, танцював з нею, дивився їй в очі…

Раптом він здригнувся, мрії розвіялися. Перехилився через поручні. Від сірої стіни тягло крижаним холодом.

— Мардок, відчуваєте, як стало холодно? — крикнув він. — Певно, десь поблизу лід!

— Вигадки! — сердито проскрипів старший офіцер і сильним ривком підняв вітровідбійник.

Лайтолдер глянув на термометр.

— Температура знов упала на три градуси.

— Квітневі ночі часто бувають холодними. Мабуть, ви ніколи не відзначались особливою спостережливістю?

— Не говоріть, Мардок, так, наче про айсберги не було й мови! — вибухнув Лайтолдер. — Що відповів капітан на повідомлення "Люсьєна"?

— Нічого.

— Отже, і далі з найбільшою швидкістю?

Тверде, коротке "так" зірвалось з губ старшого офіцера. Він дивився прямо на щупальця прожекторів і не повернув голови навіть тоді, коли Лайтолдер підійшов до нього впритул.

— Мардок! Судно зараз у ваших руках, — почав Лайтолдер, — велетенське судно. На його борту багато пасажирів. Ніхто не дорікав би вам, якби ви наказали зменшити швидкість. Ніхто! Навпаки, це було б честю для вас. Небезпека нависла над нами. Хіба ви не помічаєте цього? Небезпека зіткнення з кригою. Мардок! Чи вартий того проклятий рекорд!

— Та ви збожеволіли!

— Ви більш нічого не скажете?

— Я не знаю, що сказати ще.

Лайтолдер дивився на байдуже, нерухоме обличчя старшого офіцера. На ньому не було й сліду хвилювання. Рухливі промені прожекторів відбивалися в сірих очах Мардока. Раптом вони примружились, впилися в одну точку. Обличчя в Мардока стало напруженим, і в цю ж мить згори пролунав сигнал. Далі все відбулося за кілька секунд.

Лайтолдер підскочив до поручнів. За неспокійною смугою туману він помітив якийсь блиск. Спочатку це була тільки цятка. Ходовий вогонь? Невже ще якесь судно прямує курсом "Титаніка?" Але ні! Блискуча цятка

збільшувалася надзвичайно швидко. Вона була прямо перед судном, що мчало вперед! І ось уже в тумані з'явилася гора зеленкуватої криги. Над її химерними зубцями й шпилями клубочився туман. Обриси вершини губилися в темряві нічного неба. Крижаний колос піднімався з чорних океанських хвиль більше ніж на тридцять метрів угору.

— Право руля! — різко пролунав на містку голос Мардока.

І з блискавичною швидкістю надійшла відповідь:

— Єсть право руля!

Одночасно клацнула ручка машинного телеграфу: повний назад!

Море біля носової частини корабля враз заспокоїлось. А біля корми вода клекотіла шаленими бурунами. Судно здригалося від кіля до верхівок щогл.

Люди на містку, не відриваючи погляду, дивилися на стіну, що невпинно наближалась. Між "Титаніком" і крижаною горою було метрів чотириста!

Судно все ще йшло з великою швидкістю. Коли ж нарешті "Титанік" почне відходити назад?! Вже лишилося тільки двісті метрів! Як повільно повертається судно! Нарешті воно змінило курс... нарешті! Але недосить швидко... Сто метрів... п'ятдесят... тридцять... Занадто пізно! Блискуча стіна... підійшла впритул!

Інстинктивно офіцери затулили обличчя руками і пригнулись. Від поштовху вони захиталися. Серед глухого дзенькоту й шуму на верхній палубі пролунав скрегіт. Великі багатопудові шматки криги пролетіли в повітрі разом з дерев'яними уламками корабля, розбитим склом, розірваними стальними тросами. Одну мить здавалося, що над кораблем

занесено велетенський кулак. Тріск, брязкіт чулися по всьому судні. Потім усе затихло.

Наче привид, крижана гора повільно пропливла мимо штирборту і поринула в темряву.

Лайтолдер підвів голову й побачив Мардока, який пересував ручки машинного телеграфу. Застопорити машини! Несамовиті удари корабельного серця стихли. Зашипіла пара, вилітаючи з випускного клапана.

Офіцери переглянулись і, затамувавши подих, прислухалися. На верхній палубі продовжували веселитись. Оркестр грав "Віденський вальс". Крізь відчинені двері доносилися сміх і аплодисменти.

— Ну, на цей раз, здається, обійшлося, — промовив Мардок.

У приміщенні третього класу музиканти вже об одинадцятій годині склали свої інструменти. Здебільшого це були літні пасажири, які вважали за краще йти спати, ніж дудіти всю ніч. Як не умовляла їх молодь, а, проте, не змогла переконати. Нарешті в кают-компанії залишилися тільки молоді чоловіки та жінки. Вони співали й жартували. Один з них знайшов гармошку — морське піаніно — і грав для бажаючих танцювати.

Десь близько пів на дванадцяту якийсь незвичайний звук примусив танцюючих насторожитися. Гармоніст перестав грати. Щось проскриготіло вздовж штирборту. Цей скрегіт пасажири чули лише кілька секунд.

— Що б це могло бути?

— Немов провели ножем по консервній банці.

— А в цій банці — "Титаніку" — сидимо ми… Дуже приємно!

— Поштовх теж був. Ви відчули?

— Може тебе хтось стукнув, любий!

— Ні, ні. Це правда. Я теж відчув поштовх.

— Можливо, то був морський дідько. Він бродить тільки в такий час.

— Кинь жартувати!

Один з танцюристів притяг транспарант, що висів над дверима.

— Ось вам і морський дідько. Наше розкішне привітання зірвалося з гака. — Він поставив раму до стола.

Усі полегшено зітхнули і засміялися. Хтось широким жестом показав на плакат.

— Вітаємо нову батьківщину! Оркестр, грай туш!

— Браво! Браво! — закричали з усіх боків і захоплено зааплодували. Знову почалися танці.

Раптом біля дверей пролунав крик:

— Тікайте! Вода!

Із стогоном обірвалася музика. На порозі, притулившись до одвірка, стояв матрос. Нерухомим поглядом дивився він на тих, що веселилися. Волосся на голові в нього злиплось, по обличчю текла кров, штани до

колін промокли. Не встигли матроса запитати, що, власне, сталося, як він зник.

Юнак з гармошкою все збагнув перший. Він кинувся до виходу, за ним побігли інші. На блідих обличчях пасажирів застиг вираз розгубленості, безпорадності і страху перед невідомою ще загрозою.

В коридорі вони зустріли матросів, які швидко піднімались по трапу. Одні розмахували руками і кричали, інші поспішали наверх мовчки, з перекошеними від жаху обличчями. Серед них були поранені, в крові. Спираючись на товаришів, вони насилу йшли, напіводягнені, босі, без курток і кашкетів.

Здивованим поглядом проводжали їх пасажири третього класу. З одягу й черевиків матросів текло, під ногами хлюпала вода.

— Що сталося? Кажіть же! — закричали пасажири, перебиваючи одне одного.

Блідий, як смерть, юнак зупинився і, важко дихаючи, насилу вимовив:

— Наверх! Швидше наверх! У судні пробоїна… Зруйнована передня частина… Є мертві… Внизу… все затоплено! Тікайте! Будіть інших!

Хитаючись, він побрів далі.

Інші! Їх багато сотень, тих, що, нічого не підозрюючи, сплять тут, унизу, на койках!

Охоплена жахом молодь кинулася до своїх.

— Виходьте! Вставайте! Вода!

На койках попідводились голови. Напівсонні люди, нічого не розуміючи, дивилися на метушню.

— Заткніть пельки! Ідіть к чорту з своїми жартами, п'яні свині! — лаялись деякі і знов укривалися ковдрами.

Навколо гармоніста з'юрмилися сяк-так одягнені чоловіки й жінки. Розпатлані, застібаючи нашвидку накинуті блузи й піджаки, вони все щільніше обступали юнака, намагаючись нічого не випустити з його схвильованої розповіді. Але більшість не розуміли слів, бачили тільки перекошене страхом обличчя, судорожні рухи рота, швидкі помахи рук. Йому задавали питання щонайменше п'ятьма мовами, кричали і лаялись. Наче степова пожежа, тривога раптом охопила всіх, і приміщення враз стало схожим на розворушений мурашник.

Дехто в нерішучості сидів на койці, спостерігаючи метушню, інші, вже зібравши свої мізерні пожитки, прямували до дверей. Матері похапцем одягали дітей, а ті плакали і терли очі. Між койками стояли чоловіки й сперечались. Тепер уже ніхто не мав сумніву в тому, що сталося нещастя, але жоден не вірив у серйозність небезпеки.

Учитель Ротер, загорнувшись у ковдру, підійшов до чоловіків. Похитуючи головою, він начепив пенсне і прислухався до розмов.

— Але ж, панове, — сказав він, — навіщо ці хвилювання? Ми ж достовірно нічого не знаємо. Можливо, невелика аварія здалася матросам з переляку катастрофою.

— Ви смієтесь! — зло вигукнув якийсь чоловік. — Невеличка аварія — і закривавлені, голови!

А, проте, Ротер усе ще мав добрий намір застерегти людей від необміркованих вчинків.

— Що б там не було, ми повинні чекати. Якщо судну загрожує небезпека, нам дадуть вказівки.

— Вказівки про те, щоб топитися! — кинув йому прямо в обличчя левантієць з чорною шевелюрою. — Ви, німці, дивний народ. Навіть для смерті вам потрібні вказівки. Це не для мене!

— Хто говорить про смерть? — захищався Ротер.

— У всякому разі жоден черв'як не турбуватиметься про нас. Ви хоч раз бачили тут, унизу, когось з офіцерів? Нікого, крім Лайтолдера! Вони обтирають кутки наверху, біля мільйонерів. Для нас у них немає часу.

— То що ж робити?

— Чекати. Пан Ротер має рацію.

— Божевілля! Наверх, кажу вам! Негайно наверх!

— Я залишаюсь.

Думки висловлювалися найпротилежніші. Тим часом біля дверей зібрався великий натовп людей з майном. Пасажири стояли в нерішучості. Вони ніяк не могли вирішити, що їм робити: підніматися на палубу чи лишатися внизу. Дехто посадив дітей на плечі, щоб під час штовханини їм не заподіяли шкоди.

З сусідніх приміщень прийшли чоловіки вияснити становище. Вони сповістили, що в них теж ніхто нічого не знає, всі розгублені й знервовані. Перед трапом у кубрик стоять пости, які нікого не пропускають і не дають при цьому ніяких пояснень. Машини застопорені!

Раптом, перекриваючи галас, різко пролунав набат.

Перший удар дзвону припинив усі суперечки. Перелякані люди слухали, затамувавши подих. Кожен знав, що означають тривожні удари, які лунали один за одним. Біля дверей і трапів висіли таблички з виразним червоним написом: "За першим сигналом тривоги негайно звільнити приміщення. Зберігати спокій! Чекати вказівок".

Майже одночасно широко розчинилися двері. Матроси під командою унтер-офіцера зайняли всі виходи. З жахом дивилися пасажири на їх нерухомі обличчя і пістолети біля пояса.

Унтер-офіцер зупинився біля головного трапа.

— Всі, хто має рятувальні пояси, — наверх! — вигукнув він, перекриваючи гамір та удари дзвону. — Речей не брати. Додержуйтесь порядку і спокою! Немає ніяких підстав для тривоги.

— Немає ніяких підстав для тривоги? Що ж сталося? — закричали йому.

— Нічого не сталося! Незабаром судно піде далі.

— Чому ж тоді нам треба підніматися наверх з рятувальними поясами?

— Це заходи безпеки, і більш нічого.

— Брехня! Ми хочемо знати правду! Правду!

— Я не можу сказати вам нічого іншого. Будьте розсудливі! Вперед! Піднімайтесь групами!

Люди розгублено стояли біля трапа. Вони збентежено дивилися на майно, яке мусили залишити. Якийсь старик не хотів розлучатися з клунком, благав, щоб йому дозволили взяти речі — все, що він має. Сусіди з лайкою відштовхнули старого.

Набат не стихав. Загубившись у натовпі, члени сімей кликали одне одного, діти пронизливо верещали, жінки гукали на допомогу, чулася суперечка.

— Швидше! Швидше! — підганяв унтер-офіцер. — Як багато часу треба, щоб вивести таку юрбу!

Ротер дбайливо допомагав одягатись переляканій дружині.

— Тільки спокійно, Матільдхен, спокійно! Ти ж чула: це просто заходи безпеки.

— Ох, Егоне… я не знаю… я боюсь. Хоч би це плавання швидше скінчилося! — ридаючи, вона впала йому на груди.

Ротер погладив її по голові.

— Ходімо! Не можна гаяти часу. Можливо…

Дикий багатоголосий крик біля трапа: "Вода! Вода!" примусив усіх в залі заніміти.

Люди відсахнулись. Наче божевільні, передні дивилися на потік, що вируючи піднімався з матроського кубрика, перегороджуючи шлях.

— Уперед! Вище! — шаленів унтер-офіцер. — Не зупиняйтесь! По воді!

Знову пролунав крик, цього разу десь у глибині залу. Молода жінка показувала на палубу. Що їй треба? Вона збожеволіла? Але ні! Наче дерева в бурю, стогнали й тріщали товсті дошки — під ними шуміла й вирувала вода. Раптом з страшним гуркотом палуба проломилась, і з-під неї ринула вода.

Люди у відчаї кричали, метушилися, шукаючи порятунку. Вода була скрізь! Вона безупинно піднімалася. Біля трапа утворилося місиво з людських тіл. В цю мить все втратило своє значення — думки, почуття. Над людьми панував тільки темний тваринний інстинкт самозбереження. Старих і кволих збивали з ніг, штовхали у воду, розплющували на перебірках. Сотні ніг топтали тих, що хрипіли, конаючи.

Ротер тримав пенсне біля короткозорих очей, шукаючи дружину… Вона потрапила в людський вир, і той потяг її за собою.

— Матільдо! Матільдо!

Але крик губився в галасі збожеволілих людей.

Нарешті Ротер побачив дружину. Недалеко від трапа промайнуло її бліде обличчя, Матільду стискали ті, що напирали ззаду, і вона крутилася, наче тріска.

Ротер відчайдушно почав пробиратися вперед.

— Матільдо! Матільдо! — гукав він і не міг зрушити з місця.

— З дороги! — загорлав на нього якийсь громило.

— Пропустіть мене! Там моя дружина.

— Йди к бісу!

Хтось ударив його кулаком в обличчя. Із стогоном Ротер опустився в крижаний потік.

Вода з страшним гуркотом прорвалася ще в одному місці. Вона клекотіла, пінилася, шуміла, заливаючи приміщення третього класу. Тепер для сотень тих, що лишилися внизу, не було порятунку.

Багато пасажирів залізли на верхні койки. Забившись у куток, нещасні плакали, молилися, проклинали, заходились істеричним сміхом. І все-таки в їх серцях ще жевріла іскорка надії.

Люди пильно дивилися на воду: вона більше не піднімалася. За кілька сантиметрів під ними вона плескотіла і тихо хлюпалась. Якою чистою була морська вода! Палубу було ясно видно навіть крізь півтораметрову глибину. Слабка течія несла чемодани, пляшки, стільці і серед них — мертві тіла. В неприродних позах, з осклілими очима і відкритими ротами, вони повільно крутилися в проходах: ось пропливли два матроси, маленька дівчинка й жертви боротьби за шлях з цієї дірки — старик з розтрощеним черепом та жінка в пошматованому одязі з розпущеним волоссям, що тяглося за нею по спокійній воді. Обличчя жінки спотворене до невпізнання. Це була Матільда Ротер...

"Титанік" мирно погойдувався на слабкій зибі. Зеленкуваті крижані гори пропливали мимо, поблискуючи в світлі вогнів, які сяяли на пароплаві. З тихим скреготом вони човгали по бортах і зникали так тихо, мов примари. Але холод їх крижаного дихання лишався.

На верхній палубі свято було в розпалі. Там ніхто не звернув уваги на те, що стих шум машин. Ніхто не знав, що на сім поверхів нижче, в тремтливому світлі ламп, які вже почали гаснути, по коридорах і залах плавають трупи, що під натиском води одна за одною падають перебірки, що на зруйнованому баку з'юрмилися напівроздягнені,

закоцюблі пасажири третього класу. Матроси, самі охоплені жахом, охороняли їх.

Тимчасом Філліпс, намагаючись надолужити час, згаяний на ремонт приймача, передавав: "Сердечний привіт, з Атлантики. Настрій чудовий". — "Привіт тобі, кохана Дезі. Плавання спокійне. Палко бажаю обняти тебе". — "Подорож переношу добре. Фіфі трохи простудилась, але їй уже краще". — "Зустрінемося, напевне, двома годинами раніше, ніж передбачалось. Потім без зупинки їдемо в Чікаго".

Понад п'ятдесят трансатлантичних пароплавів перебували у водах північної Атлантики в ніч з 14 на 15 квітня 1912 року. Багато з них обережно обходили крижану армаду, яка повільно рухалася від Гренландії на південь. Деякі лягли в дрейф. Вони вирішили продовжувати плавання тільки ранком. До таких суден належала і "Каліфорнія".

Радист цього пароплава закінчив роботу. Після довгого трудового дня він дуже втомився, а змінити його було нікому. Судноплавна компанія вважала зайвим наймати ще одного радиста. Коли капітани протестували проти цієї невиправданої економії, їм завжди відповідали, що двом радистам нічого буде робити, вони битимуть байдики та задиратимуть перед іншими носа.

Перш ніж піти спати, радист "Каліфорнії" вирішив прогулятись по ефіру. Особливо його цікавив "герой дня" — корабель-велетень, курс якого проходив зовсім близько від "Каліфорнії". Радист викликав "Титаніка". Між ним і Філліпсом зав'язалася розмова.

— Хелло, "Титанік"! Як справи з рекордом? Ми вирішили дрейфувати серед криги до ранку. Бачимо ваші вогні. Щасливого плавання!

— Дякуємо. Продовжуйте тремтіти перед темрявою й туманом. Дивіться, не перекиньтеся від нашої хвилі.

— Чому так зневажливо, приятелю? Ми теж вийшли не з іграшкової крамниці. Ну, й дурниці ви передаєте в ефір! Вашим пасажирам нічого більше робити?

— Нічого. Що ви ще хочете сказати нам?

— Більше нічого. На добраніч, великий брате! Радист "Каліфорнії" вимкнув радіо, потягнувся, позіхаючи, і поліз на койку.

— Хто це нас викликав? — запитав Брайд.

— "Каліфорнія", — буркнув у відповідь Філліпс. — Вони дрейфують зовсім близько. Бажають нам щасливого плавання. Радистові, мабуть, нудно, схотілося побазікати. Наче нам нема чого робити.

— Та-ак, — зітхнув Брайд і подивився на пачку невідправлених радіограм. — Кінець кінцем, весь світ повинен знати про те, що Фіфі трохи простудилась.

— І що їй, слава богу, вже стало краще. Ні, Брайд, коли мені доведеться ще раз вирушити в плавання, я нізащо не служитиму на "Титаніку"! Ну, за роботу, треба передавати далі!

Незабаром після цієї розмови в радіорубку зайшов капітан Сміт.

— Будьте напоготові передавати сигнали нещастя, — сказав він хрипко.

Філліпс, не відриваючись од роботи, кивнув. Сміт одразу зник, нічого не пояснивши.

— Ви чули, Філліпс? — запитав зблідлий Брайд. Перший радист закінчив вистукувати радіограми. Потім відклав навушники.

— Звичайно, чув, — відповів він. — Здається, пан капітан зволили полякати нас запізнілим першоквітневим жартом. SOS від "Титаніка"! Уявляю, як вся північна Атлантика реготатиме з цієї не зовсім вдалої вигадки.

Але Брайду було зовсім не до сміху, його обличчя стало мов крейда. Схопившись з місця, він вибіг на палубу і відразу ж повернувся.

— Машини не працюють, Філліпс! Напевне, крига.

— Більш нічого?

— Нічого, все спокійно. Пасажири веселяться.

— Гм… машини, кажеш, не працюють? Мабуть, перегрівся циліндр. Зупинка на кілька хвилин.

— А нещодавній поштовх?

— Ну й що з того? Штовхнуло в один бік, штовхнуло в другий. Приберіть оцю гидоту, — Філліпс показав на приватні радіограми. — Нехай панство почекає. Про мене, то вони можуть завтра особисто вручити свою писанину адресатам.

— Ви тільки що розмовляли з "Каліфорнією". Чи не слід було б зараз спробувати…

— Хай вам чорт, Брайд. Ви так поспішаєте. Капітан же наказав тільки бути напоготові.

— Я не бачу нічого поганого в тому, що ми зв'яжемося з "Каліфорнією", доки надійдуть дальші розпорядження.

Філліпс знизав плечима, але надів навушники і увімкнув передавач.

— "Каліфорнія"... "Каліфорнія"... я "Титанік"...

Радистові "Каліфорнії" снилося в цю мить, що казковий корабель з нечуваною швидкістю мчить прямо на нього. В його вухах гриміло: "Стережись! Перекинемо хвилею!" І ось уже гострий ніс судна навис на ними. Уславлений капітан, перегнувшись через поручні, прокричав: "Ви найбільший ідіот на всі сім морів!".

Обливаючись холодним потом, бідолаха важко дихав, мов риба без води, і ховав голову під ковдру. Страшний сон раптом змінили приємні видіння.

Філліпс більше не викликав "Каліфорнію".

— Мабуть, уже хропе. Нічого не вдієш, — лаконічно зауважив він.

На містку зібралися майже всі офіцери. Вони купкою стояли осторонь. Ніхто не наважувався підійти до капітана. Сміт, важко ступаючи, ходив туди й назад, наче маятник. Обличчя його скам'яніло. Про справжнє становище речей поки що мало хто знав. Судно оглядали. Помпи працювали на повну потужність, перебірки були закриті.

Офіцери тихо обговорювали становище.

— Це викличе великі неприємності.

— Хто винен?

— Козлом відпущення, звичайно, буде капітан.

— Ще нічого не можна сказати. Можливо, пошкодження не таке вже й велике.

— У мене в машинному відділенні загинуло двоє. Цього досить!

— Очевидно, під час тривоги внизу виникла паніка.

— Не вигадуйте. Що ж робити далі?

— Не уявляю. Телефонний зв'язок з третім класом перервано.

— Чому Боксхолл нічого не повідомляє?

— З рекордом, звичайно, кажи пропало. Час, який ми тут втрачаємо, вже не надолужиш до самого Нью-Йорка.

— Уявляєте, як американці кепкуватимуть з нас, коли судно прийде з запізненням та ще й з понівеченою фізіономією!

— Нехай собі кепкують! Головне, прийти взагалі.

— А ви сумніваєтесь у цьому? Ви думаєте, що ми підемо на дно? Адже всім відомо: "Титанік" не може затонути.

— Ця невеличка перевірка досить цікава. Шкода тільки, що не обійшлося без людських жертв.

І немов нарочито в цю мить надійшла фатальна звістка.

— Виявлено пробоїну завбільшки сто метрів. Усі приміщення бака затоплені! Помпи не справляються з водою, — повідомив по телефону інженер Белл.

— Що ви говорите, Белл? Не може бути пробоїни такого розміру! — тремтячим голосом промовив Сміт.

— Як це не може бути? — гримів інженер. — Треба мати на увазі розмір "Титаніка" і швидкість — я підкреслюю — швидкість, містер Сміт! Судно дістало удар величезної сили, що дорівнює потужності тридцяти семи експресів. Я розмірковував над цим раніше. При такому зіткненні у нас не вискочив мозок з голови тільки тому, що кіль, наче полозок, ковзнув по льоду. Але сили було досить, щоб розкраяти корабель, наче банку сардин. Повірте, цілком досить!

Сміт знав про величезну міць гострих, мов ніж, підводних крижаних рифів, що наводили жах на всіх моряків відтоді, як люди навчилися перетинати океан. Як міг він наважитися на рекорд?.. У нього запаморочилося в голові, і старий моряк зібрав усі сили, щоб не показати свого переживання.

— В машинному відділенні все гаразд?

— Так, поки що все гаразд.

Капітан повільно поклав трубку. Невже його чудовий корабель має загинути? Ні. Навіть коли рани від криги жахливі, перебірки затримають воду, адже вони зроблені з найкращої сталі… Натиск води не зможе прорвати їх.

На місток піднявся Боксхолл. Вираз його обличчя не віщував нічого втішного.

— Пане капітан… — стоячи перед Смітом, Боксхолл насилу знаходив потрібні слова. — Приміщення третього класу затоплені! Чотири перебірки проломлені. Там нічого вже не можна врятувати!

Офіцери розгублено глянули на капітана, який дивився кудись поверх Боксхолла, наче думав про щось зовсім стороннє.

— Внизу лишилися пасажири? — глухо, майже пошепки запитав він.

Молодий офіцер кілька разів судорожно ковтнув слину, перш ніж зміг відповісти.

— Так точно, капітане… Дуже багато. Вода, прорвавшись, загнала їх назад у зали.

Знову задзвонив телефон. Центральне машинне відділення сповіщало, що вода проникла в котельню і загрожує поламати перебірки. Вода в котельні! Це був кінець.

Сміт метнувся до телефону.

— Загасити топки! Сирену! Увімкнути аварійне динамо!

Кинута трубка дзвякнула об вилку. Капітан віддавав офіцерам короткі, чіткі накази.

— Рятувальну команду на шлюпки! Пасажирів з рятувальними поясами на палубу! За борт у першу чергу жінок та дітей! Діяти швидко й рішуче, не звертати уваги на осіб, не попускати ніякої паніки! Пасажирам говорити, що провадиться навчальна тривога. Вони ні в якому разі не повинні знати правди. Якщо люди втратять розум, не можна буде врятувати більше ніж одного з трьох. Таке становище!

Старий моряк обвів поглядом обличчя офіцерів. Чи зрозуміли вони його, чи зрозуміли ту страшну небезпеку, яка загрожує судну?

Один за одним офіцери опускали очі. Вони були приголомшені такою раптовою катастрофою і не хотіли вірити, що судну може загрожувати щось серйозне. Надто глибоко вкоренилося в свідомості навіть офіцерів переконання, що "Титанік" сильніший за морську стихію.

Але один з них відразу зрозумів усе так само добре, як і капітан. Це був Мардок. Він стояв осторонь. Лише на одну секунду очі його зустрілися з очима капітана. Сміт одразу ж відвернувся і втупився прямо перед собою.

— Ми повинні спробувати врятувати все, що тільки можна, — хрипко сказав він. — Що можна ще врятувати!

Капітан підняв руку до козирка, відпускаючи офіцерів, і на його рукаві заблищали широкі золоті нашивки. Потім він швидко повернувся і кинувся до радіорубки.

— Філліпс, посилайте SOS! Пароплав "Титанік", 41° північної широти, 50° західної довготи; наскочили на айсберг, перебірки не витримали, потопаємо.

Старший радист деякий час дивився на потемніле обличчя капітана, наче не міг збагнути цих фатальних слів. Потім нахилився над апаратом Морзе. В одну мить судна в морі і берегові станції узнали приголомшуючу звістку: невразливий "Титанік" потрапив у біду!

Після того, як Сміт залишив місток і офіцери поспішаючи розійшлися по своїх місцях, Мардок ще трохи постояв біля вахтового. Він у задумі дивився вниз, на бак, де скупчилися пасажири третього класу, що лишились у живих.

— Бідолахи! — промовив він.

На судні почалися рятувальні роботи. Лунали накази, вигуки.

Мардок доторкнувся пальцем до кашкета.

— Ну, добре... Бувай здоров, друже!

Вахтовий здивовано глянув на "старшого", але не встиг нічого відповісти, бо в цей час задзвонив телефон.

Заклавши руки в кишені плаща, Мардок пройшов у штурманську. Він зупинився біля столу, де лежала велика морська карта. Вказівним пальцем простежив курс "Титаніка" — від Саутгемптона через Атлантичний океан до місця південніше Ньюфаундленду... Тут!..

Без будь-яких думок у голові він дивився на карту. Крізь двері доносилися свистки, накази, тупіт ніг на палубі.

"Не більше ніж одного з трьох", пригадалося йому. Не більше ніж одного з трьох! Навіть коли б прийшла допомога... мертві на баку... вони на його рахунку. Як це розцінять! Ні... він винен... Винен!

Старший офіцер згадав про маленький клаптик паперу за обшлагом рукава. Остання радіограма з вказівкою Сміта: "При найменшій ознаці наближення криги стишити хід!" Якби він зараз вийняв цей документ і поклав на стіл, тоді принаймні хоч була б врятована честь старого капітана.

Мардок дістав з кишені невеличкий револьвер, оглянув його, провів рукою по стволу, наче стираючи з нього порох. Клацнув запобіжник. Серед сум'яття, що зчинилося на палубі, як тільки-но заревла сирена, ніхто не звернув уваги на звук пострілу.

Тіло похилилося на стіл. З маленької дірочки на скроні повільно стікала кров. Вона капала на карту і утворила калюжу саме на тому місці південніше Ньюфаундленду, де палець Мардока закінчив нещодавно шлях "Титаніка".

ВСІ НАВЕРХ!

Едвард пройшов мимо дверей каюти Кашбарна. Він твердо вирішив віддати кольє Барбари Хортклiф квартирмейстерові. Скаже Кашбарну, що план не вдався через хворобу американки, і той не матиме підстав докоряти йому. А завтра, в день прибуття в Нью-Йорк, Кашбарн уже не зможе знайти приводу, щоб примусити його це зробити.

Едвард полегшено зітхнув. Завтра! Він одразу ж поїде з Бетті на Рокі Гроунд. Їм доведеться, напевно, жити скромно, без звичного для нього комфорту й розкоші, зате й без небезпечних випробувань. Він більш не відчуватиме себе на краю безодні. Це буде день, коли він, лорд Хакслі, вийде на новий світлий шлях, вийде більш зрілим і досвідченим.

По дорозі в бар "Атлантика", де сподівався знайти Модлі, він зустрів групу жінок і чоловіків, які галасували біля ліфта хто з серцем, хто з сміхом відповідно до темпераменту й кількості випитого вина. На всіх ліфтах висіли таблички: "Тільки для команди судна". За скляними узорчатими віконцями безперервно проносились освітлені кабіни. Чоловіки дзвонили, грюкали в двері, але жоден ліфт не зупинявся.

— Чи траплялося з вами щось подібне? — лаявся маленький джентльмен, астматично хапаючи повітря.

Обурена леді підхопила шлейф.

— Вони не могли придумати нічого кращого? Повезли нас гуляти, а тепер примушують бігати по трапу.

— Панове! На дверях же ясно написано: "Тільки для команди".

— А що значить "для команди"?

— Можливо, матроси забули те чарівне слово, що зупиняє ліфти?

Сміючись усі рушили до центрального трапа, улюбленого місця побачень закоханих. Для чого ж іще могли бути потрібні трапи на цьому судні! Дехто з одягнених у фраки юнаків умостився біля ніг коханої, інші, недбало спершись на позолочені поручні, пили під палкими поглядами дам шампанське за їх здоров'я.

Кмітливий стюард відразу зрозумів, що тут можна добре заробити, і тому уважно стежив, щоб у закоханих було досить шампанського й бокалів. Молоді сноби вважали надзвичайно ефектним жбурляти порожні бокали з трапа вниз.

У барі "Атлантика" бенкет був у розпалі. Танцювали мало, зате пили багато. Віжки світського церемоніалу були попущені, всі веселилися згідно з девізом: "Дозволено все, що подобається".

Едвард підійшов до стойки і попросив приготувати коктейль. Обвівши поглядом зал, він запитав бармена, чи той не знає, де зараз містер Модлі. Бармен не знав.

Біля Едварда влаштувався фон-Ромбах. Він пробував розважати двох дам, у яких, напевно, користувався більшим успіхом, ніж у Бетті, проте це в нього погано виходило. Язик у фон-Ромбаха вже заплітався, і поважний німець час від часу завбачливо схилявся на стойку.

— Містера Мо... Модлі... Ви шукаєте містера Мо... Модлі, сер? — запитав він, повернувши до Едварда багрове обличчя. — його тут немає, його викликав капітан. Ш... шкода! М... містер вміє веселитися. Правда ж, мадам? Взагалі всі офіцери корабля пішли. Нічого не вдієш... І не треба... Милуйтеся своїм корабликом. Ми самі можемо ве... веселитися!

Едвард не хотів вступати в розмову з фон-Ромбахом і вперто мовчав.

— Сер, ви, мабуть, думаєте, що я п... п'яний? — не відставав німець. — Я не п'яний, сер! Ромбах уміє пити. Колишній кадет! Еге, ви чудово

вмієте готувати коктейль, але бокали наливаєте погано, — звернувся він до бармена. — Шампанське у вас криво налито. Рідина завжди має горизонтальну поверхню. Це ми вчили ще в школі. Ну, та все одно, мадам, підрівняємо цю криву поверхню. Ваше здоров'я!

Дивно, п'яні очі Ромбаха підмітили правильно: всі бокали були налиті "криво", і картини на перебірках теж трохи з'їхали вбік. Але яке це мало значення? Кінець кінцем, вони були на судні, яке рухалось, то піднімаючись на хвилі, то опускаючись вниз.

У бар ввірвалась юрба збуджених молодих людей.

— Друзі, оце була штука! В маленькій бібліотеці на носі корабля вся палуба всипана кригою. Є шматки завбільшки з голову. Слово честі! Усі вікна вибиті.

— Можливо, йшов град?

— Градини завбільшки з голову? Хто цьому повірить!

— В такому разі льодяний дощ, — прогримів сміх містера Кеннеді.

— Ходімо подивимось. Тут надзвичайно душно.

Едвард пройшов у зал. Можливо, Модлі там. Однак шукав він даремно. Ніде не було видно жодного офіцера. Зникли й більшість стюардів.

Безцеремонно розштовхуючи танцюючих, по залу пробирався Лайтолдер. Він скочив на поміст, де розташувався оркестр, і кивнув капельмейстерові. Музика обірвалась.

Танцюючі з досадою подивилися на музикантів. Чому замовк оркестр? Що треба Лайтолдеру? Він був у кашкеті, на боці в нього висів пістолет. Може, командування судна вигадало для свята якийсь сюрприз?

Лайтолдер серйозно дивився на барвистий натовп, що застиг у чеканні. Досить було комусь поворухнутися, як коштовні прикраси спалахували тисячами іскор. Офіцер підняв руку.

— Леді й джентльмени! За розпорядженням капітана, прошу вас надіти рятувальні пояси і пройти на палубу. Просимо зберігати спокій і виконувати вказівки команди. Провадиться навчальна тривога.

Лайтолдер зник раніше, ніж у залі встигли опам'ятатися. Незабаром паркет спустів. Лише кілька пар стояли в нерішучості, немов чекали, що оркестр продовжить перерваний танець. Піднялись і в ложах. Всюди стояли купки людей, що гаряче обговорювали новину.

— Як це вам подобається?

— Відверто кажучи, дико. Ніби нарочито, під час балу!

— Я теж такої думки. Невже ми в своїх легеньких платтях повинні виходити на холод? Ніхто не має права цього вимагати. В такому вигляді я нізащо не надіну рятувальний пояс. Це було б смішно.

— Навчання, кінець кінцем, можна було б провести вдень. На мій погляд, після обіду, коли більшість пасажирів не знає, як згаяти час.

— Навіщо взагалі цей спектакль? Ми ж як-не-як на "Титаніку", найнадійнішому судні світу.

— Ви чуєте? Вони навіть пустили в хід сирену.

— І машини стоять. Просто безглуздя.

— Чи можете ви уявити собі, щоб цей велетень, висота якого від кіля до щогл п'ятдесят, а довжина майже триста метрів, так просто собі потонув у морі? Потонув безслідно й назавжди?

— Це неймовірно!

— Хай капітан провадить навчання з командою. Нею він має право розпоряджатись. А нас нічого турбувати. Я навіть і не подумаю піднятися на палубу. Там так холодно!

Такий настрій панував у залі скрізь, де серед святкової метушні несподівано лунало: "Всі наверх!", а озброєні матроси ввічливо, але категорично наказували не зупинятися в коридорах і на трапах.

Сер Брюс Ісмей не міг розшукати жодного офіцера. Нарешті він міцно ухопив за рукав унтер-офіцера.

— Що трапилось? Ви збожеволіли? — запитав він, блідий, наче смерть.

— Ви ж чули, містер: навчальна тривога!

Сер Брюс нетерпляче труснув його.

— Я — Ісмей, президент! Кажіть правду!

Унтер-офіцер зміряв поглядом нервового пана з ніг до голови. Він не знав Ісмея. Що означає зараз слово "президент"? На "Титаніку" було безліч президентів.

— Кажіть! — наказав Ісмей.

— Заборонено, сер!

— Прокляття! Та говоріть же!

Моряк досадливо звільнився з рук Ісмея.

— Якщо вже вам так хочеться знати… будь ласка! Ми наскочили на лід. Айсберг! Сподіваємось, що прийде допомога. Інакше всі підемо на дно до риб. Ясно?

— Заткніть пельку! — просичав Ісмей і озирнувся. — Жодного слова пасажирам! Розумієте? Ні півслова! — Він застогнав і похитуючись пішов геть.

— Я думаю, буде дуже приємна й цікава прогулянка, правда, мамо? Потім, напевне, влаштують великий фейерверк, — почув він поряд себе юний дівочий голос.

Едвард ішов до своєї каюти. Він хотів заховати кольє і накинути пальто. За таких обставин не було надії зустріти Модлі. Але саме в цю мить він зіткнувся з ним. Модлі, злегка кивнувши, хотів проскочити мимо.

— Хелло, містер Модлі!

— Я вас слухаю, мілорде. В чому справа? — різко запитав раніше такий люб'язний товстун.

— Ви все ще сердитесь на мене за те, що я не прийняв тоді вашого запрошення? — Едвард посміхнувся.

— Що ви, мілорде! У нас тепер інші турботи.

— Кілька хвилин ви все ж приділите мені, містер Модлі. Я мушу передати вам дещо.

— Мілорде, в нас тривога. Прошу пробачення!

— Це навчання таке важливе? Квартирмейстер уважно подивився на Едварда. Потім одвів його вбік. Поблизу нікого не було.

— Це серйозно, лорд Хакслі! Лід проломив половину обшивки судна. Ми потопаємо! Надіньте рятувальний пояс! Не гайте ні хвилини! — і він побіг далі.

Едвард стояв як вкопаний. Пасажири, проходячи мимо, зачіпали його. Чоловіки, жартуючи, надівали рятувальні пояси навиворіт і вдавали, що пливуть. Жінки сміялися.

По всіх коридорах деренчали дзвінки. Було ввімкнено повне освітлення. Стюарди і стюардеси бігали від дверей до дверей! "Будь ласка, негайно на палубу з рятувальними поясами!"

— Що це? Чому? Навіщо такий шум?

— Навчальна тривога! Будь ласка, не баріться!

— Яке нахабство! Дайте мені спокій. Всю ніч через галас не можна було заснути, тепер знову щось вигадали!

— Вибачтесь за мене перед капітаном. Я змерз і не піду на навчання.

— Де ж рятувальні пояси? А втім, на навчальних заняттях можна обійтися й без них.

Багатьом жінкам від хвилювання й страху стало погано. Деякі в істериці кинулися в каюти і замкнули двері на ключ.

У коридорі спокійно розмовляли, двоє чоловіків. Один з них у халаті запалив сигарету і посміхаючись сказав своєму сусідові:

— Справа організована дуже добре. Можна подумати, що відбувається справжня тривога. Але, слава богу, на "Титаніку" ми в безпеці. То як, підемо на палубу?

— Звичайно.

— Ви маєте рацію. На це слід подивитись. Піду одягнуся.

— Усі наверх!.. Усі наверх!..

На Б-палубі відбулася безглузда сцена. З криком: "На допомогу! Злодії!" якась стара жінка накинулася на стюарда, що розгублено відійшов убік.

— Послухайте, місіс… — бурмотів стюард.

— Яке ви мали право відімкнути двері? Мабуть, думали, що мене немає, і вирішили понишпорити, га?

— Я тільки виконував наказ. Під час тривоги двері всіх кают повинні бути відчинені. На жаль, ви не реагували на багаторазові дзвінки.

— Пусті балачки! Я поскаржуся капітанові. Завтра ви вже не служитимете стюардом! — Обурена жінка повернулася до офіцера, що саме підійшов до гурту: — Переведіть мене зараз же в іншу каюту, я не хочу, щоб мені прислуговував цей негідник.

— Надіньте рятувальний пояс і негайно підніміться на палубу, мадам. Стюард робив цілком правильно.

— Але…

— Будь ласка! Не гайте часу. Перші шлюпки вже спущені на воду. — Офіцер нетерпляче глянув на присутніх, які посміхаючись спостерігали цю сцену. — Це стосується і вас, панове. Поспішайте!

— Занадто вже все у вас виходить по-серйозному, а не так, як на навчанні, — зауважив хтось офіцерові, іронічно посміхаючись.

— Ставтеся до тривоги так, ніби все відбувається насправді, — хмуро кинув офіцер і швидко пішов геть. Навздогін йому пролунали аплодисменти.

— Браво! Він не вийшов з своєї ролі.

Пасажири зібралися на верхній палубі і з цікавістю дивилися на великі шлюпки з рятувальними командами. Освітлені прожектором, вони тихо гойдалися на талях. Деякі з них уже були спущені на воду. Жінки перехилялися через борт і з жахом вдивлялися в бездонну чорну глибочінь. Спуститись туди, вниз! Нізащо! Яка безглузда вимога!

Тільки молодь була збуджена й задоволена. Чудова ідея — нічна прогулянка по океану! Нічим же не рискуєш. Море тихе, наче ставок. Але що це? Чому шлюпки беруть лише жінок та дітей? Настрій в одну мить упав. Не пощастило сісти і в іншу шлюпку.

Біля поручнів нерішуче стояла молода мати з двома дітьми. Вона боязко подивилася на офіцера, який хотів допомогти їй, і тремтячим голосом спитала:

— Це справді навчальна тривога? Може б залишити дітей. Так холодно.

— Беріть дітей з собою в шлюпку. Там ви збережете їх краще, мадам, — надійшла відповідь.

Вона все ще зволікала.

— Але інші не сідають в шлюпки… Чому ж саме я мушу це робити?

— Усі жінки й діти будуть за бортом.

Ще одну шлюпку спустили на воду. Чоловіки махали їм услід.

— Бажаємо добре повеселитися! А ми вип'ємо за ваше здоров'я.

Лайтолдер не міг спокійно дивитися на трагікомізм поведінки людей, які нічого не підозрювали.

— Ми все-таки повинні сказати їм правду, — зауважив він Сміту, який з важким серцем спостерігав те, що діялося навколо.

— Ні, Лайтолдер, для них краще поки що не знати правди, зчинилася б бійка, різанина за мізерну кількість місць у шлюпках. Мені вже доводилося переживати щось подібне. Немає нічого страшнішого, ніж людина, охоплена страхом перед смертю. Ви ще узнаєте, як це буває на судні.

Капітан попрямував до шлюпок, його відразу оточили пасажири, закидали запитаннями.

— Пане капітан, чому чоловіків не пускають з нами в шлюпку?

— Ви краще провели б це навчання завтра, після обіду. Тоді не так холодно.

— Пане капітан, судно дуже накренилось. Це ясно видно. Хіба так повинно бути?

— Смішно! Ми дрейфуємо, наче якийсь рибальський човен. І це називається рекордом! Мабуть, ми йшли занадто швидко, і Нью-Йорк ще не встиг приготуватися до зустрічі.

Сміт, обороняючись, підняв руку. — Панове, не ускладнюйте роботу! Для чого стільки запитань? Робіть те, що вас просять. Дотримуйтесь порядку, інакше чоловікам доведеться залишити палубу. Різкий тон викликав заперечення.

— Он як! Ми не дозволимо командувати собою. Можете, командувати своїми матросами. Та вимкніть, нарешті, оту жахливу сирену. Це виття діє на нерви.

Сердитий, пригнічений, капітан повернувся на місток.

— Капітане, повалено ще кілька переборок. Машинне відділення затоплено.

— Чи є вже відповіді на наші радіовиклики?

— Більшість суден обіцяють допомогу.

— Обіцяють! Коли в дідька вони будуть тут?

У відповідь йому тільки знизували плечима.

— Вони бояться айсбергів. До ранку марно чекати якогось судна.

Сміт стиснув кулаки.

— Заходи по врятуванню людей треба прискорити. Діяти енергійніше! Паніки не допускати! Негайно на шлюпки всіх жінок і дітей! Коли не йдуть добровільно, застосовуйте силу! Якщо треба буде, навіть зброю.

Пасажири третього класу, що збились купою на баку, все ще чогось чекали. Тьмяне світло аварійних ліхтарів освітлювало обличчя, на яких застиг вираз болю, гіркоти й відчуженості. Скорботно схилені постаті пробиралися в тісноті й тихо вимовляли тремтячими, безкровними губами імена близьких в надії, що ті обізвуться до них з якогось куточка.

Та незабаром нещасних знову пойняв страх за своє життя. Під ногами в них клекотіла вода, вриваючись у судно. Громовий гуркіт переборок, що падали під натиском води, тепер стало чути дужче. Тут, на баку, особливо помітно було, що ніс корабля весь час нахиляється вниз.

— Пустіть нас до шлюпок! — вимагали змучені люди. — Дайте дорогу! Ми не хочемо здихати, наче худоба!

Матроси тримали зброю напоготові. Що вони мали робити? Наказ є наказ. Становище ставало дедалі загрозливішим. Прокляття! Що вони думають там, на містку?

Нарешті з'явився Лайтолдер. Матроси полегшено зітхнули. Вони знали, що цього офіцера дуже поважають пасажири третього класу. Якщо хто-небудь міг тут щось зробити, то тільки Лайтолдер.

— Панове! — крикнув він. — Ми робимо все можливе, щоб запобігти найгіршому. Будьте свідомими й терплячими.

— Терпіти… доки гарненькі дами та джентльмени врятують своє дорогоцінне життя? Давайте шлюпки! Ми теж люди!

— В першу чергу жінки й діти, — гримів голос Лайтолдера. — Чоловіки поки що мусять залишитися.

Обурені люди замахали стисненими кулаками. Юрба кинулася вперед. Зупинити її було неможливо. Лайтолдер відступив убік.

— Приготувати зброю! — наказав він матросам. — Але не стріляти!

Проте попередження запізнилося. Гримнули постріли, ввірвавшись в метушню і хаос. Якийсь старик змахнув руками і впав. У ту ж мить матросів відкинули геть. З ревом, в якому злилися страх, злоба й відчай, люди несамовито рвонулися вгору по трапу. Їх гнала вперед одна думка: до шлюпок!

КАЮТА № 286

Едвард прокладав шлях серед натовпу людей до кают С-палуби. В нього було єдине бажання: відправити Бетті в безпечне місце. Нарешті він добрався до коридора, підбіг до напіввідчинених дверей, але в каюті нікого не було. Ліжко стояло незастелане. Шафа була відчинена. Скрізь валялася жіноча білизна, сукні. На столі лежала перекинута ваза. В калюжі на палубі плавали потоптані ніжні нарциси.

При світлі нічника Едвард окинув поглядом каюту. Може Бетті жила не тут? Каюти так схожі одна на одну.

Він пройшов назад по коридору, придивляючись до дверей. Ось № 286. Каюта Кашбарна. Можливо, Бетті в нього. Пасажири першого й другого класів і досі вважали, що відбувається навчальна тривога. Більшість з них не поспішали на палубу. Вони точили ляси й посміхалися над тими, хто надівав рятувальні пояси.

Едвард постукав і, не чекаючи відповіді, відчинив двері каюти. Кашбарн стояв біля столу, заваленого різними приладдями, ювелірними інструментами, заставленого якимись ящичками.

— Зачиніть двері! — прошипів він і простяг над столом руки, немов бажаючи закрити від сторонніх очей речі, що там лежали.

Зляканий і здивований, Едвард застиг на місці. Потім, отямившись, вимовив:

— Ми потопаємо. Де Бетті?

Хитаючи головою, Кашбарн зневажливо дивився на Едварда.

— Що ви там базікаєте? Мають відбутися навчальні заняття. Не хвилюйтесь даремно. Кольє у вас?

— Це не заняття, — вигукнув Едвард, не звернувши уваги на запитання Кашбарна. — Судно потопає! Наскочило на крижину! Мені сказав про це квартирмейстер. Бетті треба зараз же відправити до шлюпок.

— Вам, напевне, вдарило в голову шампанське, лорде! Давайте кольє!

— В якій каюті Бетті? — нетерпляче запитав Едвард.

— Це вас не обходить. Ми вже домовилися.

— Коли так, я сам її знайду! — Едвард повернувся до дверей. Потім показав на відчинений ілюмінатор: — Ви чуєте сирену? Якщо ви хоч трохи розумієтесь на азбуці Морзе, то розберете сигнал. Чуєте? Три

звуки коротких… три довгих… три коротких… Пауза. Тепер знову… Це SOS! Тепер вірите?

Кашбарн зблід. Похапцем зібрав речі на столі.

— Кольє! Давайте його, нарешті!

Едвард з презирством глянув на ювеліра, який не міг відірвати погляду од шкатулки, оббитої чорним оксамитом. В ній сяяли розкладені за розмірами в численних відділах різноманітні брильянти. Ця людина думала тільки про себе і свої коштовності. Здавалося, Кашбарн був зовсім байдужим до того, що життя його сестри в небезпеці.

— Ну! Давайте кольє! — вимагав Кашбарн. Недовірливий погляд його просвердлював Едварда наскрізь.

— У мене немає кольє, — грубо відповів той. — Місіс Хорткліф стало погано під час балу.

— У вас немає кольє? Я правильно зрозумів?

— Цілком правильно! А тепер дайте мені спокій! Я повинен подбати про Бетті. Не можна більше зволікати.

Кашбарн міцно ухопив Едварда за рукав.

— Ви вважаєте, що це слушний момент обдурити мене? Ні, друже, помиляєтесь! Кажу востаннє. Витягайте кольє!

Вони стояли один напроти одного. Погляди їх грізно зіткнулись.

— Для чого, власне, ви взяли з собою Бетті? — насторожено запитав Едвард. — Вона, очевидно, теж тільки експонат у вашій колекції?

Очі Кашбарна цинічно блиснули.

— Можливо.

Едвард з відразою вирвався. Він ладен був убити цю людину. Кашбарн, здавалося, відгадав його думки і трохи посторонився.

— Знайте… ви — дурень! — вигукнув він.

Та перш ніж Едвард встиг відповісти йому, двері каюти відчинилися. В супроводі двох чоловіків зайшов інспектор Томпсон.

Одним стрибком Кашбарн опинився біля столу.

— Ви помилились дверима, містер Коннор. Прошу вас, залиште мою каюту.

— Не Коннор… Інспектор Томпсон. Скотленд-ярд, — виправив той.

Ті, що супроводжували Томпсона, за його знаком відвели вбік приголомшеного ювеліра, щоб видно було речі на столі.

— Лорд Хакслі, — звернувся інспектор до блідого Едварда, — ви вже передали цьому… — він рухом голови вказав на Кашбарна, — цьому панові кольє місіс Хорт-кліф?

Один з агентів вказав на оббиту оксамитом шкатулку, яку перед тим Кашбарн тримав в руках.

— Ось corpus delicti[12], інспекторе! Надзвичайно багата колекція коштовного каміння найвищого гатунку. А ось і всі необхідні інструменти. Думаю, цього досить!

— Ви, мабуть, були впевнені, Кашбарн, — промовив Томпсон, — що ми не розгадаємо ваш хитромудрий план?

Іронічна посмішка скривила рот Кашбарна.

— Не розумію, що вам, власне, потрібно? Безперечно, це колекція коштовного каміння. Я їду в Америку, щоб запропонувати там свій товар. Хіба це заборонено? А щодо інструментів… то я ж, панове, ювелір. Хто має право заборонити мені займатися роботою, яка є моєю професією? Ваша старанність заслуговує похвали, однак раджу вам діяти обережніше при розкритті темних афер, які, можливо, справді мають місце на судні. Ім'я Френка Кашбарна — це достойне ім'я. Його знає й поважає весь Лондон, навіть найвищі кола, сер!

— А ім'я Хакслі ще достойніше, — промовив Томпсон, скоса глянувши на Едварда.

Едвард, затамувавши подих, спостерігав цю сцену так, наче дивився в театрі спектакль, до якого не мав ніякого відношення, де був тільки глядачем. Юнак ще не міг збагнути, що й сам він учасник спектаклю, що грає в ньому трагічну роль і що його грі вже настав кінець.

— Ви згодом каятиметеся в своїй поспішності, містер… Томпсон! — вигукнув Кашбарн.

— Крадені коштовності повинні бути тут. Обшукати каюту! — не даючи збити себе з пантелику, наказав інспектор.

— Ви не маєте на це права, сер!

— Я маю право діяти на цьому кораблі в разі необхідності, як вважатиму за потрібне. Можете поскаржитись капітанові, він поінформований про мої дії.

Кашбарн грюкнув кулаком по столу і крикнув:

— Кінчайте цю безглузду балаканину. Я йду на палубу! Судно потопає… Ось, слухайте, будь ласка! — Він вказав на коридор, де, очевидно, зчинилася паніка.

Звідти доносилися вигуки, дикі, сповнені жаху крики, тупіт сотень ніг. Звістку про катастрофу принесли пасажири третього класу.

В каюті збентежено перезирнулися і почали прислухатись.

— Це тільки навчальна тривога, — приховуючи занепокоєння, сказав інспектор. — Не викручуйтесь, Кашбарн. Ваша гра закінчена! — Він звернувся до агентів — Старанно обшукати каюту!

В цю мить Едвард підійшов до Томпсона і вийняв з кишені кольє.

— Ось кольє місіс Хорткліф, — вимовив він тихо, ледве вимовляючи кожне слово, наче знімав з себе важкий тягар. — Вона віддала його мені, коли їй стало погано… добровільно, без примусу.

Інспектор зовсім не здивувався, кивнув головою.

— Місіс Хорткліф зробила це в тяжкі для неї хвилини. Навіщо вона віддала вам кольє?

— Місіс Хорткліф боялась крадіжки і попросила мене передати кольє квартирмейстерові, щоб той заховав його в сейф.

— Але ви цього не зробили?

— У мене не було такої можливості. Я скрізь шукав містера Модлі. Коли ж, нарешті, знайшов його, почалася тривога, і йому було не до коштовних прикрас місіс Хортклiф.

Томпсон допитливо дивився на Едварда.

— Гм… Але ж ви розмовляли з Модлі ось тут, в коридорі, після того як пішли з каюти місіс Хортклiф, і нічого не сказали йому, правда ж?

— Правда.

— Ви мали намір віднести кольє містерові Кашбарну, як було домовлено?

— Так.

— І раптом змінили свій намір?

— Так.

— Але потім ви все-таки прийшли сюди, щоб віддати з кольє дорогоцінне каміння, яке коштує мільйони, як віддали його з браслета міс Кеннеді і діадеми місіс Гарднер?

— Ні! — у розпачі вигукнув Едвард. — Я прийшов по міс Кашбарн. Ви ж знаєте: судно потопає!

— Хвилинку! Знову вигадка. Виявляється, ви поінформовані краще, ніж капітан?

— А сирена?

— Це теж тільки навчання. Вернімося до справи!

Коли почав говорити Едвард, обличчя Кашбарна, напружене, непроникливе, ледве помітно пересмикувалося, та він зразу ж опанував себе і, випрямившись, спокійно склав руки на животі.

— Боже, будь милостивий і відведи од мене біду! Інспекторе, я страшенно обурений. — Він помовчав і, зітхнувши, підвів очі до стелі. — Так, обурений твердженнями цього юнака, якому я безмежно вірив. Подумати тільки, і це один з Хакслі!

— В чому річ? Що це значить? — запитав Томпсон різко. — Я думаю, все цілком ясно.

— Помилка, шановний містер Томпсон! Страшна помилка, і я тільки що зрозумів її. Вибачаю вашу нестриманість по відношенню до мене. Ви діяли так, керуючись добрими намірами. Я теж трохи роздратувався. Не будемо більше говорити про це. Виявляється, на мене впала страшна підозра через нього! — він вказав на Едварда. — Мене підозрюють, що ніби я замінював у чужих прикрасах справжні брильянти на фальшиві! Я настільки обурений, що не можу говорити про це... Насправді все було так. Не знаю, звідки лорд Хакслі довідався, що я везу з собою колекцію фальшивого каміння. Одного разу він приніс мені коштовний браслет з брильянтами і попросив замінити в ньому найбільші брильянти фальшивим камінням. Лорд пояснив мені, що в нього туго з грошима і він хотів у Нью-Йорку продати найбільші брильянти. Я охоче зробив лордові цю послугу, бо мав на судні багато часу, і робота мене зацікавила. Наступного дня лорд Хакслі приніс діадему і попросив зробити те саме. Я знову виконав його прохання.

Вражений Томпсон глянув на Едварда. Той стояв, скам'янівши, і, не відриваючи погляду, дивився на Кашбарна.

— Зачиніть, будь ласка, вікно, — звернувся Томпсон до агента. — Сирена заважає мені. Прошу вас, містер Кашбарн. Що ж потім? Як склалися обставини з уславленим кольє місіс Хортклiф?

— Уперше бачу. Можливо, лорд Хакслі хотів, видаючи його за свою власність, знову попросити мене замінити каміння. Коли я правильно зрозумів вас, лорд Хакслі сходився з деякими жінками із заздалегідь обміркованими намірами, щоб видурити у них коштовності, причому зловживав моєю прихильністю і довір'ям. Невже ви, містер Томпсон, могли подумати, що я піду на це, знаючи правду? Я, лондонський ювелір, Френк Кашбарн! Шкода, інспекторе, дуже шкода! Але всі ми люди, і всі можемо помилятися. Навіть працівники Скотленд-ярду.

Едвард застиг на місці, слухав Кашбарна, зціпивши зуби, чекав, коли той скінчить свої жахливі обвинувачення. Він ладен був накинутися на негідника.

— Це…

— Хвилинку! — вигукнув містер Томпсон і притримав Едварда за плече. — Ви примусили міс Кеннеді і місіс Гарднер віддати вам прикраси на деякий час? Можливо, як заклад?

— Так.

— Те саме ви хотіли вчинити і з місіс Хортклiф, кольє якої, — це всі знають, — коштує надзвичайно дорого?

— Так. Але я робив це не за власним бажанням! Мене примушував Кашбарн! — вигукнув Едвард.

— Не кричіть, прошу вас. І без цього на судні досить галасу. Значить, примушував. Як?

— Фальшивими векселями!

— Фальшивими векселями?

Едвард схопився за голову.

— Так, так! Я підробив їх. Я не знав, що мені діяти, і потрапив до рук цієї підступної людини. Я повинен був виконувати все, що вимагав Кашбарн. Спочатку він говорив, що під час суперечки побився об заклад, який хоче неодмінно виграти, і попросив мене допомогти йому. Але. кінець кінцем, я перестав у це вірити і вирішив кольє Барбари Хортклiф не віддавати.

Кашбарн прикусив губу. Потім сказав усміхаючись:

— Хіба я пішов би на те, щоб перекуповувати векселі лорда Хакслі?! До того ж він сам твердить, що вони фальшиві.

— Ви зробили це для того, щоб прибрати мене до рук! Ось чому!

— Я нічого не знаю про ці векселі і взагалі ніколи не займався такими справами. Бог свідок!

Один з агентів передав Томпсону кілька паперів. Томпсон перегорнув їх, помовчав і здивовано глянув на Кашбарна й Едварда.

— Нечесно, містер Кашбарн! Векселі лорда Хакслі лежали в подвійному дні вашого чемодана. Ось вони!

В цю мить наче землетрус струсонув судно. Палуба захиталась і накренилася. Брязнув на підлогу графин. Налякані до смерті присутні втупили очі в скалки. Немов у відповідь на німе, несміле питання в їх очах по коридору рознісся розпачливий крик: "Потопаємо! Потопаємо!"

— Чому не зачинені двері? — невдоволено буркнув Томпсон, аби щось сказати, і пішов до дверей.

Як і всі, інспектор був дуже стривожений і хотів подивитися, що робиться в коридорі. Проте він був людиною обов'язку і хотів за всяку ціну довести складну справу до кінця. Якщо судну справді загрожує серйозна небезпека, то на цьому пожвавленому морському шляху допомога прийде дуже швидко. Головне — не втрачати розуму!

Підійшовши до дверей, Томпсон побачив молоду жінку, яка стояла, притулившись до одвірка. Вона була в довгій нічній сорочці і в пальті, накинутому на плечі. Розпущене волосся темними хвилями обгортало тоненьку постать, що здригалася від ридань. Жінка підвела залите слізьми обличчя і втомлено відкинула пасмо волосся.

— Міс Кашбарн? Що ви тут робите?

Не звертаючи уваги на Томпсона, Бетті, наче уві сні, пройшла в каюту. Очі її, повні жаху, були звернені на Едварда. Вона зупинилася перед ним.

— Бетті! Негайно йди звідси. Я повинен відвести її до шлюпок! Даю вам слово честі, інспекторе… — вигукнув Едвард. — Бетті! — він простягнув до неї руки.

Вона, здригнувшись, ухилилась від його дотику.

— Едварде! Я все чула — Голос у неї був слабкий, наче подих. — Едварде! Це все… правда? Ти робив так з жінками?

— Люба, не тепер… не тут. Я все поясню тобі потім. Повір мені!

— Ти робив так… Едварде? Він похилив голову і мовчав.

— Едварде! — вигукнула вона. — Так ось чому мені ніколи не можна було бачити тебе! Ось чому!.. А я вірила тобі… завжди… завжди…

Слова її губилися в стогоні. Крок за кроком Бетті відступала до дверей. Погляд її, сповнений страждання і відрази, був прикутий до Едварда. Обличчя Кашбарна перекривила зла гримаса.

— Не бери близько до серця, — крикнув він сестрі. — Для нього знайдуться пом'якшуючі провину обставини.

Вона затулила обличчя руками.

— Бетті! — з відчаєм закричав Едвард. Це був крик потопаючого про допомогу! На секунду їх погляди зустрілися ще раз, востаннє.

Юрба людей, за якими, здавалося, гналися злі фурії, з ревінням і криками мчала по коридору. Серед простих спідніх сорочок, брудного одягу кочегарів мелькали, сяючи всіма кольорами райдуги, вечірні сукні з обірваними шлейфами, урочисті фраки. Трагікомічна картина! Цей людський потік підхопив Бетті.

— Вода! Вода! — неслися з усіх кінців жахливі зойки.

— Ходімо звідси! Наверх! — закричав Томпсон.

Кашбарн нахилив голову і, блискавично відштовхнувши тих, що стояли поряд, одним стрибком вискочив у коридор.

Томпсон кинувся за ним.

— Держіть! — гукнув він своїм розгубленим помічникам, і ті помчали слідом за ним.

Едвард лишився сам. Нікому не було до нього діла. Він стояв посеред каюти, схиливши голову, дивився на двері, губи його беззвучно ворушилися, весь час вимовляючи ім'я Бетті. Він не чув ні тріску, ні

вибухів усередині смертельно пораненого океанського велетня. Він не помітив сріблястої змійки, яка поповзла раптом з коридора в куток, раз у раз зупиняючись на своєму звивистому шляху, немов дивуючись, що при її появі самітній чоловік не кидається навтіки.

Важко дихаючи, Кашбарн біг по запасному трапу наверх, до шлюпочної палуби. Судно дуже накренилось, і він міг підніматися тільки біля стіни або тримаючись за поручні. Віддихавшись, Кашбарн оглянувся. Нікого!

Шлях був вільний. Кашбарн зумів значно випередити своїх переслідувачів. Тепер далі, далі! Куди — він не знав. Та й чи мала ця втеча взагалі якесь значення? Море, пінячись, вируючи і руйнуючи все на своєму шляху, робило своє діло. І все-таки незатоплена частина корабля ще була чималою, там Кашбарн сподівався заховатися і перечекати лиху годину. А потім порятунок!

Раптом Кашбарн помітив жінку у вечірній сукні. Вона нерухомо, наче мертва, лежала на верхньому майданчику трапа, судорожно ухопившись за поручні^ припавши головою до мармурових сходів. Коли Кашбарн збирався проскочити мимо, вона підвела голову. Обличчя в неї було наче у розмальованої ляльки, що побувала у воді і полиняла.

Вона з благанням обхопила ноги Кашбарна.

— Допоможіть, прошу вас! Я зламала ногу. Прошу вас… допоможіть!

— Пустіть мене! — просичав він і вдарив її по руках. — Пустіть, кажу вам! — Він прислухався. Наверху почалася жорстока боротьба за місце в шлюпках, доносилися звірині крики, постріли, тупіт тисяч знавіснілих людей. Знизу долинали голоси переслідувачів. Зараз агенти Томпсона добіжать до трапа.

— Прошу вас! — благала жінка, дивлячись на нього очима, повними сліз.

Кашбарн відштовхнув її ногою. Вона пронизливо скрикнула і покотилася по сходах — барвистий клубок шовку, закривавленого волосся, розтрощеного тіла. Це було все, що лишилося від гордої леді, від німфи з білим, наче алебастр, тілом, від Аліси Гарднер.

Далі, все далі біг Кашбарн. Страх надавав маленькому товстому чоловічкові сили. Безжалісно збивав він з ніг кожного, хто траплявся йому на шляху, спотикався об трупи, склянки, покинуті чемодани. Кілька перлин котилися по похилій палубі. Посилаючи прокляття, Кашбарн мчав далі через порожні зали, де ще годину тому веселилися обрані. Тепер не було обраних, були тільки смертельно перелякані люди, які відчайдушно, руками й зубами, боролися за своє життя.

Кашбарн зупинився, щоб перевести дух, серце його ладне було розірватися. Тепер за ним біг тільки Томпсон, двох інших агентів затримав натовп. Але інспектор не відставав, він вперто переслідував злодія по п'ятах.

Кашбарн штовхнув двері музичного салону і заскочив туди.

В залі яскраво горіло світло. Чудова люстра, покосившись, звисала з високої стелі. Сяйво її виблискувало на білих, відполірованих стінах, заливало порожні крісла, відбивалось на дзеркальній чорній поверхні концертного рояля, який велично височів на сцені. Кашбарн, затамувавши подих, приклав вухо до дверей. У коридорі пролунали кроки. Ось вони стихли на секунду, віддалилися, потім знову наблизились. Це був Томпсон. Він шукав його. Враз кроків зовсім не стало чути.

Кашбарн навшпиньках поквапливо перейшов зал, глянув на рояль, де лежали ноти, пісні Франца Шуберта, а поряд — букет троянд і жіночі рукавички.

Від ледве чутного шереху, що йшов від дверей, Кашбарн здригнувся. Хтось необачно натис на ручку. Якщо це інспектор, тоді кінець!

Кашбарн зціпив зуби, в очах блиснула відчайдушна рішучість. Швидко проскочив за рояль, присів і глянув на двері.

Ручка вже опустилась. Двері тихо відчинилися. В щілину просунулася голова Томпсона. Він нашвидку оглянув зал, почекав трохи.

Рука за роялем ковзнула в кишеню піджака і витягла пістолет. Кашбарн примружився і поклав зброю на край рояля.

Томпсон увійшов, тримаючись за двері. Піднявся навшпиньки, повернувся в один, в другий бік, обдивляючись приміщення.

— Хелло, Кашбарн, ви тут? Виходьте! Даремно ховаєтесь! На дні моря вам не потрібне ні життя, ні коштовності, — голосно сказав він.

Але відповіді не було. З досадою грюкнувши дверима, Томпсон підійшов до крісел і зазирнув між рядами. Дуло пістолета повернулося слідом за ним. Усе ближче підходив Томпсон до рояля. Став перед кріслами, похитав головою. Він міг би заприсягтися, що негідник заховався десь тут. Інтуїція підказувала йому, що в залі хтось є.

Палець на курку пістолета рухнувся. Томпсону здалося, що зарипів паркет. Інспектор блискавично повернувся. Нікого! Рипів весь корабель — перебірки, палуба. Може Кашбарн заховався наверху, на вузенькій гальорці?.. Там можна проповзти. Томпсон дивився туди, повернувшись спиною до рояля.

У скронях Кашбарна застукотіло, губи міцно стислися. Спина ворога не далі як за три метри від дула пістолета… Чудова ціль!

У цю мить пролунав страшенний гуркіт. Він ішов або з машинного відділу, або з трюму, де під натиском води, мабуть, упали важкі перебірки. Здригнувся весь корабель. Захиталась і задзвеніла кришталева люстра. Посипалась із стелі штукатурка, і зигзагом, наче блискавка, по перебірці зверху вниз пробігла тріщина.

Одночасно палуба накренилась так, що інспектор Томпсон втратив рівновагу і впав. Він почув позад себе тріск і скрегіт. В ту ж мить пролунав несамовитий крик, а слідом — удар, мов грім. Томпсон схопився. Те, що інспектор побачив, було таким страшним, що він мимоволі заплющив очі.

Коли судно раптово накренилось, важкий рояль зірвався з місця, звалився зі сцени і, наче по льоду швидко посунувся по дзеркальному, гладенькому паркету. Перш ніж Кашбарн встиг отямитися, він був розчавлений.

Очі його вискочили з орбіт і втупилися в простір. З рота хлинув широкий струмінь темної крові. Пальці судорожно стислись. Потім голова відкинулась набік. Кашбарн був мертвий.

ТАНЕЦЬ СМЕРТІ

— SOS… "Титанік"… 41° норд, 50° вест… ніс швидко йде під воду… можемо протриматися не більше двох годин… SOS… "Титанік"… 41° норд, 50° вест… — невпинно вистукував старший радист.

Чимало суден приймали сигнали про допомогу, однак більшість капітанів недооцінювали небезпеки, що загрожувала "Титаніку" та його пасажирам.

Криклива реклама сера Брюса Ісмея про "найшвидкохідніше, найнадійніше і найсучасніше" в світі судно згубно почала діяти в ці критичні години. Всі вважали просто неможливим, щоб корабель-велетень, навіть якщо він зазнав серйозних пошкоджень, міг потонути за такий короткий час. У всякому разі він повинен був протриматися на воді щонайменше день, так думали всі. Заходи безпеки гарантували це. Очевидно, на "Титаніку" в зв'язку з аварією просто зчинили паніку.

Наслідком такої думки були зустрічні радіовиклики "Титаніка". Кому з капітанів хотілося без потреби витрачати запаси палива? Так було згаяно дорогоцінний час, ті хвилини, від яких залежало життя багатьох сотень людей.

Радист Філліпс терпляче відповідав на всі виклики і продовжував стверджувати, що "Титанік" потопає, незважаючи на міцні перебірки й подвійну стальну обшивку, і потребує якнайшвидшої допомоги. Тільки один раз він втратив самовладання, коли втретє чи вчетверте надійшов виклик від "Франкфурта", одного з найближчих до "Титаніка" суден.

— Вам справді загрожує серйозна небезпека? — допитувався радист "Франкфурта".

— Ми потопаємо! Може цього недосить, осел? — відповів йому Філліпс.

Майже за сто морських миль від "Титаніка" знаходився на шляху в Європу пароплав "Карпатія". Це був не казковий палац з мільйонерами, лордами й леді, що справляли гучний бал на борту. Тут кожен, хто не ніс вахти, опівночі вже спав. Тим помітнішою була тривога, що раптом зчинилася на судні.

Старий пароплав весь здригався, машини працювали на повну потужність, по коридорах пробігали стюарди, матроси, офіцери. З дверей кают визирали заспані обличчя.

— Що трапилось? — питали занепокоєні пасажири, але їм ніхто не відповідав.

Незадовго перед цим радист "Карпатії" підняв з ліжка капітана Ростроно.

— Капітане! Капітане! — затарабанив він до нього в каюту.

Накинувши халат і всунувши ноги в пантофлі, Рострон відчинив двері. Він протер очі і незадоволено буркнув:

— Що сталося? Хай йому чорт!

— Капітане! SOS з "Титаніка"! Ось радіограма.

Рострон недовірливо глянув на радиста.

— З "Титаніка"? Ви або п'яні, приятелю, або збожеволіли.

— Читайте, капітане! Читайте!

Рострон не поспішаючи взяв папір і почав читати.

— Ви нічого не наплутали? Радіограма з "Титаніка"? З нового судна-велетня?

— Помилка неможлива, капітане! "Титанік" безперервно посилає SOS.

— Гм... Місцезнаходження 41° норд, 50° вест.

Рострон зірвав кашкета з гака і, як був, у халаті й пантофлях, кинувся на місток.

— "Титанік" радирує SOS! Знаходиться на 41° норд, 50° вест. Змінити курс! Повний вперед, підняти пари! Всіх кочегарів до топок!

Пролунали команди, удари сигнального дзвону; заспані матроси вибігали з кубрика, на ходу застібаючи куртки.

— Попереду айсберги, капітане! — нагадав вахтовий.

— Дідько їх бери! Ми повинні, йдеться про людське життя! — відповів Рострон.

Командор Сміт підійшов до радіорубки. Коли він відчинив двері, розпачливі крики ввірвались і туди. Капітан був без кашкета. Він загубив його десь у метушні. На скронях злиплося волосся.

— Що чути нового? — запитав він втомлено.

Філліпс навіть не поворухнувся. Він передавав.

Відповів Брайд:

— Більшість суден обіцяють допомогу: "Франкфурт", "Вірджінія", "Маунт Темпль", "Балтика", "Принц Фрідріх Вільгельм", навіть "Олімпік". Але всі далеко, занадто далеко!

Молодий радист запитливо глянув на капітана, немов сподівався почути від нього слово втіхи. Але Сміт тільки простогнав.

— "Карпатія" сповістила, що прибуде до нас так скоро, як тільки зможе, — сказав Брайд.

Гірко всміхнувшись, командор похитав головою.

— Добра старенька "Карпатія"! При сприятливих умовах вона робить дванадцять вузлів. Ми не можемо на неї розраховувати. Крім неї, поблизу немає жодного судна?

Брайд знизав плечима.

— Я гадаю, — стиха промовив Сміт, — всі вони просто не уявляють нашого справжнього становища. Передайте: спускаємо на воду останні шлюпки. На борту лишилося понад тисячу чоловік. Паніка збільшується. Потопаємо. Вода загрожує динамомашинам.

Олівець Брайда літав по паперу. Молодий радист вирвав аркушик з блокнота і підсунув його Філліпсу. Сміт повернувся на верхню палубу — в самісіньке пекло.

Що тут діялось! Освітлене прожекторами море людей хвилювалося біля шлюпок; пасажири кричали, билися і топтали під ноги все, що зустрічалося на їхньому шляху. Кволі й несміливі, відходили набік з розбитими головами й розідраним одягом, поступившись місцем сильним.

Скрізь на палубі корчились поранені. Ридаючи від болю, звивався кочегар. Він обварився струменем пари з труби, що несподівано лопнула. Товариші витягли його наверх, і він лежав тут закривавлений, забутий і покинутий всіма, не в змозі ні жити, ні вмерти.

За розпорядженням капітана, недалеко від рятувальних шлюпок розмістився оркестр. Він грав безперервно. Але веселі, гучні мелодії не могли заглушити криків жаху, передсмертних зойків, плачу напівзбожеволілих дітей, що шукали своїх батьків.

Містер Гарднер ходив од шлюпки до шлюпки.

— Ви не бачили мою дружину? Вона врятована?

— Пробачте, якщо ви цього не знаєте, то звідки знати мені?

— Я загубив її, — простогнав Гарднер і почав пробиратися далі.

Несподівано він зіткнувся з Модлі, який стояв біля шлюпок і розмахував пістолетом.

— Містер Модлі, ви не…

— Назад! Жодного чоловіка на шлюпку! Спочатку жінки й діти, — кричав квартирмейстер, червоний, мов рак. Він, очевидно, або неправильно зрозумів Гарднера, або в метушні не пізнав його.

Поблизу стояла група молодих людей. Засунувши руки в кишені, вони пильно стежили за кожним рухом квартирмейстера. Один з них подав знак, і всі разом кинулися до майже порожньої шлюпки, щоб заволодіти нею. Боксерський удар звалив з ніг Модлі, який не чекав нападу. Гримнули постріли. Люди з пронизливим вереском розбіглися. Троє юнаків лишились лежати на палубі, стікаючи кров'ю. Інші втекли, рятуючись від озвірілих жінок, які поміж мертвих і конаючих пробиралися до шлюпок.

Спочатку в шлюпку передали дітей.

— Тату! йди! Я хочу лишитися з Дедді! — плакав маленький білявий хлопчик, розмахуючи руками й ногами і відштовхуючи простягнені до нього руки.

Гарднер сунув матросові пачку банкнотів.

— Візьміть! Моя дружина на іншій шлюпці… Це… для неї!

— Негідник! — Якийсь старик вибив гроші з рук Гарднера.

П'ятдесятфунтові банкноти розлетілися над головами. Ніхто не кинувся їх збирати.

— Назад! Шлюпка переповнена! — кричав офіцер, намагаючись стримати разом з трьома матросами натиск натовпу.

— Пропустіть мене! Моя дитина в шлюпці! — ламаючи руки, ридала мати.

Дві дами з першого класу пробилися крізь охорону. Вони зірвали з себе вечірні сукні, щоб легше було забратися на трап. Обидві хотіли стрибнути в шлюпку., Але для двох там не було місця, одна з них мала лишитись. Тоді жінки, які, може, кілька годин тому, приязно посміхаючись, бажали одна одній приємно провести час, зчепилися в бійці, рятуючи своє нікчемне життя.

— Я молодша! — кричала одна, і тонкі білі руки з манікюром залізним обручем стисли прикрашену коштовностями шию другої.

Перш ніж їх встигли розняти, вони обидві полетіли за борт.

Рульовий на шлюпці підняв руку. З рипінням почав розкручуватись трос. Шлюпка пішла вниз, але занадто швидко! Матроси, що обслуговували її, були дуже знервовані, а тому неуважні.

Шлюпка з силою вдарилась об воду і перевернулася. Крики і плескіт води потонули в гаморі, що стояв над нічним морем.

Динамомашини ще працювали, подаючи струм для радіостанції, прожекторів, освітлення приміщень. До них океан поки що не добрався. Довгі, схожі на намисто з перлин ланцюги вогнів оповивали верхні палуби й корму, кидаючи відблиски на охоплений жахом натовп, на шлюпки, що пробиралися між величезними крижинами, на людей, які плавали в чорній воді і відчайдушно боролися за життя. Вогні

відбивались у блискучій поверхні айсбергів, що повільно пропливали мимо.

У салонах і барах горланили п'яні. Вони випивали все, що знаходили, намагаючись задурманити себе, забути про страшну дійсність. "Можливо, вони й праві", з гіркотою подумав Лайтолдер, перевіряючи разом з двома матросами приміщення першого класу. Він шукав поранених і знесилених від страху й відчаю жінок та дітей.

У курильному салоні один з п'яних кивнув йому головою, очі в нього зовсім повеселіли. П'яний розмахував пляшкою віскі.

— А, пан... адмірал! Коли ж ми зробимо пересадку? Вашій безглуздій посудині вже, мабуть, каюк.

З коридора донеслися крики про допомогу. Лайтолдер кинувся туди. У каюті в руках двох п'яних звивалася Пассера. Налитими кров'ю очима вони втупилися в офіцера, що несподівано з'явився перед ними.

— Геть звідси, свині! — крикнув Лайтолдер і вихопив пістолет.

Жадібні руки випустили жінку.

— Не розумієте жартів, чи що? — пробурмотів один і хитаючись відійшов набік.

Обличчя другого було спотворене злобою. Не помічаючи матросів біля дверей, він схопив бронзову статуетку. Зненацька пролунав постріл — Лайтолдер випередив його.

— Одведіть синьйору Пассеру до шлюпок! — наказав офіцер матросам і рушив далі.

Лайтолдер пильно оглядав спорожнілі каюти, де нещодавно вирувало життя. В попільничках ще димилися недокурки. Аромати коштовних парфумів розносилися по будуарах.

Раптом Лайтолдер зупинився. Почувся плескіт води. Офіцер хутко перейшов каюту, відчинив двері в сусідню. Ванна! Хтось забув закрутити кран. Лайтолдер полегшено зітхнув і пішов далі.

Ось апартаменти місіс Хортклiф. Усі двері відчинені. Де той суворий порядок, що панував тут раніше? Тепер на підлозі валялися скалки від вази для квітів, чемодан. Поряд з ліжком лежала шовкова ковдра. Вона заховала від очей офіцера жінку, що, не прокидаючись від тяжкого сну, зсунулася з постелі, коли судно накренилось. У цю мить доля місіс Хортклiф була вирішена.

— Нема нікого, — сказав сам до себе Лайтолдер і перейшов на другий бік коридора.

Без мети, без хвилювання, з пустим поглядом лорд Хакслі пробирався довгими захаращеними коридорами. Всюди йому чувся голос Бетті: "Не дай мені втратити віру в тебе, любий!" Едвард бачив її очі, сповнені жаху й відрази. Він став перед трапом і втупився в прозору, мов скло, воду. Вона повільно, страшенно повільно покривала сходи, один східець за одним. Іноді з глибини піднімався сріблястий пухирець повітря і з тихим шелестом лопався на поверхні.

З води на Едварда дивилися мертві очі. Це був труп жінки. Фарби на розмальованому ляльковому обличчі злиняли від води. На голові в жінки сотнями зірок сяяла діадема.

Едвард скрикнув від жаху і кинувся бігти по похилій палубі.

Він ускочив у найближче приміщення, що виявилося баром. Тут панував хаос. Стільці й стойки були перевернуті. Тисячі склянок

вкривали паркет, стояли калюжі вина, а серед них валялися гроші, золотий портсигар, оздоблена брильянтами сумочка, навіть жіночий черевичок.

На стойці Едвард побачив повну пляшку коньяку. Пити, тільки пити! Алкоголь заглушить нестерпні думки! Він пошукав склянку.

— Напитися… Це єдино правильне рішення, пане! — промовив хтось, ледве повертаючи язиком.

Едвард оглянувся. В глибині каюти підвелася постать і, насилу переставляючи по скалках ноги, попрямувала до нього. Фон-Ромбах! Сорочка на ньому була залита червоним вином, у лівій руці він тримав пляшку. Фон-Ромбах зупинився перед Едвардом і, хитаючись, почав шукати монокль, але на шнурочку лишився тільки шматочок скла.

— Ви либонь злякалися, сер? Даремно. Тепер уже нема чого боятися. Познайомимось: Ромбах, доктор фон-Ромбах, Німеччина.

Він перехилив пляшку і зробив кілька великих ковтків. Потім глянув на Едварда припухлими очима.

— Не зовсім пристойно, але що робити? Все одно… Заспокойтеся, пане. Ви, мабуть, трохи боїтеся смерті? Всім помирати один раз. Головне — зберегти самовладання, любий мій… самовладання і триматися як належить за чином. Я пруський офіцер, пане! Тримайся як належить…

Він хотів відштовхнути стілець, махнув рукою, а другу з пляшкою притис до грудей і проревів:

— Ваша величність, — наш всемилостивий король і імператор… ура… ура… ура!!.

Едвард обережно пройшов повз нього і попрямував до виходу. Не встиг він причинити двері, як почувся звук пострілу і брязкіт скла.

Пан доктор фон-Ромбах, колишній кадет і офіцер його величності кайзера, відійшов на той світ услід за своєю великою армією зовсім так, як належало за чином: постріл у рот, череп — в шматки.

Лорд Хакслі не минув і музичного салону на своєму останньому шляху по кораблю приречених, його всевладно тягло туди. Там на фоні білої стіни, за роялем, він побачив… жовте, наче віск, обличчя Кашбарна! Як пильно дивилися його очі! Едвард скам'янів від жаху. Вони ніби промовляли: "Дивіться, дорогий співучаснику, як буває. Цього разу ми спіймалися. Мені вже кінець. Тепер ваша черга — ваша… Ви — дурень!"

Зал, мов карусель, дедалі швидше й швидше закружляв перед очима Едварда. З ним закружляли й очі Кашбарна. Вони весь час дивилися на Едварда, сміялись і, здавалося, кликали до себе: "Подорож закінчена, мілорде! Ми приречені… Ви… я… всі — приречені!"

Едвард важко впав на паркет.

Тимчасом, ущерть наповнена людьми, до спуску була готова остання шлюпка. Юрба розлючених жінок збилась біля поручнів, галасувала і не давала її спустити.

— Остання шлюпка! А ми? Стійте, стійте! І ми з вами! Всі з вами!

Вони кусались, дряпалися, бились і давили одна одну. Кожна намагалась пробитися вперед. До шлюпок! До шлюпок! Десятками падали поранені, задушені. Немає нічого жахливішого, ніж люди, що збожеволіли від страху перед смертю.

Гола жінка з бритвою в зубах рвонулася до шлюпки, щоб перерізати талі. Блиснув вогонь. Божевільна несамовито скрикнула і, хапаючи руками повітря, впала за борт. Цю мить, коли всі, охоплені жахом, стежили за жінкою, використав один з чоловіків. Він стрибнув у шлюпку. Це був Брюс Ісмей!

Сотні людей проводжали поглядом останню шлюпку, одні мовчки, зло, інші жалібно голосячи. Кілька жінок звивалися в істериці по палубі. Деякі пасажири після того, як надія на шлюпку загинула, кинулись на передню частину корабля, що трохи виступала з води, і почали стрибати за борт. Дедалі більше людей наслідували їх приклад. По крижаному морю скрізь плавали темні тіні. А оркестр грав і грав…

Кеннеді й Домерж належали до тих, хто безкорисливо і мужньо допомагав рятувати жінок та дітей. Тепер вони забилися в куток і не зводили очей з палуби.

— Це була остання шлюпка, містер Кеннеді, — сказав художник. — Остання!..

— Не знаю, мосьє Домерж, — відповів американець і запалив сигару.

— Ваш спокій гідний подиву. Дружина й дочка в шлюпці, а ви стоїте тут, якщо сказати правду, на досить безнадійній варті.

— Ви — теж! І хтозна-скільки інших. Навіть жінки й діти.

— За мною нікому плакати. Влаштують якісь поминки в академії, а потім час від часу відкриватимуть ювілейні виставки моїх картин. А життя триває.

Кеннеді глибоко затягся сигарою, і на обличчя його впав червоний відблиск.

— Життя триває для вас, для мене і для всіх, хто не настільки збожеволів, щоб, ввібравши голову в плечі, стрибати у воду. Кожної хвилини може підійти судно, яке допоможе нам. Я певен цього. На нашому шляху або поблизу повинно проходити багато суден.

— Повинно! Але офіцери відповідають дуже нетвердо, — висловив сумнів Домерж.

— Їм, як і нам, лишилось одне: чекати.

— Ваш оптимізм, Кеннеді, — зітхнув художник, — справді заслуговує на повагу.

— Оптимізм Гарднера — не менше. Он дивіться! — американець показав рукою.

Трохи нижче капітанського містка стояв містер Гарднер. Ось він скинув фрак і в сорочці та штанях стрибнув за борт. Пізніше дехто висловлював припущення, що англійський мільйонер начебто рятувався на айсбергу. Більше про нього нічого не знали. Всі вважали, що він пропав без вісті.

Боксхолл дістав наказ випустити ракети. Може, поблизу пропливають судна, принаймні рибальські. Доводилося розраховувати на випадок. Хоч би хто-небудь простяг руку допомоги в цьому змаганні з смертю, яка загрожувала з моря й безжально, без розбору затягала людей в його глибочінь.

Боксхолл розгублено дивився на ящик з ракетами і не вірив своїм очам. Він по два-три рази перевіряв патрони, але потрібних не знаходив. Офіцер побіг до Сміта, показав йому кілька з них.

— Капітане, ракети тільки білі!

— Тільки білі?

— Жодної червоної! Маємо лише один ящик. Боже, невже все проти нас?

— Можливо, — сказав командор тихо і провів рукою по чолу.

— Що ж тепер робити, капітане? На білі не реагуватиме жодне судно. Нікому навіть на думку не спаде, що пароплав подає сигнал нещастя білими ракетами.

— Стріляйте!

Сліпучо білі кулі зашипіли в молочному тумані, злетіли над щоглами й трубами і розсипалися іскрами над палубою, над розгубленими людьми, над морем, шлюпками, айсбергами.

Ракети були помічені.

На містку пароплава "Каліфорнія", який з застопореними машинами дрейфував серед криги не більш як за десять миль од місця страшної катастрофи, стояли два офіцери і в бінокль розглядали нічну темряву.

— Ракети.

— Так, тепер і я бачу. Білі ракети. Не далі як за півгодини ходу від нас.

— Зовсім близько.

— Дивно!

— Що тут дивного?

— Частота спалахів.

— Чекайте-но! Здається, це ліхтер.

— Справді… Мабуть, досить велика посудина лежить серед криги, як і ми.

— Але навіщо ракети?

— Питання слушне.

— Все це здається мені дивним.

Офіцер опустив бінокль і гукнув через плече:

— Запросіть, що означає цей феєрверк.

Крапки й тире світлофора затремтіли в темряві.

— Ніякої відповіді! Ви розумієте?

— Ні. Може, капітан в курсі справ. А що коли це сигнал нещастя?

— Білі ракети — сигнал нещастя? Нечувано! Запитайте в радиста. Може він знає більше, ніж ми. В усякому разі я не думаю, щоб це означало нещастя…

Другий помічник пішов у радіорубку, йому довелося довго стукати в двері, поки заспаний голос запитав:

— Що сталося?

— Якісь повідомлення є?

— Не знаю. Моє чергування закінчилось. Треба ж мені коли-небудь виспатись.

— Цілком зрозуміло. А з ким останнім ви мали зв'язок?

— З "Титаніком". Він якраз проходив у цьому районі. Передає пустопорожні приватні радіограми на мис Код.

— Ну, коли так… на добраніч! Спіть, завтра вранці підемо далі.

Вартовий знизав плечима.

— Найімовірніше, це якесь рибальське судно. Мабуть, сигналить баркасам, що пішли на лов. Кінець кінцем, вони ще посміються з нас. Знайшли, мовляв, світлосигнали!

Атлантичний океан підкочував хвилі уже під капітанський місток "Титаніка". Капітан віддав останній наказ: "Рятуйся хто як може!"

Люди десятками стрибали за борт, намагаючись допливти до шлюпок, що кружляли поблизу. Але більшість повернулися назад на ют. Там під ногами ще була тверда суха палуба.

Оркестр продовжував грати. Лунав "Марш Королівської гвардії". Боксхолл усе ще випускав у небо білі ракети, від спалахів яких обличчя людей здавалися масками покійників.

Сміт востаннє зайшов до радіорубки.

— Що нового?

— "Карпатія" сповіщає, що буде тут через дві години.

— Сміливі хлопці. Прекрасні досягнення! Але… вони вже не знайдуть кас. Через дві години не знайдуть. — Командор витер з лоба краплини поту. — Кінчайте, Філліпс… Брайд. Більше немає смислу… Я звільняю вас від ваших обов'язків.

— Я продовжуватиму передавати, — тільки й промовив Філліпс.

Заплющивши очі, Брайд прихилився до перебірки. Він чув стукіт апарата, чув кроки Сміта, біганину, крики, плач, гнівні вигуки, музику й хлюпання води.

— Коли відходить останній омнібус? — хмуро запитав Філліпс.

— Думаю, остання шлюпка вже спущена.

— Чудово. В такому разі за роботу.

Брайд пильно подивився на старшого радиста. Що за прекрасна людина Філліпс, яка прекрасна людина! Він непохитний при виконанні свого обов'язку до кінця. Брайд поклав руку на плече товариша.

Той запитливо глянув на нього.

— Хелло, мій хлопчику, не розкисай, чуєш? Тут ще можна працювати. Потім ми виберемося звідси. Подивись-но, що там на палубі.

Брайд вийшов, лишивши двері радіорубки відчиненими. Вода вже досягала Філліпсу до кісточок, а той усе вистукував ключем: "SOS… SOS… Поспішайте… Поспішайте… Поспішайте!"

Позаду радиста висів рятувальний пояс. Це Брайд подбав про товариша. Самому Філліпсу ніколи й на думку не спало б добувати його. Повертаючись, Брайд у просвіті дверей побачив постать. Причаївшись,

якийсь чоловік зазирав усередину, потім, схопивши рятувальний пояс Філліпса, кинувся тікати.

Брайд пантерою плигнув на чоловіка. Зав'язалася мовчазна, відчайдушна боротьба. Чути було тільки важке дихання та хлюпання води. Але ось Брайду потрапило під руки щось залізне. Він з силою опустив його на голову ворога. Почувся стогін, потім усе затихло.

Філліпс нічого не помітив. Він продовжував передавати нескінченне: "SOS... SOS!"

Вода вже хлюпалася в нього біля колін. Раптом погасло світло. Центральна динамомашина перестала працювати. Нова перемога океану над велетнем, що повільно гинув! Нелюдський крик багатьох сотень голосів був відповіддю на неї.

Філліпс швиргонув на стіл мертві навушники, намацав рятувальний пояс.

— Брайд!

Відповіді не було.

Філліпс відчув біля колін крижаний дотик води. Він поквапливо вибрався на підняту частину палуби по дошках, що стояли майже сторч. Темрява поглинула його...

Спінюючи воду, з шумом відкидаючи з свого шляху шматки криги, "Карпатія" йшла повним ходом. Багато очей стерегли, чи не з'являться де небезпечні айсберги, а серед них — "Титанік". Уже півгодини капітан Рос-трон не опускав бінокля. Кашкет зсунувся в нього на потилицю.

— Вісімнадцять вузлів, капітане!

На губах Ростроно заграла горда посмішка. Такої швидкості судно ще ніколи не досягало.

— Ми зробимо це не більше, як за дві години, — тихо промовив він.

— "Титанік" замовк! — сповістив радист.

— Не більше як за дві години! — сказав капітан і знову втупив очі в темряву.

Спінюючи воду, "Карпатія" йшла повним ходом...

О другій годині двадцять хвилин ніс "Титаніка" зник під водою. Вода клекочучи закрила капітанський місток, на якому лишився капітан Сміт.

Протягом п'яти хвилин корма корабля то виринала з океану, то знову зникала під водою. Велетень ще чинив опір. Усередині судна щось загуркотіло. Цей гуркіт, і зойки живих, і стогін конаючих, і звуки оркестру — все злилося в один моторошний заключний акорд.

Боксхолл видерся на дах каюти і вистрілив решту ракет. Білі зірки спалахнули над піднятою кормою і освітили страшну картину сліпучим сяйвом. Уламки судна пролітали в повітрі, розбивались об верхню палубу, з гуркотом розлітаючись на шматки, проносилися над охопленими страхом смерті людьми, що повисли на поручнях, на тросах, примостилися на виступах, не знаючи, що їм робити: чи триматися міцніше, чи відважитися плигнути у воду. Дах каюти, на якій стояв Боксхолл, була знесена якимсь уламком.

Коли спалахнула остання ракета, перед Лайтолдером випливло з пітьми жіноче обличчя. Обличчя, яке він всюди шукав з таким відчаєм! Тепер воно з'явилося перед ним, наче видіння. Це була Бетті. На мить погляди їх зустрілися. Потім темрява поглинула все.

— Міс Кашбарн! За борт! Ви мусите стрибнути за борт! — Лайтолдер рукою відшукав її.

— Облиште мене! Прошу вас, облиште!

— Стрибайте, Бетті! Ходімо! Дорога кожна хвилина!

— Я не хочу… не хочу жити… Ах, облиште ви мене!..

— Бетті, ми будемо жити… Ми обоє! Жити, чуєте! Жити! — Він схопив її за руки. Дівчина міцно трималася за поручні. Потім повільно розняла пальці. Тіло її затремтіло від німих ридань.

Лайтолдер підняв Бетті, міцно притис до себе і стрибнув.

Вахтовий на "Каліфорнії" глянув на годинник. Дві години двадцять хвилин. Він ще раз спрямував бінокль у той бік, де раніше спалахували ракети.

— Вони, нарешті, закінчили фейерверк.

— І вогні погасили.

— Очевидно, пішли спати.

А ПОТІМ НАСТАЛА ТИША…

П'ять хвилин трималася над водою величезна корма "Титаніка", потім… поволі опустилася в воду, немов рука мертвого капітана востаннє послала наказ у машинний відділ: малий вперед! Курс — морське дно! Всього два з половиною кілометри глибини. Там можна кинути якір. На вічні часи.

"Титанік" занурювався повільно, гордий в своїй величі, як і личило "Королю морів". Він ішов на дно в супроводі великого почту під салют вибухів, що гриміли всередині, під свист і шипіння повітря, під шум високо злітаючих фонтанів. Краї водяного кратера, покриті піною, піднялися вгору. За ними зник червоний вогонь на щоглі "Титаніка".

В тремтливому світлі факелів і ліхтарів ця картина здавалася фантастичною. Ті, що сиділи в шлюпках, на деякий час забули про своє лихо. Вони не чули криків, хрипіння, клекоту води, не бачили людських тіл поміж уламками криги й корабля. Але коли незбагненне сталося і на місці велетенського корабля утворився пінистий вир, в якому кружляли дерев'яні уламки, пухирі повітря і мертві тіла, тоді знову почалися ридання й жалібні зойки за чоловіками, батьками, матерями, дітьми, бо ніхто не знав, урятувалися вони чи разом з судном поринули в пучину моря.

Тільки найбільш завбачливі налягли на весла, щоб відвести шлюпку якомога далі від небезпечного виру. Та незабаром їх спіткало нове лихо.

Скрізь з води тяглися руки, чіплялись за борти переповнених шлюпок, мертвою хваткою впивалися в руль і весла. Ось одна з шлюпок накренилась і попливла догори кілем. Потопаючі з останніх сил намагалися стягти на неї свої закляклі, мокрі тіла. Знову і знову простягали вони руки, ковзали по слизькому дереву, аж поки не тонули або гинули від паралічу серця; потім покійники пливли геть на рятувальних поясах. На вільне місце пробивались інші, хапали за ноги людей, які видряпалися на кіль, а ті безжально відштовхували їх назад у воду.

Серед уламків криги тихо пливла ще одна шлюпка. Край борту ледве піднімався над водою. Тремтячи від холоду і нервового напруження, в ній тісно стояли п'ятдесят жінок: сидіти не було де. Вони тупо дивилися перед собою. Поміж ними стояли діти. Деякі матері умовляли дітей заспокоїтися. Але як безпорадно звучали ці умовляння

серед плачу й ридань! "Любий мій! Любий мій чоловіче!" — закричала жінка. Ніхто не звернув уваги на цей вибух нелюдської скорботи.

Кілька жінок, що відчували в собі силу, змінили втомлених гребців. Місіс Кеннеді стягла з плечей норкове манто.і кинула його гребцям, мокрим від поту.

— Прикрийтеся, інакше ви помрете. Мені все одно буде тепло. Берись, Мерджері!

Мати й дочка взялися за весла. Шкіра на їх ніжних руках, які ніколи не знали важкої праці, вкрилася пухирями. Піт струмками збігав по обличчях, очі горіли. Повітря з хрипом виривалося з грудей. Але напруження глушило думки. З сухих потрісканих уст матері й дочки не вийшов жоден жалібний звук.

Шлюпка описувала кола. Не можна було віддалятися далеко від інших. Ось вона знову наблизилася до місця катастрофи. Звідти долинали зойки, стогін та ридання тих, що боролися з смертю. Жінки затулили вуха й заплющили очі, хоч при тьмяному світлі ліхтарів усе одно нічого не можна було побачити.

— Вони тягнуть нас під воду! — раптом пронизливо закричала одна з жінок і вказала на білі, безкровні руки, що вчепилися за борт.

Переповнена шлюпка захиталася.

— Геть! — заревли жінки. — Нікого не можна взяти. Ми перевернемося! — . І вони, мов божевільні, били по руках потопаючого.

Почалася жорстока боротьба. Одні боялися знову втратити життя, яке їм пощастило тільки-но врятувати. Інші намагались повернути вже втрачене. Бліді руки трималися міцно. Їх могли бити, давити, обдирати до крові — вони не випускали краю борту. Кожен судорожно стиснутий

палець треба було розчіпляти окремо. Місіс Кеннеді побачила близько перед собою сіру овальну пляму обличчя. Потім дві руки вхопилися за борт. Шлюпка накренилася. Вода хлюпнула через край. Місіс Кеннеді пойняв жах. Вона вирвала важке весло з кочета і щосили вдарила ним по голові. Сіра пляма зникла.

Матрос підняв ліхтар.

— Знову хтось біля борту? Геть звідси, а то силою відкинемо!

В цю мить над водою з'явилася голова. Місіс Кеннеді впізнала цього чоловіка. Скуйовджене волосся злиплося над раною, що зяяла на лобі. Двоє великих очей пильно дивилися на міс Кеннеді. Несамовитий крик вирвався з широко відкритого рота чоловіка за бортом: "Мерджері!" Потім голова зникла, наче сховалася під водою з переляку.

Місіс Кеннеді перехилилась за борт. Вона схилялася все нижче і нижче, доки не втратила рівноваги і не впала в воду. Бідолашна жінка потонула відразу, майже одночасно з своїм чоловіком. Оптимізм обманув містера Кеннеді. Його надія справдилася тільки наполовину. Так, життя триває, триває, незважаючи ні на що, але вже без Майка Кеннеді!

У вухах Мерджері довго дзвенів голос батька. Вона, мабуть, чутиме його протягом усього життя. Нерухомим поглядом дівчина дивилась на те місце, де сиділа її мати і яке тепер зайняла інша жінка. Шлюпка пішла далі. Настирливі, небезпечні руки були відкинуті. Люди, які ще раз пробували врятувати своє життя, були відштовхнуті назад, в обійми смерті.

Навколо ставало дедалі тихше. Боротьба закінчилась. Мов привиди, посувалися шлюпки. Тихо сплескували весла. Інколи чулися тільки плач, вигук сонної дитини, стогін пораненого.

В тьмяному світлі гаснучих ліхтарів на одній із шлюпок заблищали золоті букви "Титанік" — все, що лишилося від судна, про яке завтра похоронний дзвін у всіх церквах Лондона сповістить: пароплав компанії Вайт-Стар-Лайн "Титанік" вантажопідйомністю сорок п'ять тисяч тонн загинув у морі.

В шлюпці лежала молода жінка. Здавалося, вона спала. Груди її здіймались і опускалися, глибоко дихаючи. Іноді струнке тіло здригалося. Жінка розплющила очі, глянула на нічне небо, де, оповиті легким серпанком туману, блискотіли зірки. Зелені, блакитні, червоні — вони здавались іскрами діамантів. Жінка довго не відривала погляду од того далекого безмежного всесвіту, потім повернула голову вбік і задумливо подивилася на офіцера, що, смертельно втомлений, лежав поруч, його форма, як і її сукня, наскрізь промокла. З волосся на руку жінки капала вода. Кожні п'ять секунд — краплина... Жінка не прийняла руки і знову заплющила очі.

Літній чоловік зняв з плечей ковдру і дбайливо прикрив нею молоду жінку й офіцера. Він уже зігрівся. Та й що станеться з ним, старим Домержем? Його життя минуло. А у цих двох, у лейтенанта Лайтолдера і маленької Бетті, воно ще попереду. Домерж посміхнувся. Так, очі художника — гострі очі...

В іншій шлюпці на колінах перед старшим радистом стояв Брайд. Він був такий радий, що, нарешті, знайшов товариша. Філліпс був у дуже тяжкому стані, його витягли з води непритомного і пораненого. Уламок корабля, що з великою швидкістю виринув на поверхню, вдарив його в груди і потрощив ребра. Брайд намагався вгамувати біль медикаментами з аптечки, що була в шлюпці. Філліпс лежав на дні шлюпки блідий і мовчазний. Брайд підсунув йому під голову свою куртку. Більшого він не міг зробити.

— Ковтніть рому, Філліпс. Ви змерзнете в мокрому одязі і вмрете. — Мабуть, уже вдесяте Брайд підносив йому до рота фляжку.

— Наплювати, дай мені спокій! — нарешті буркнув Філліпс, який досі ні на що не реагував.

Він одвернувся, зітхнув і сконав. Небалакучим, грубуватим, мужнім, яким був у житті, таким і пішов з нього Джек Філліпс…

Море спало. Повітря не рухалось. На небі мерехтіли зірки. Здавалось, час зупинився, мов і не було на світі вчорашнього дня і не буде завтрашнього.

Слабкі удари весел. Шлюпки ходили по колу. На банках сиділи стомлені, байдужі до всього люди. Думками вони були десь глибоко на дні моря разом з тими, що затонули. Але життя не зупинилося. Крізь великі страждання пробивався паросток нової надії.

На горизонті займалася зоря нового дня. Високий небосхил потроху синів. Туман розходився, повітря було прозоре. Сріблом виблискували невеликі морські хвилі, на яких плавали світлі крижини і темні уламки корабля — останні сліди страшної ночі. Айсберги потяглися на південь. Один з них, схожий на казковий замок із зеленкуватого мармуру, здіймався високо над морем…

— Судно! Судно! — від шлюпки до шлюпки полетів крик матроса, який першим помітив чорну цівку диму.

Люди підвели голови і глибоко запалими, обведеними тінню очима дивилися на горизонт, куди показував матрос. Справді, до них наближалося судно. Чорна цятка швидко росла, і незабаром стало ясно видно смугу білосніжної піни на хвилі, яку розрізав ніс корабля.

Судно підходило все ближче. Це була "Карпатія". З шипінням, з свистом, що йшли від розжарених котлів, вона лягла в дрейф на місці загибелі "Титаніка". Біля поручнів, з'юрмившись мовчки стояли вражені пасажири й команда. Капітан Рострон і офіцери піднесли руки до

кашкетів, віддаючи останню шану загиблому кораблю. Прапори поповзли вниз.

Побачивши рятівників, люди відчули ще більший біль. Вони ридали, затуляючи руками скорботні лиця. Занадто пізно, хоробра "Карпатіє"! Занадто пізно! Лишилося підібрати тільки те, що не загинуло в цю жахливу ніч: кілька шлюпок, на яких було шістсот сімдесят п'ять охоплених відчаєм, зломлених фізично й морально людей, і небагатьох покійників.

Сонце піднялося високо над блакитним сяючим морем, коли "Карпатія" взяла на борт останніх живих і з своїм сумним вантажем рушила на захід. "Каліфорнія", де, нарешті, довідалися про трагедію, що сталася поблизу них, теж відвідала місце нещастя. На борту "Карпатії" склали список урятованих. Не вистачало багатьох, дуже багатьох! Бідних і багатих, юнаків і старих, чоловіків, жінок і дітей.

Накинувши матроський бушлат, старий Домерж стояв на кормі і дивився в світле весняне небо.

— Ви бачили лорда Хакслі? — запитав він інспектора Томпсона, що був поряд і дивився на пінисті буруни.

Ні, його немає тут.

Значить, він теж…

— Так, він теж.

— Цікава була людина.

— Приречений.

Домерж скоса глянув на інспектора.

— Ви гадаєте?

— Я думав про нашу розмову на палубі. Пам'ятаєте? Це корабель приречених, сказали ви. Поживемо — побачимо! Ми живемо, і ми пережили це.

Що сказали б ці два чоловіки, коли б почули дивну розмову, яка велася в ефірі між Європою і Америкою? На обох континентах в цей час біля "Останніх телеграм", обведених червоними рамками, зібралися юрби народу.

Нью-Йорк. "О другій годині тридцять хвилин усі пасажири "Титаніка" залишили судно".

Лондон. "Вайт-Стар-Лайн повідомляє: життю пасажирів ніщо не загрожує..."

Монреаль. "Титанік" тримається на воді і підходить до Галіфакса..."

Ліверпуль. "Жодна людина не загинула. Блискучий доказ найсучаснішого обладнання по безпеці на кораблях Вайт-Стар..."

Галіфакс. "Титанік" на краю загибелі. Спроба висадитись на мисі Рейс..."

Лондон. "Бюро Вайт-Стар-Лайн з'ясувало: всі пасажири першого класу живі".

Затонув "Титанік" чи іде самостійно в Галіфакс? Чи врятовані всі пасажири? Чи оплакувати загиблих?

Телеграми нічого не говорили про мертвих на дні океану, а живі ще перебували у відкритому морі. Одне тільки було ясно: золоті лаври, які мало принести компанії Вайт-Стар-Лайн найшвидше в світі судно, залишилися мрією.

Перед лондонською біржею зустрілися два буржуа.

— Хелло, як справи?

— Дякую. А ваші?

— Не ремствую. Ви вже були на біржі?

— Ні.

— Ну й курс, скажу вам! Такого підвищення цін давно вже не було.

— Вугілля чи сталь?

— Звичайно. Знаєте, говорять про воєнні замовлення…

— Непогане діло.

— Ну, звичайно. Вірна справа, шановний!

— Гм… вірніша, ніж акції судноплавної компанії.

— Ви маєте на увазі Вайт-Стар?

— Зрозуміло. Ви ж бачите… "Титанік"… Я повертаю акції Вайт-Стар.

— Дякую, друже, тільки не мені. І все-таки я порадив би вам притримати їх! Точно ще нічого невідомо. Можливо, втрати не такі вже й великі.

— Ви гадаєте, що "Титанік" зможе повторити свій рейс на рекорд?

— Я маю на увазі падіння курсу Вайт-Стар.

— Ага! Значить, ви вважаєте, що не слід занадто поспішати з продажем?

— Думаю, не слід! Але мені час. Завжди поспішаєш! Що подієш, таке життя! Бувайте здорові.

Тільки через два дні після катастрофи в північній Атлантиці земну кулю облетіло перше офіціальне повідомлення: "Титанік" затонув. Загинуло понад тисячу п'ятсот пасажирів, офіцерів і матросів". Понад півтори тисячі!

Минуло три тижні.

Лакей вказав на відчинені двері кабінету з гіпсовими ангелами на стелі і розкішними золотими рамами на стінах між книжковими шафами.

— Екселенц запрошує!

Елегантно одягнений чоловік втомлено і невпевнено ступав по паркету. Волосся в нього було біле, наче сніг.

Екселенц сидів біля письмового столу і читав. Він підвів очі, пильно глянув на відвідувача і вказав на стілець.

— Історія з "Титаніком" не принесла мені нічого, крім неприємностей, сер Брюс. Не кажу вже про матеріальні збитки. Я дуже невдоволений, надзвичайно невдоволений.

— Я хотів тільки добра для нас усіх.

— Ви хотіли, не маю сумніву. Але як невміло була поставлена справа! Все було зроблено похапцем, необдумано, починаючи з занадто крикливої, багато обіцяючої реклами про пароплав і кінчаючи заходами безпеки, про які ми говорили з вами перед виходом "Титаніка" в море. Ви вважали їх чистісінькою формальністю, хоча я застерігав вас проти цього! — екселенц вставив монокль і відкрив справу "Титаніка".

Президент Вайт-Стар-Лайн втупив очі в свій манікюр.

— Якби можна було передбачити...

— Передбачати треба завжди, любий Ісмей. Розгляд справ слідчою комісією пошкодив нам більше, ніж провал з рекордом. Як ви могли бути таким легковажним, щоб примушувати командора Сміта та інших офіцерів після того, як...

— Я ніколи не примушував капітана. Я був тільки пасажиром. На капітанові лежала цілковита відповідальність, — захищався сер Брюс.

Екселенц насупився.

— Офіцер Лайтолдер і старший інженер Белл показали проти вас. — Він ляснув рукою, по папці. — Ваші виправдання перед комісією викликали осуд і хвилю незадоволення. В очах громадськості справжній винуватець — ви. Не капітан Сміт, а ви — представник судноплавної компанії! Такого ще не бувало. Цю помилку вибачити не можна. Крім того, згадали, як ви врятувалися...

— Що ж, я повинен був потонути? Монокль екселенца блиснув.

— Кажуть, що на борту лишалися ще діти й жінки, коли ви сіли в шлюпку.

— Вам доводилося коли-небудь переживати аварію на морі, екселенц?

— Ні. Подробиці мене абсолютно не цікавлять.

— Але я теж тільки людина!

Екселенц одвернувся і глянув у відчинене вікно. В Лондоні була весна. На деревах і кущах уже розпукувалися бруньки. На вітах весело співали пташки.

— Ви теж тільки людина? Це не виправдання для сера Брюса Ісмея перед світом. Ви високо літали… та низько сіли. В цьому ваше лихо, шановний! — Він похлопав рукою по справі "Титаніка".

Обличчя сера Ісмея посіріло.

— Я розраховував на вас, екселенц. Кінець кінцем, у нас спільні інтереси.

— З тими, хто програв, нема бажання вести справи.

Запала важка мовчанка. Сер Брюс дивився на чоловіка за письмовим столом, який, не звертаючи на нього ніякої уваги, знову поринув у роботу. Президент промовив:

— Я розумію.

Прощаючись, екселенц хитнув головою і взяв нову справу.

Ісмей підвівся, зачекав трохи, але екселенц не поворухнувся. Сер Брюс злегка вклонився і, спотикаючись, вийшов.

Він одіслав екіпаж, що чекав його, і повільно пішов уздовж вулиці, його постать розпливлася в сутінках, стала безформною тінню, такою, як і постаті тих, ща лишилися на дні океану. Освітлені фосфоресціючими морськими потворами, вони тихо погойдувалися в залах і коридорах величезного корабля, прекрасного, найшвидкохіднішого корабля світу. На його капітанському містку все ще стояв старий чоловік з нерухомими очима і, здавалося, вів судно до нової далекої мети. Це Джон Едвард Сміт, командор Вайт-Стар-Лайн, капітан "Титаніка". За законом його визнали винним у загибелі корабля і в смерті півтори тисячі чоловік...

Над кам'яними ущелинами британської столиці розкинувся купол золотих вогнів. Полум'я ліхтарів тремтіло від теплого морського вітру. А над глухим гомоном не-завмираючого життя самотньо лунали удари дзвонів поважного Біг-Бена.

ДОМИСЕЛ І ПРАВДА

ЕПІЛОГ

Історія першого і останнього плавання "Титаніка" в зв'язку з цілим рядом трагічних обставин може здатися незрозумілою і викликати питання, що в ній правда, а що вигадка.

В основі повісті про "Титаніка" лежить справжня подія. І саме це хвилює в ній найбільше. Повість створена на матеріалах, узятих з повідомлень преси і розповідей очевидців. Ними були заповнені всі газети світу в ті квітневі дні 1912 року.

Правдою в ній є те, що англійський пароплав-велетень затонув у ніч з 14 на 15 квітня 1912 року після зіткнення з айсбергом південніше Ньюфаундленду. При цьому загинуло понад півтори тисячі чоловік.

Доведено, що з примусу президента компанії Брюса Ісмея судно продовжувало йти з великою швидкістю, незважаючи на туман і застереження відносно айсбергів. Мета була одна: завоювати Блакитну стрічку океану.

Не вигадане й нещастя, яке трапилося на судні невдовзі після виходу з Саутгемптона, і факт трагічної ролі "Каліфорнії" в катастрофі, і врятування пароплавом "Карпатія" тих, хто залишився живий.

Образи Брюса Ісмея, капітана Сміта і старшого офіцера, наскільки це вдалося авторові, відповідають дійсності. Старого капітана востаннє бачили на містку, а Мардока, що заподіяв собі смерть, знайшли в штурманській рубці. Яскравим прикладом самовідданого виконання обов'язку був радист Джек Філліпс. Як повідомляла газета "Берлінер фольксцайтунг", він помер на борту "Карпатії", проте це не доведено. Відомо тільки, що старший радист загинув. У Брайда, Лайтолдера і Боксхолла справжніми лишилися тільки прізвища.

Неймовірні радіограми, якими намагалися, доки це було можливо, приховувати від збудженої світової громадськості загибель "Титаніка", теж достовірний факт.

Нарешті, щодо знахідки в айсберзі номер 77. Про неї сповіщали в пресі на початку 1957 року.

Сюжет повісті, ряд інших її героїв, а також деякі подробиці аварії — авторський домисел. Якщо при цьому виявилася схожість з реальними людьми чи подіями, то вона зовсім випадкова. В загибелі "Титаніка" мали місце незрозумілі обставини, і тому в декого може виникнути думка про приреченість. Але чи справді неминучим було зіткнення судна

з айсбергом? Чи обов'язково повинно було трапитися так, що спочатку пасажири "Титаніка" не надавали значення тривозі на судні і радіосигналам, що втомлений радист "Каліфорнії" закінчив своє чергування і ліг спати саме в такий критичний момент, що на "Титаніку" були тільки білі ракети, в той час як для сигналу нещастя потрібні червоні?

Ні, всього цього можна було б уникнути. Нещастя сталося зовсім не від фатального збігу обставин. Люди розпочали безвідповідальну гру, і катастрофа була наслідком легковажності, жадоби, фальшивого честолюбства і презирства до людей.

Якби ті, на кому лежала відповідальність, мали совість, то на "Титаніку" було б досить шлюпок, перед капітаном і офіцерами не стояла б вимога гнати судно на всіх парах крізь туман і кригу, щоб виграти кілька годин, не зчинили б галасу шарлатанською рекламою, яка створила навколо судна небезпечний ореол неушкодженості, на "Титаніку" були б червоні ракети і, нарешті, судноплавні компанії не "економили" б на другому радистові ні на "Каліфорнії", ні на інших суднах.

Отже, жахлива подія сталася внаслідок байдужості та бездушності тих громадських кіл, до яких належав Брюс Ісмей. Старого заслуженого капітана, що надто пізно звільнився з-під впливу Ісмея, морський суд обвинуватив у трагічній загибелі "Титаніка". З чисто формальної точки зору це було цілком правильно. Але громадська думка винесла моральний смертний вирок Брюсу Ісмею. Найбільшою карою для нього є пам'ять людей про його злочин. Імені його не забули до наших днів.

Ґюнтер Крупкат

Примітки

1

Фут — англійська міра довжини, що дорівнює 30,479 см.

2

Скотленд-ярд — центральне управління лондонської поліції, політичної поліції та розшукного відділу.

3

Біг-Бен — міський годинник на славнозвісній годинниковій башті будинку англійського парламенту.

4

Вайт-Стар-Лайн — назва судноплавної компанії.

5

Моє серце серед гір…

Моє серце не тут (англ.).

6

Гомруль (англ. home rule — самоврядування) — лозунг висунутий в процесі довгорічної боротьби за автономію Ірландії, що став позначенням самоврядування в системі Британської імперії.

7

Der Spatz, die Sperling (нім.) — горобець.

8

Мессаліна — дружина римського імператора Клавдія, відома своєю розпустою.

9

Pecunia non olet (лат.) — гроші не пахнуть.

10

Бонвіван (фр. bon Vivant) — у буржуазно-дворянському середовищі — людина, яка любить пожити собі на втіху, гуляка, весельчак.

11

Кортес Ернан (Фернандо) (1485–1547) — іспанський завойовник, що в 1519–1521 роках підкорив територію Мексіки. Іспанські та португальські завойовники з нечуваною жорстокістю винищували та поневолювали корінне населення. В 1520 році проти іспанських загарбників повстали ацтеки — один з найбільших індійських народів Мексіки. В 1521 році іспанці придушили повстання, підкорили індійське населення і захопили найкращі його землі.

12

Речовий доказ (лат.).